

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Тернопільський національний економічний університет

На правах рукопису

Сисоєва Інна Миколаївна

УДК 657.011.1:664(447)

**ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ
УПРАВЛІННЯ В КОНДИТЕРСЬКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.09 — бухгалтерський облік, аналіз та аудит

(за видами економічної діяльності)

Дисертація

на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Науковий керівник:
доктор економічних наук, професор
Пушкар Михайло Семенович

Тернопіль - 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ	
1.1. Характеристика інформаційних ресурсів підприємства	10
1.2. Сутність, мета, завдання та функції облікової політики.....	23
1.3. Теоретичні основи проектування облікової політики	37
Висновки до розділу 1.....	69
РОЗДІЛ 2.ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ МОДЕЛІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	
2.1. Нормативно – правові положення для розробки облікової політики.....	71
2.2. Моделі облікової політики для підприємств різного масштабу	86
2.3. Структурно-логічна схема розкриття змісту облікової політики	109
Висновки до розділу 2	115
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКО – МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	
3.1. Моделювання як метод наукового пізнання.....	117
3.2. Особливості моделювання облікових процесів	132
3.3.Прогнозування прибутку підприємства залежно від методів облікової політики.....	141
3.4.Моделі прийняття рішень у процесі розробки облікової політики підприємства.....	153
Висновки до розділу 3.....	170
ВИСНОВКИ	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	176
ДОДАТКИ	204

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі економічного розвитку України характерною рисою є зміна і переорієнтування бізнес-процесів з урахуванням швидких змін на ринку. З позиції ринкових взаємовідносин система управління діяльністю підприємств висуває нові вимоги до обліку як інформаційного джерела для прийняття управлінських рішень.

В економіці нашої держави важлива роль належить харчовій промисловості, складовою якої є кондитерська галузь. Виробництво кондитерських виробів має задовольняти запити й потреби населення, а досягти цього можливо при оперативному управлінні виробництвом продукції, якість якого залежить від обсягу інформації, яка генерується системою обліку господарської діяльності. Ефективність управління значною мірою впливає на фінансовий результат діяльності підприємств.

При формуванні системи обліку потрібно враховувати потреби менеджерів у необхідній інформації, яка знаходить своє відображення в обліковій політиці.

Облікова політика як специфічний елемент системи обліку має створювати організаційно-методичне середовище для досягнення таких результатів: раціонального використання майна власника; надання різноманітної формальної та неформальної інформації менеджменту, постійного контролю за ефективністю діяльності управлінського персоналу, створення незалежної й підпорядкованої служби внутрішнього контролю; забезпечення власника інформацією про фінансові результати діяльності підприємства; організації підсистем управлінського обліку.

Питання формування облікової політики в галузевому аспекті недостатньо висвітлено у науковій літературі, тому виникла необхідність у теоретичному обґрунтуванні та розробці моделей облікової політики на підприємствах кондитерської галузі з визначенням структури, обсягу, строків і форм подання інформації для управління, що набуває актуальності в постіндустріальному суспільстві. Облікова політика як складова системи методології обліку стає об'єктом дослідження у працях багатьох вчених. Вагомий внесок у

вирішення цієї проблеми зробили вітчизняні науковці, зокрема: Т. Барановська, М. Білуха, Ф. Бутинець, З. Гуцайлюк, С. Голов, П. Житний, З. Задорожний, Л. Кіндрацька, Г. Кірейцев, В. Клевець, Я. Крупка, М. Кужельний, В. Лінник, Л. Ловінська, Н. Малюга, Є. Мних, О. Петрук, М. Пушкар, В. Сопко, С. Свірко, І. Фаріон, П. Хомин, М. Чумаченко, В. Швець, С. Шкарабан, В. Шевчук та ін. Значну увагу аналізу цього питання приділяли також зарубіжні дослідники, серед яких: А. Бакаєв, Л. Бернстайн, М. Ван Бреда, М. Кутер, М. Метьюс, Б. Нідлз, В. Палій, М. Перера, М. Портер, Я. Соколов, Е. Хендріксен, Л. Шнейдман й ін.

Хоч результати досліджень названих вище вчених є надзвичайно цінними, питання методології та організації облікової політики потребують подальшого вивчення, а дискусійний характер її окремих положень зумовлює необхідність здійснення аналізу теоретичних і практичних аспектів облікової політики на належному рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи колективу кафедри аудиту, ревізії та контролінгу Тернопільського національного економічного університету за темою «Формування інтелектуальної системи обліку для ринкового середовища» (державний реєстраційний номер 0106U000524) та науково-дослідної роботи кафедри обліку і аудиту Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету за темами: «Дослідження обліково-аналітичного забезпечення системи управління промислових підприємств» (державний реєстраційний номер 0109U000032), «Шляхи удосконалення обліку і аудиту грошових потоків швейної промисловості» (державний реєстраційний номер 0107U012223), у межах яких автором запропоновано методику багатофакторної моделі залежності прибутку підприємств від виробничих факторів з метою раціонального формування облікової політики підприємства.

Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних засад облікової політики у формуванні інформації для управління в кондитерській промисловості України.

Досягнення визначеної мети передбачає виконання таких завдань:

- уточнити зміст понять «облікова політика», «інформація» та визначити їхні функції і сформулювати дефініції цих термінів;
- розробити концептуальні основи облікової політики і розкрити функції окремих елементів, які відображають її внутрішню структуру, зв'язок між елементами та впровадження у практичну діяльність;
- дослідити процес здійснення облікової політики виділенням суб'єктів й об'єктів внутрішнього контролю;
- розробити пропозиції з формування облікової політики для підприємств з урахуванням реальних економічних ситуацій їх діяльності;
- обґрунтувати доцільність застосування математичного моделювання при формуванні облікової політики підприємства для вибору ефективних методів ведення фінансового обліку;
- запропонувати методику розробки багатофакторної моделі для визначення впливу виробничих факторів на результат діяльності підприємства з метою раціонального формування облікової політики.

Об'єкт дослідження – процес формування облікової політики підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади облікової політики у формуванні інформації для управління підприємством у кондитерській промисловості України.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи: статистичний метод анкетування й узагальнення – при дослідженні передумов формування облікової політики на підприємствах кондитерської галузі; метод експертних оцінок слабких і сильних сторін аналізованих підприємств – при визначенні можливостей та загроз для господарської діяльності. З метою побудови математичних моделей при формуванні облікової політики підприємства, зокрема для вибору методу оцінювання виробничих запасів, застосовано методи математичного моделювання, а саме: кореляційний аналіз, регресійний аналіз, теорії прийняття рішень в умовах ризику і невизначеності.

Інформаційну базу дослідження становлять монографії та наукові статті

вітчизняних і зарубіжних вчених у періодичних виданнях з проблем обліку, економічної теорії, економіки, довідково-інформаційні видання, матеріали науково-практичних конференцій, фінансова та статистична звітність промислових підприємств, матеріали анкетного обстеження стану облікової політики на кондитерських фабриках нашої держави, матеріали Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, нормативні документи державних органів України та інших країн, нормативно-правові акти з питань обліку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень облікової політики та окреслення шляхів її адаптації до умов діяльності кондитерської промисловості України. Результати дослідження, які містять наукову новизну, є такими:

удосконалено:

– класифікацію факторів впливу на формування облікової політики, а саме: масштабів підприємства, технологічної структури виробництва, економіко-організаційних особливостей діяльності та принципів зовнішнього і внутрішнього контролю, що зробить можливим використання цих факторів як інформаційного джерела для прийняття управлінських рішень;

– структуру, функції та вхідну інформаційну базу для розробки облікової політики на підприємствах кондитерської промисловості України;

дістало подальший розвиток:

– формування концепції облікової політики, впровадження якої у практичну діяльність підприємств допоможе структурувати й упорядкувати роботу зі створення якісної інформаційної системи для управління в кондитерській галузі з урахуванням вимог законодавства та інтересів користувачів;

– побудова багатфакторної моделі залежності величини прибутку підприємств від виробничих факторів і формування собівартості продукції з метою вибору раціонального проектування змісту облікової політики підприємства;

– трактування поняття «облікова політика», як моделі організації та методики ведення обліку й отримання інформації, що відповідає особливостям

діяльності підприємства та інтересам його власників, на відміну від існуючих трактувань облікової політики, як сукупності способів, методів і процедур, які використовує підприємство для складання та подання фінансової звітності і терміна «інформація», суть якої полягає в повідомленні користувачам про ресурси підприємства й господарські процеси, що відбуваються у просторово-часовому вимірі та дають уявлення про ефективність функціонування підприємства, події, ситуації, чиясь діяльність суб'єктів господарювання, з метою коригування і зміни умов діяльності при невідповідності їхніх фактичних показників передбачуваним;

- виокремлення основних етапів та визначення їхнього змісту при проектуванні облікової політики підприємств кондитерської галузі, що дає змогу скоротити час і вибрати найбільш прийнятний для підприємства алгоритм при її проектуванні;

- розробка моделі облікової політики для малих, великих та середніх підприємств, що зробить можливим використання лише необхідних для таких підприємств елементів з підсистем фінансового, управлінського чи стратегічного обліку;

- складання схеми документального оформлення облікової політики і залучення до її формування різних користувачів облікової інформації з уточненням назви розпорядчого документа (розпорядження, наказ, положення), залежно від обсягів підприємства;

- деталізація структурно-логічної схеми розкриття змісту та моделі прийняття рішень у процесі розробки облікової політики, на основі чого визначено етапи формування облікової політики підприємств з різними обсягами діяльності під впливом різних факторів і елементів системи обліку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення облікової політики, врахування яких дасть змогу підприємствам кондитерської галузі : раціонально організувати документообіг; підвищувати аналітичність та достовірність облікових даних; своєчасно формувати інформацію, необхідну для управління

підприємством.

Основні результати, одержані у процесі дослідження, впроваджено в практичну діяльність підприємств кондитерської промисловості України: ПАТ Вінницька кондитерська фабрика «Рошен» (довідка № 158 від 26.11.2010 р.), ТОВ «Вінницька цукерка» (довідка № 2 від 01.02.2011 р.), ФОП «Кондитерський дім «ВАЦАК» (довідка № 23 від 10.12.2010 р.).

Окремі положення дисертаційного дослідження використано в навчальному процесі ВІЕ ТНЕУ (довідка № 51 від 14.03.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, що викладені у дисертації та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження, доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, зокрема на: Міжнародній науково-практичній конференції «Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України» (м. Тернопіль, 2007 р.); Науково-методичному семінарі кафедри бухгалтерського обліку і аудиту «Бухгалтерський облік: проблеми теорії та практики» (м. Вінниця, 2007 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія та практика ринкових перетворень: економічний та соціальний контекст» (м. Вінниця, 2008 р.); Науково-практичній конференції «Перспективи розвитку контролінгу як науки: теорія та практика» (м. Тернопіль, 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (м. Дніпропетровськ, 2008 р.); Шостій міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 15-річчя з дня створення ВІЕ ТНЕУ «Місце та роль України в глобалізованому світі: економічні, політичні, культурні аспекти» (м. Вінниця, 2009); Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Особливості реформування економіки України в умовах глобальної економічної кризи» (м. Вінниця, 2009

р.) Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в сучасних умовах» (м. Вінниця, 2010 р); Міжнародній науково-практичній конференції «Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств у конкурентному середовищі» (м. Тернопіль, 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія та практика трансформаційних перетворень в економіці, політиці та культурі за умов розвитку глобалізаційних процесів» (м. Вінниця, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація сучасної Росії : проблеми та шляхи вирішення» (м. Архангельськ, Росія, 2011 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 22 наукові праці загальним обсягом 5,9 д.а. У 9 наукових працях відображено основні наукові результати дисертації.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

1.1. Характеристика інформаційних ресурсів підприємства

В умовах трансформаційних перетворень економіки України питання вдосконалення обліку стають актуальними з огляду на те, що в його системі створюються значні обсяги інформації про фактичний стан суб'єкта господарювання.

Така інформація необхідна для системи управління з метою відстеження традиційних і нових об'єктів обліку. Відображення інформації про такі об'єкти вимагає вдосконалення методів спостереження, вимірювання, систематизації та узагальнення інформації про їх стан, рух, трансформацію ресурсів у господарській діяльності в готовий продукт, витрати, доходи, фінансовий результат тощо.

У зв'язку з розширенням інформаційних ресурсів для менеджменту виникає необхідність у їх систематизації та класифікації.

Структуризація являє собою процес поділу економічної інформації, яку одержують у системі обліку, на складові за певними критеріями визначеними системою управління.

Структуризація показує напрями у формуванні однорідного масиву економічної (техніко-економічної, поведінкової, технологічної, ресурсної, процесної тощо) інформації підприємства.

Цей процес ґрунтується на тому, що природа підприємства надто складна і відображає різноманітні фактори впливу на його діяльність.

Такі впливи характеризуються змінами на вході в систему «підприємство», на виході з нього в навколишнє середовище і змінами внутрішнього середовища (зміна кількості та якості ресурсів, технічного, технологічного, людського, організаційного, управлінського й інформаційного потенціалу).

Фактори впливу на діяльність підприємства узагальнено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Фактори впливу на виробничу систему підприємства

Фактори впливу	Зовнішнє середовище	Внутрішнє середовище
1	2	3
Правові	<ul style="list-style-type: none"> – стабільність та досконалість законодавства; – правові акти, які гарантують нормальне функціонування підприємств. 	<ul style="list-style-type: none"> - співвідношення державного управління із самостійністю підприємства.
Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> – рівень доходів населення, культурний рівень суспільства; – рівень професійної підготовки та зайнятості населення; – стан соціальної інфраструктури, віковий склад та соціальний захист населення; – наявність внутрішньої та зовнішньої міграції. 	<ul style="list-style-type: none"> – кадровий потенціал, рівень кваліфікації менеджерів, облікових кадрів, економічного ризику та ініціативності керівників підприємства; – система та дієвість механізму матеріального та морального заохочення до ефективної роботи працівників підприємства і матеріальної відповідальності за коло обов'язків, які вони виконують, тощо.
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> – природні ресурси та географічне положення країни; – наявність ринкових відносин, виробничих ресурсів, рівень націоналізації економіки та темпи економічного зростання; – стабільність стану економіки, фінансової системи, виробництва, цін на виробничі ресурси; – державне регулювання конкуренції. 	<ul style="list-style-type: none"> – життєвий цикл бізнесу (введення товару на ринок, збільшення обсягу продажу нового товару, зниження темпів зростання обсягів збуту товару, різке падіння збуту та виведення товару з ринку); – життєвий цикл основної номенклатури продукції, що випускається її рентабельність, конкурентоспроможність та тривалість операційного циклу; – основна стратегія фінансово-господарського розвитку (мета і завдання економічного розвитку підприємства на довгострокову перспективу).
Екологічні	<ul style="list-style-type: none"> – національна стратегія вирішення проблем збереження навколишнього середовища і природно-ресурсного потенціалу. 	<ul style="list-style-type: none"> – наявність джерел забруднення навколишнього середовища, токсичних відходів, очищувальних споруд, природоохоронних служб.

Продовження табл.1.1

1	2	3
Науково-технічні	<ul style="list-style-type: none"> – рівень розвитку науки і техніки, який визначає всі складові процесу виробництва; – наявність науково-технічного потенціалу – кадрів, матеріальних, фінансових, інформаційних та інших ресурсів, необхідних для створення і реалізації досягнень НТП в економіку; – науково-технічні пріоритети держави (поточні та на майбутнє). 	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток та використання власного науково-технічного потенціалу та його реформування відповідно до державної науково-технічної політики; – наявність бізнес-планів на пріоритетні напрямки розвитку виробництва (впровадження новітніх технологій, сучасного устаткування, конкурентоспроможних виробів).
Організаційні	<ul style="list-style-type: none"> – галузева структура економіки, види виробництва, організаційно-правові форми, наявність та стан ринкової інфраструктури (юридичних та страхових компаній, комерційних банків, ринку капіталу тощо); – наявність індикаторів стратегічного розвитку економіки; – доступність і достовірність інформації про фінансовий стан підприємств-конкурентів; – наявність галузевих та регіональних планів організаційно-технічного розвитку. 	<ul style="list-style-type: none"> – форма власності та організаційно-правова структура підприємства; – галузь, тип виробництва, галузеві особливості, які й визначають вид діяльності та зумовлюють технологічно-організаційні умови роботи;
Політичні	<ul style="list-style-type: none"> – політична та економічна стабільність у світі та спрямованість внутрішньої і зовнішньої економічної політики країни. 	<ul style="list-style-type: none"> – наявність ЗЕД підприємства, одержання кредитів від своїх зарубіжних партнерів; – наявність виробничих підрозділів за межами України, які утримуються за кошти підприємства.

Джерело: складено та узагальнено автором

У таблиці 1.1 показані правові, соціальні, економічні, екологічні, науково-технічні та інші фактори впливу на зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства. З наведених даних видно діалектичну єдність і специфіку дій вказаних факторів на функціонування підприємства в умовах змін середовища. При цьому роль інформаційного потенціалу (здатність генерувати інформацію, в

тому числі й у системі обліку) постійно посилюється у зв'язку з розвитком комп'ютерного середовища.

Суть управлінської діяльності полягає у збиранні інформації, аналізі даної (зібраної) інформації і — на основі результатів аналізу — у прийнятті управлінського рішення, спрямованого на підвищення ефективності підприємства з метою забезпечення виконання основних цілей, що стоять перед окремим підприємством і національною економікою в цілому.

Сукупність інформаційних ресурсів, згрупованих за певними критеріями, дає структуру інформації, а її аналіз дозволяє визначити інформаційний потенціал підприємства. При цьому, чим більший обсяг інформаційних ресурсів і складніша їх структура, тим вищий інформаційний потенціал, який слугує базою для якісної роботи менеджменту.

Рис.1.1. Інформаційна система підприємства

Роль інформаційного потенціалу підприємства постійно посилюється у зв'язку з розвитком інформаційних технологій та використанням досягнень таких наук як інформатика, кібернетика, контролінг, менеджмент, логістика, економіко-математичні методи досліджень економічних операцій тощо.

Структура означає склад інформаційних ресурсів, під якими розуміють один із фактів людської діяльності, в основі якої лежить інформація. Сучасні технології виробництва продукції вимагають зростання обсягу знань та інформації не лише у роботі менеджерів, а й спеціалістів та робітників. Це принципово важливе положення свідчить про необхідність розширення інформаційних ресурсів у системі обліку за рахунок внесення у систему обліку окремих підсистем, які спеціалізують на отриманні не лише стандартної інформації, як це здійснюється у підсистемі фінансового обліку, а й нестандартної інформації для потреб персоналу у підсистемах операційного (управлінського) та стратегічного обліку (контролінг).

Як показано на рис.1.1, інформаційне середовище підприємства є взаємопов'язаною мережею.

Термін «інформація» означає пояснення, викладання, повідомлення. Відомо багато дефініцій цього поняття, які даються за різних підходів до нього в різних наукових галузях. Наприклад, під інформацією розуміють ті відомості, які зменшують ступінь невизначеності нашого знання про конкретний об'єкт. Кібернетика, для якої інформація є центральним поняттям, визначає його як співвідношення між відомостями (даними) та їх використанням одержувачами. У такому разі під відомостями розуміють будь-які дані, що містять знання відносно подій, явищ, процесів, за якими ведеться спостереження [236, с. 67].

Саме слово «informatio» складається з префікса «in-» («в-, на-, при-») і дієслова «form» («надаю форму, створюю»), пов'язаного з іменником «forma» («форма»).

В англійській мові слово «information» (в написанні «informacioun») вперше з'явилося у 1387 р. Сучасного написання це слово набуло у XVI ст. У східнослов'янській мові слово «інформація» прийшло з Польщі у XVII ст.

З середини ХХ століття «інформація» стала загальнонауковим поняттям, але до цих пір у науковій сфері воно залишається вкрай дискусійним. Загальноприйнятого визначення інформації не існує, і воно використовується, головним чином, на інтуїтивному рівні.

Закон України «Про інформацію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, № 48, ст. 650) під інформацією розуміє «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [123]. Слід зазначити, що у Законі Російської Федерації «Про інформацію, інформатизацію та захист інформації», інформація розуміється як відомості про осіб, предмети, факти, події, явища та процеси незалежно від форми їх подання. Таким чином, в російському законодавстві це питання врегульоване більш повно. Однак це визначення, як і його вітчизняний аналог, відображає більше публічно-правовий, а не приватно-правовий підхід, і до того ж не позбавлене юридичних недоліків. Серед останніх варто назвати вичерпність переліку об'єктів, відомості про які становлять інформацію, що в аспекті динамічного розвитку інформаційних відносин може обернутися суттєвими та не виправданими обмеженнями.

Визначення категорії «інформація» містить і Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 року (надалі – ЦК України). Зокрема, ч. 1 ст. 200 ЦК України визначає інформацію як «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі». Як бачимо, базовий акт цивільного права визначає інформацію аналогічно Закону «Про інформацію», з тією лише різницею, що включає до інформації події та явища, які відбувалися або відбуваються, залишаючи, тим не менш, відомості про майбутнє поза своєю увагою.

Існує деяка неузгодженість нормативно-правових дефініцій поняття «інформація» також у інших нормативно-правових актах України, а саме: Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III від 11 січня 2001 року визначає інформацію як «відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти,

діаграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості».

В. М. Глушков вважав, «що інформація у самому загальному її розумінні являє собою міру неоднорідності розподілу матерії та енергії у просторі та у часі, міру змін, якими супроводжуються всі процеси, що протікають у світі». Тобто інформація створює уявлення про природу та структуру матерії, її впорядкованість та різноманіття. Вона не може існувати поза матерією, а значить, вона існувала та буде існувати вічно, її можна накопичувати, зберігати та переробляти.

Американський кібернетик Норберт Вінер розглядав інформацію як «позначення змісту, отриманого з зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього і пристосування до нього наших почуттів» [59, с. 31].

Існують також й інші визначення поняття «інформація» (додаток А), але практично всі численні погляди на сутність інформації групуються навколо двох концепцій – атрибутивної та функціональної.

Клод Шеннон вбачав під інформацією «комунікацію та зв'язок, у процесі якого усувається невизначеність». Виникнення теорії інформації зазвичай пов'язують з появою у 1948 р. фундаментальної праці «Математична теорія зв'язку». Теорію Шеннона (якого вважають «батьком» теорії інформації) з самого початку визначали як точно сформульовану математичну задачу, що дає можливість інженерам визначати ємність комунікаційного каналу.

В економічній літературі широкі дефініції мало що дають, а тому потрібно поглибити сутність інформації. В. А. Копилов визначає інформацію через категорію певних відмінностей, зазначаючи, що інформація подає відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси незалежно від форми їх подання, що є дослівним трактуванням у відповідності до Закону [150, с.3].

В. А. Дозорцев вказує на те, що «інформація є відомостями, які передає одна особа іншій; про неї можна говорити також як про процес повідомлення цих

відомостей» [94, с. 3; 93, с. 27], що акцентує увагу на комунікації між людьми з обміну інформацією.

А. І. Трусів зазначає, що інформація охоплює відображення предметів і явищ у людській свідомості, явищ і процесів один в одному поза зв'язком із свідомістю [282, с. 19], розкриваючи психологічні аспекти.

Як видно з цих даних, інформацію можна характеризувати з різних сторін. Але можна погодитися з визначенням інформації як сукупності взаємопов'язаних процесів, що спрямовані на задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства [148, с. 15], оскільки воно надзвичайно абстрактне і не стосується економічної доцільності.

Воно стосується визначення дефініції інформації з точки зору правового та соціального аспектів, в той же час, коли інформацію розглядають в дещо іншому аспекті. Тлумачення поняття економічної інформації наведено у додатку А.

Більшість вітчизняних економістів [43,с.9] відзначають, що під економічною інформацією слід розуміти будь-які відомості у сфері економіки, які необхідно обробляти і зберігати для використання в процесах планування, обліку, контролю й аналізу. Окрема група вчених характеризує економічну інформацію, як сукупність різних повідомлень економічного характеру, що виникають при підготовці виробництва та під час виробничо-господарської діяльності. Проте у наведених визначеннях випадає таке поняття як управління, для якого, в принципі, призначена інформація.

Виходячи з цього ми пропонуємо таке визначення економічної інформації: «Інформація полягає у повідомленні користувачів про ресурси підприємства та господарські процеси, які відбуваються у просторово-часовому вимірі, дають уяву про ефективність функціонування підприємства, події, ситуації, чинять діяльність з метою коригування та зміни умов діяльності при невідповідності їх фактичних станів передбачуваним».

Інформаційні ресурси підприємства значною мірою генерує система господарського обліку, що складається з підсистеми управлінського, фінансового та стратегічного обліку (рис 1.2.) Поділ системи господарського обліку на окремі

підсистеми відбиває закономірності розвитку системи управління, що є логічним висновком з огляду на те, що облік на підприємстві підпорядкований менеджменту, якому облікова інформація потрібна для виконання функції контролю у загальному циклі управління [234].

Рис. 1.2. Облікова інформація для управління

Джерело: розробка автора

Система управління має три ієрархічні рівні [236]:

- операційний, працівники якого (майстри, бригадири, комірники, техніки, технологи, економісти цехів, дільниць, нормувальники, енергетики, електрики, тощо) не можуть здійснити свої функції за відсутності управлінського (операційного) обліку. На більшості підприємств менеджери змушені приймати рішення в умовах невизначеності. Ось чому цей вид обліку має не менше

значення, ніж фінансовий облік через те, що він фіксує події в режимі on-line, що слугує для контролю;

- середній (тактичний менеджмент), працівники якого відповідають за результати виконання бізнес-процесів, ефективність роботи за місяць, квартал, рік. Ефективність роботи фіксується у системі рахунків фінансового обліку. Цей вид обліку регламентує держава через план рахунків, форми звітності та стандарти. Але в обліковій політиці окремі положення стандартів конкретизують, виходячи з інтересів підприємства в цілому;

- вищий (стратегічний менеджмент), працівники якого вимагають особливої, прогнозованої інформації, яку обробляють методами статистики, математики, економетрії, евристики тощо. Цей вид обліку відомий лише на гіпервеликих підприємствах, оскільки для його провадження необхідна економічна ідеологія і підготовка фахівців з широким кругозором та інтелектом.

Отже, облік необхідно переорієнтувати на вимоги менеджменту та створювати для них адекватну інформацію.

Інформаційний ресурс — це семантична інформація у вигляді понятійного знання. Інформатика відображає не стільки індивідуальні, скільки суспільні (колективні) знання. Індивідуальні знання трансформуються в суспільний інтелект за допомогою інформаційних зв'язків між людьми. Соціальний інтелект взагалі не можна розглядати поза інформаційно-комунікативним процесом. Для розуміння інформаційного ресурсу важливе значення має форма існування та подачі знання. Під знаннями розуміють відображення різних сторін дійсності у вигляді ідей, понять, уявлень про предмети та явища [242].

Знання можуть передаватися іншим людям, матеріалізуватися та існувати в різних формах:

- «живі» знання (кваліфікація працюючих);
- уречевлені знання (в продукції, роботах, послугах);
- інформація (повідомлення).

Враховуючи вказані критерії, погоджуємось, що знання у вигляді повідомлень, які мають цінність для отримувача, є інформаційним ресурсом.

Слід відзначити, що не всі повідомлення є інформаційним ресурсом до того часу, поки вони не будуть оцінені користувачем. Це означає, що зафіксована, але не оцінена інформація не є інформаційним ресурсом. Завдання науковців полягає в тому, щоб перетворити розсіяну в продукції інформацію, в інформаційні ресурси. Сам по собі інформаційний продукт не може привести в дію певну систему. Лише матеріальні сили — різні види ресурсів підприємства — можуть привести систему в рух, проте інформаційний ресурс як фермент переводить ці ресурси з латентного в активний стан та спрямовує їх у задане русло [234].

Потрібно зауважити, що система обліку є лише складовою загальної інформаційної системи, яка перетворює первинні дані, що відображені в документації у продукт для управління, яким є оброблена інформація, яка, в свою чергу, має всі властивості товару. Ось чому облік як складова загальної інформаційної системи є засобом виробництва товару особливого роду - інформації, що має вартість, собівартість, ціну та інші категорії товарного виробництва.

Зрілість системи обліку можна визначати тим, яку інформацію, кому та в які строки подають. В умовах автоматизації цю проблему досить легко вирішити. Проектувати систему потрібно таким чином, щоб з мінімальними витратами отримати максимальний обсяг потрібної інформації для задоволення потреб максимально можливої кількості споживачів.

Особливо важливо вказати на те, що облік є ні що інше, як частина загальної інформаційної системи, яка перетворює первинні дані, зафіксовані в документах, в продукт для управління. Таким продуктом є оброблена інформація, яка має всі властивості товару.

Розвиток системи обліку повинен визначатися тим, яка інформація, кому та в які строки повинна подаватися. Даний підхід дозволяє проектувати систему таким чином, щоб при мінімальних витратах отримати найбільший обсяг потрібної інформації і задовольнити потреби максимальної кількості споживачів.

До цього часу теоретичні дослідження і практика, в основному, були направлені на аналіз внутрішньої структури системи обліку, його предмету та

методів і не виходити за ці межі. Кінцевою метою обліку вважалось складання балансу і звітності, а його методологія розвивалась так, щоб на основі первинної документації отримати зведені дані для складання зовнішньої звітності. Всі існуючі методи обробки інформації, в тому числі і автоматизований, підпорядковані цій кінцевій меті. Обмеженість кінцевого підходу до побудови системи обліку обумовила появу позитивних тенденцій переосмислювання мети.

На жаль, до цього часу теоретичні дослідження і практика спрямовані на аналіз внутрішньої структури системи обліку, його об'єктів, предмету, методів, кількості рахунків та субрахунків, форм документів, реєстрів. Таким чином, метою обліку вважалось складання звітності, а його методологію розвивали таким чином, щоб на основі даних первинної документації отримати необхідні зведені дані для складання форм звітності. Методи обробки інформації, в тому числі і автоматизований, підпорядковані цій кінцевій меті. Отже, поява комп'ютерної техніки ніяким чином не вплинула на систему обліку до цього часу, хоча ще в кінці 70-х на початку 80-х років 20 століття виявились позитивні тенденції переосмислювання мети обліку та розміщення інформації.

Так, В. Ф. Палій і Я. В. Соколов зазначають: «Мета бухгалтерського обліку - управління господарськими процесами; його зміст — інформація про факти господарської діяльності і його робоча функція — спостереження; вимірювання, класифікація, узагальнення та передача інформації. Мета лежить поза бухгалтерським обліком, вона дається йому» [206].

В.В. Сопко визначає мету обліку, як всебічне та повне охоплення й систематизація господарської діяльності підприємства, забезпечення управління інформацією, здатною контролювати господарську діяльність[273].

С.Ф. Голов підкреслює, що мета обліку – основна (основоположна) ознака відмітної характеристики. Призначення фінансового обліку – складання фінансової звітності зовнішнім користувачам інформації. Мета вважається досягнутою, якщо документи складені і представлені (доставлені, подані) за призначенням [82].

В.Г. Швець визначає мету обліку як надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства [301].

Близькі до наведених визначень мети обліку і тлумачення інших авторів, але слід відзначити, що ці прогресивні пропозиції щодо розвитку обліку не знайшли розуміння з боку практиків. До цього вважається, що облік призначений обслуговувати систему управління, тому він не орієнтується на задоволення запитів практики, а моделюється за традиційним принципом, орієнтуючись на складання зовнішньої фінансової звітності. Якщо у минулому така орієнтація була виправданою в умовах жорсткої централізації планування і управління, то в нових умовах вона є гальмом для удосконалення системи обліку [додаток Б].

Складно не погодитись, що без облікової політики в сучасних умовах неможливо уявити собі роботу бухгалтерії та процес формування інформаційних ресурсів, які б давали якісну базу для прийняття рішень.

Облікова політика розробляється з метою впливу на систему обліку в напрямі пристосування її до потреб апарату управління. Облік розглядається в системі управління як засіб отримання інформації для контролю. З цих позицій і потрібно оцінювати сутність, роль та значення облікової політики.

Враховуючи вказані критерії, методологія інтегрування всіх видів обліку в єдиній інформаційній системі економічної інформації на основі застосування новітніх комп'ютерних технологій, що підвищить оперативність облікової інформації, усуне дублювання показників діяльності та дасть змогу користувачам усіх рівнів з єдиної бази даних отримувати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Взаємодія системи обліку й системи менеджменту неможлива без упорядкування об'єктів спостереження та методів збору, обробки, структуризації даних, які дозволяють прийняти управлінські рішення.

1.2. Сутність, мета, завдання та функції облікової політики

Перш, ніж перейти до дослідження сутності поняття облікова політика, потрібно в'яснити такий термін, як «політика». У загальному розумінні політикою називають лінію поведінки когось у чому-небудь [197, с. 506].

Політика означає те саме, що й тактика і стратегія. Тактика – визначення методів, шляхів, що найбільше відповідають конкретним обставинам і приведуть до успіху, засоби досягнення мети [197, с. 646]. Стратегія – мистецтво керувати чимось, має значення з погляду здійснення загальних цілей та далекої перспективи (мети) [197, с.631].

Облікова політика у вужчому значенні означає вербальну модель, створену на основі положень стандартів обліку, які найбільшою мірою враховують специфіку роботи підприємства та фактори внутрішнього й зовнішнього середовища.

Галузеву специфіку бізнесу та оточення враховують у моделі обліку, яку обирає менеджмент, що суттєво впливає на формування інформаційних ресурсів з обумовленими потребами персоналу вищого, середнього та нижчого рівня системи управління.

Термін «облікова політика» є досить містким і багатозначним. Одним із головних її завдань є вибір методів обліку, які впливають на формування ретроспективної і перспективної інформації для внутрішнього та зовнішнього користування інформацією, що слугує для практичного розв'язання задач управління виробництвом в умовах жорсткої ринкової конкуренції. Інформаційний потік поділяють на складові, які описані в зарубіжній, а в останні роки і у вітчизняній економічній літературі.

Потоки інформації диференціюються за окремими функціональними напрямками: для менеджменту (управління виробництвом), маркетингу (управління ринком збуту), маркетингу (управління довгостроковою програмою, націленою на розширення ринків збуту, та мережами держави) тощо.

Аналіз різних аспектів облікової політики та результатів досліджень дозволив встановити, що під обліковою політикою підприємства слід розуміти процес створення моделі організації та методики облікового процесу, яка би відповідала особливостям діяльності підприємства та інтересам його власника.

В обліковій практиці значення облікової політики часто недооцінюється, про що свідчить той факт, що до її розробки у більшості випадків ставляться формально, обмежуючись лише наказом керівництва на 1-2 сторінках тексту. Однією з причин цього є недостатність теоретичних досліджень стосовно ролі облікових даних для здійснення господарської діяльності, засад її реалізації, байдужість керівників підприємств до інформації та нерозуміння її значення як ресурсу.

Розкриття економічної сутності облікової політики передбачає визначення завдань, які вона повинна вирішувати при відображенні господарської діяльності в системі обліку. Ефективність впровадження облікової політики у вітчизняну практику визначається об'єктивністю потреби в упорядкуванні потоків даних та у перетворенні їх на інформаційний ресурс, для чого необхідно встановити: обсяг даних, способи вимірювання та обробки даних, користувачів облікової політики, основу методики її формування та реалізації за допомогою певних методів.

Дослідження теоретичних основ формування облікової політики, визначення мети формування нового документа на підприємствах кондитерської галузі дозволило виявити два найбільш загальних напрями.

Згідно з першим, облікова політика пов'язана з веденням обліку, отриманням інформації для складання звітності та надання її зовнішнім користувачам.

Другий напрям полягає у розумінні облікової політики як системозабезпечувального фактора моделей обліку. Згідно з цим напрямом

облікова політика є не лише інструментом організації обліку, а й саме з її формування починається обліковий процес.

Основне призначення облікової політики у максимально точному і достовірному відображенні за допомогою використання методу оцінювання в обліку діяльності підприємства та отримання інформації для зацікавлених осіб. Таке призначення облікової політики відповідає концепції інформаційного підходу до проектування системи обліку.

Облікову політику потрібно розглядати як елемент системи обліку, який упорядковує інформацію про господарську діяльність підприємства та готує необхідний її обсяг зацікавленим користувачам.

Віднесення облікової політики до елементів нормативного регулювання організації системи обліку на підприємстві визначає її місце в загальній системі регулювання обліку в державі.

Нормативний характер внутрішніх документів з облікової політики дозволяє з її допомогою регламентувати ті суперечливі питання, за якими відсутні норми законодавчих актів вищих органів влади.

Саме в умовах невизначеності щодо організації обліку в різних умовах господарювання облікова політика є тим засобом, який злагоджує наслідки перманентних змін та множинність трактування окремих положень чинного законодавства і вибору та закріплення в наказі про облікову політику такого варіанта обліку окремих об'єктів, які відображають специфіку роботи підприємств.

Для того, щоб облікова інформація розкривала у необхідному розрізі результати діяльності підприємства, уся методологія обліку повинна бути спрямована на реалізацію нижченаведених завдань (табл. 1.2).

Отже, як видно з табл. 1.2, облікова політика сприяє гармонізації різних економічних інтересів, позитивно впливає на взаємодію між системами обліку та управління з приводу структури, обсягу, форм подання, строків, адресності

отриманої інформації і на цій основі поліпшення якості роботи управлінського апарату. Облікова політика пов'язана з методом обліку (рис. 1.3).

Таблиця 1.2

Перелік завдань облікової політики

Завдання, які вирішуються обліковою політикою	
Як складова системи обліку	Як складова системи управління
Використовує загальні методи, принципи, правила та процедури ведення обліку.	Дозволяє визначити альтернативу при виборі методів, принципів, правил і процедур ведення обліку.
Відображає активи, зобов'язання, капітал, доходи та витрати за єдиними методиками.	Стимулює варіантність формування інформації про стан активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат.
Використовує облікову політику як єдину методологічну основу при формуванні інформації відділеннями підприємства.	Розширення обсягу інформації для цілей аналізу та виявлення факторів впливу на результат діяльності, що сприяє усуненню негативних явищ і пошуку внутрішніх резервів
Розробляє оптимальну організаційну модель побудови обліку	Створює систему оцінювання діяльності окремих структурних підрозділів.
Використовує облікову політику як єдину методологічну основу для цілей фінансового, управлінського стратегічного обліку.	Виконує контрольні процедури, виконання бізнес-планів, бюджетів, в тому числі і на рівні структурних підрозділів
Застосовує єдині правила виконання технічних процедур.	Сприяє розробці стратегічних та поточних планів діяльності.
Визначає процес відображення фактів господарського життя в обліку.	Підвищує якість управління рішень щодо досягнення оперативності і гнучкості системи обліку при зміні умов діяльності.
Сприяє ефективності роботи персоналу та фінансовій стабільності підприємства через розширення облікових процедур.	Підвищує ефективність та фінансову стабільність підприємства через удосконалення процесів аналізу, планування та прийняття управлінських рішень.

Джерело: власна розробка автора

Як видно з рис. 1.3, методи обліку загальні для всіх підприємств, а облікова політика призначена для конкретизації обліку в розрізі окремих об'єктів.

МЕТОД ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ (взаємопов'язане відображення, узагальнення і вимір в грошовому виразі фактів господарської діяльності суб'єкта господарювання)							
ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ							
Первинне спостереження		Вартісний вимір		Поточне групування		Підсумкове узагальнення	
Документація	Інвентаризація	Оцінка	Калькуляція	Рухунки	Подвійний запис	Баланс	Звітність
ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ							
ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ							
Первинне спостереження		Вартісний вимір		Поточне групування		Підсумкове групування	
Форми первинних документів	Інвентаризація	Способи оцінки активів і зобов'язань, які регламентовані стандартами	Способи формування статей доходів і витрат	Робочий план рахунків, який відбиває специфіку роботи підприємства	Схеми відображення в обліку окремих фактів господарської діяльності	Склад статей балансу, способи оцінки активів і зобов'язань	Реквізити і форми звітів

Рис. 1.3. Взаємозв'язок методу обліку та облікової політики
Джерело: [237, с. 29]

Водночас, необхідно зазначити, що облікова політика не може бути способом регулювання специфіки функціонування окремих підприємств, оскільки ці особливості не залежать від них (наприклад, галузь, організаційно-правова форма, вид діяльності тощо). Такі особливості фіксують у статуті та засновницьких документах. Облікову політику можна вважати похідною від господарської ситуації, яка є первинною стосовно облікової політики, а її завдання полягає у формуванні (виборі) такого комплексу об'єктів господарювання, який дозволив би найбільш раціонально (оптимально) відобразити їх в системі обліку.

Облікова політика здатна упорядкувати, а, можливо, й скоротити обсяг документообороту на підприємстві, а також адаптувати модель обліку до практики з урахуванням всього спектра специфіки роботи, що дає можливість впливати на фінансовий стан підприємства через обрання оптимальних оцінок показників фінансової звітності.

Поліпшення фінансового стану важливе при обранні таких тактик:

- вихід на ринок капіталу та здійснення операцій з цінними паперами, що дозволяє залучити акціонерний капітал;
- отримання інформації у системі обліку, яка всебічно характеризує якість управління та ефективність використання ресурсів і організації процесів господарської діяльності.

Одним з важливих завдань облікової політики в умовах альтернативності вибору способів ведення обліку є можливість об'єднання підприємств і складання та консолідації звітності. Така можливість ґрунтується на законодавстві та використанні єдиної облікової політики для всіх структурних підрозділів суб'єкта господарювання, внаслідок чого нівелюється специфіка обліку в цих підрозділах, досягається певна уніфікація та стандартизація у веденні обліку.

Визначення облікової політики вимагає уточнення функцій цього документа, хоча до цього часу в літературі на це не звертали уваги.

Облікова політика як специфічний елемент системи обліку повинна створювати організаційно – методичне середовище та виконувати функції:

Моделювальна, завдання якої полягають у:

- визначенні структури системи обліку підприємства (кількість підсистем, структура бухгалтерії, мета інформаційної системи та ін.);
- складанні плану роботи бухгалтерії, визначенні чисельності облікових працівників, матеріально-відповідальних осіб, виділення центрів витрат, методів збирання й обробки даних;
- визначенні функціональних обов'язків фахівців бухгалтерії (обсяг роботи та методи обробки даних, строки, форми, користувачів інформації та ін.);

– поліпшенні системи інформаційного менеджменту (вивчення запитів менеджерів на необхідну інформацію, комунікаційні зв'язки системи обліку з іншими системами);

Організаційну, основу якої складає:

- організація облікових робіт, складання фінансової звітності;
- організація внутрішньогосподарського контролю (планування проведення інвентаризацій, контроль якості облікових робіт);
- організація роботи відділу (сектору) з отримання даних та їх трансформування в інформацію;
- організація роботи економіста на відповідній ділянці (розробки календарних планів);

Контролюючу, завданнями якої є:

- здійснення аналітичної функції в процесі діяльності;
- контроль точності і достовірності відображення фактів господарської діяльності;
- дотримання графіка документообороту;

Методичну, що стосується розробки методик з описом алгоритмів виконуваних робіт:

- методика роботи контрольно-ревізійних груп;
- створення та функціонування системи АРМ – бухгалтерів;
- впровадження прогресивних форм і методів фінансового обліку;

Технологічну, у якій наводять моделі обробки даних, здійснюють синтетичний та аналітичний облік, підготовку фінансової, статистичної та управлінської звітності за такими об'єктами обліку:

- грошовими коштами та розрахунковими операціями;
- основними засобами;
- виробничими запасами;
- працею та розрахунками з персоналом;
- нематеріальними активами;
- фінансовими інвестиціями;

- витратами на виробництво;
- готовою продукцією та її збутом;
- зовнішньоекономічною діяльністю;
- кредитами банку;
- фінансовими результатами;
- державними та місцевими податками.

Мета облікової політики полягає у розробці моделі обліку, яка дозволяє обрати таку лінію поведінки фінансово-господарської діяльності підприємства у відповідності до якої досягається його стратегічні цілі.

Перевірка досягнення стратегічних цілей передбачає розвинуту систему обліку для отримання інформації про об'єкти, що дає власнику можливість створити незалежну та підпорядковану тільки йому службу внутрішнього контролю; приймати рішення лише на основі управлінської інформації, гармонізувати інтереси підприємства і суспільства через визнання загальносуспільного значення обліку.

Розробка облікової політики повинна орієнтуватися на користувачів, які мають різні інтереси стосовно інформації фінансового, управлінського та стратегічного обліку (табл. 1. 3).

Таблиця 1.3

Користувачі облікової політики підприємства

№ з/п	Користувачі інформації	Інтерес щодо облікової політики	Форма реалізації інтересу в обліковій політиці
1	2	3	4
Внутрішні користувачі			
1	Власники підприємства	- організація та ведення обліку таким чином, щоб можна було отримати достатній обсяг інформаційних ресурсів про фінансово - господарську діяльність;	- ініціювання формування; - остаточне затвердження; - використання як інструменту організації обліку на підприємстві;

Продовження таблиці 1.3

	1	2	3
2	Керівник підприємства	- відповідальність за організацію обліку та дотримання законодавства при здійсненні фактів господарської діяльності	- формування облікової політики; - затвердження розробленого варіанта облікової політики у вигляді додатку до наказу; - контроль за виконанням прийнятої облікової політики
3	Управлінський персонал	- розробка організаційно-технічних та методичних заходів з отримання необхідної інформації для системи управління	- формування та конкретизація вимог щодо моделі системи обліку; - участь у процесі формування облікової політики
4	Головний бухгалтер	- відповідальна особа за ведення обліку та складання звітності, виконання та дотримання встановленої облікової політики, її відповідності чинному законодавству та особливостям діяльності підприємства	- безпосередня участь у формуванні облікової політики; - обов'язкове дотримання та виконання облікової політики; - контроль за виконанням облікової політики працівниками облікових підрозділів; - доведення інформації до менеджерів різного ієрархічного рівня
5	Аудитор	- ознайомлення зі способами, які використовували для складання фінансової звітності, оцінка їх відповідності чинному законодавству з метою висловлення думки про достовірність звітності.	- надання послуг з формування облікової політики, перевірки її на дотримання її відповідності законодавству; - отримання інформації про способи, які використовували при складанні звітності; - використання при плануванні та здійсненні аудиту
Зовнішні користувачі			
6	Органи контролю: • Податкова служба;	- регламентація основних засад формування бази та обліку об'єктів оподаткування	-перевірка регламентації обраних способів ведення податкового обліку у внутрішніх документах підприємства, відповідність чинному законодавству
	• Управління статистики;	-методика складання статистичної звітності	-виділення окремого розділу в обліковій політиці
	• Комісія з цінних паперів та фондового ринку	-подання підприємством звітності до КЦПФР	-виділення окремого розділу
7	Інвестори	-ознайомлення зі звітністю на їх запит	-ознайомлення з обліковою політикою

Продовження таблиці 1.3

	1	2	3
8	Кредитори та інші користувачі звітної інформації підприємства	-використання для отримання впевненості щодо показників прибутку; -порівняння даних за кілька періодів; -розуміння справжніх намірів керівництва підприємства	-ознайомлення з політикою та її аналіз в частині розкриття у фінансовій звітності

В обліковій політиці повинно знайти відображення комунікаційних зв'язків персоналу бухгалтерії з користувачами інформації.

Облікова політика будується, розраховуючи, що з нею ознайомиться широке коло осіб, які прагнуть бути обізнаними з нею і які безпосередньо виконують передбачену в ній роботу.

Зацікавленими в ознайомленні з обліковою політикою можуть бути як зовнішні, так і внутрішні суб'єкти.

Слід зазначити, що ступінь та форми зацікавленості суб'єктів у обліковій політиці, в свою чергу, зумовлюються характером їх інтересів. При формуванні облікової політики підприємства необхідно виходити з паритетності інтересів користувачів облікової політики, зокрема зовнішніх користувачів фінансової звітності та суб'єктів, які беруть участь у процесі формування облікової політики.

Особливої значимості облікова політика як інструмент організації обліку набуває для великих підприємств, а також для підприємств з широкою спеціалізацією, в яких наявна велика кількість структурних підрозділів і формуються значні за обсягом та інтенсивністю потоки інформації для управлінського персоналу, що необхідна для оперативного управління підприємства.

Широкий спектр питань, які вирішуються за допомогою облікової політики, багатоаспектність її призначення та врахування мети обліку на кожному етапі розвитку підприємства вимагають виділення вимірів облікової політики. Кожен з вимірів, у якому реалізується облікова політика,

характеризується певним колом питань, які вона повинна вирішувати в цьому аспекті та відповідними вимогами до неї. До таких вимірів відносять нижченаведені:

1. Соціальний вимір. Виходячи з основної мети обліку, яка полягає в отриманні інформації для менеджерів облікова політика спрямована на дотримання справедливості по відношенню до всіх учасників господарського процесу. При формуванні облікової політики соціальний вимір реалізують через уніфікацію даних фінансового обліку. Єдність щодо розуміння та трактування даних цього обліку зумовлюється вимогами держави з метою визначення фінансового результату і платежів у бюджет. Політика держави у сфері фінансового обліку спрямована на досягнення свого інтересу, а що стосується інших груп користувачів, то їх інтереси задовольняють лише частково, а тому для них важлива інформація з іншої підсистеми – управлінського обліку, ефективність тощо. Облікова політика повинна формуватись з урахуванням інформаційних потреб власника підприємства, зовнішніх і внутрішніх користувачів.

2. Економічний вимір облікової політики проявляється в здатності за допомогою вибору її елементів впливати на формування економічних показників таких як витрати, доходи, собівартість, прибуток і показників, розрахованих на їх основі, — продуктивність праці, рентабельність. Крім того, облікова політика повинна бути ефективною та оптимальною. Оптимальною обліковою політикою підприємства вважають політику, за якої суб'єкт господарювання на основі обраних ним способів і методів ведення обліку може отримати максимальну ефективність від своєї фінансово-господарської діяльності. Від досконалості облікової політики залежить як якість відображення даних у фінансовому обліку, так і, певною мірою економічна діяльність підприємства. Облікова політика може бути основою оптимізації фінансово-господарської діяльності підприємств, критерієм якої стає альтернативна оцінка об'єктів обліку в дозволені законодавством межах.

Економічний ефект від формування та реалізації облікової політики підприємства визначається якісними характеристиками, серед яких створення організаційно-технічної бази для ведення обліку; упорядкування та скорочення обсягу документообороту; стимулювання можливості отримання запланованого рівня показників фінансового стану та ефективності діяльності; зменшення кількості помилок при веденні обліку та підвищенні ефективності і дієвості внутрішнього контролю.

3. Координуючий вимір. Кожен власник, управлінець та бухгалтер – це особистість з певними знаннями та уявленнями про сутність системи обліку, у них може бути різне уявлення про інформацію, яка суб'єктивно впливає на виконання ними завдань. В цих умовах потрібно знайти таке рішення, яке задовольняє кожного з них. Унікальність облікової політики зумовлена унікальністю суб'єкта господарювання та господарської ситуації. Отримання інформації за допомогою управлінського обліку може бути ефективним лише за умови, що вимоги до її змісту, обсягу, форми подання будуть сформульовані самим користувачем.

4. Інформаційний вимір передбачає отримання максимально можливого обсягу інформації, який може бути використаний у множині моделей прийняття рішень. Визначальною є спрямованість застосування отриманого масиву інформаційних ресурсів для прогнозування майбутнього стану системи. Облікова політика може бути прийнята за основу для складання планів, а наявність альтернативних варіантів робить її частиною адаптивної моделі. Регламентація облікової політики підприємства має характер внутрішнього нормативного акта, що зумовлює виділення ще одного виміру – юридичного.

5. Нормативно-правовий вимір полягає в тому, що облікова політика на рівні підприємства набуває юридичного характеру при її оформленні внутрішніми нормативними актами. Юридичний вимір облікової політики реалізується у двох напрямках:

- по-перше, облікова політика сама є одним з рівнів нормативного регулювання системи обліку. Крім того на макрорівні вона є тим інструментом, за допомогою якого формується нормативне поле в системі обліку;

- по-друге, облікову політику підприємства оформляють документом, який носить характер внутрішнього правового акта. Після затвердження цього документа власником, він набуває юридичної чинності та є обов'язковим для виконання працівниками всіх структурних підрозділів. Порушення норм цього документа призводить до виникнення відповідальності. Документи з оформлення облікової політики (наказ або положення про облікову політику та додаток до нього у вигляді тексту на 50-100 сторінок та різного роду розшифрованих окремих пунктів) слід розглядати як письмовий доказ наявності на підприємстві регламенту з функціонування системи обліку.

Узагальнення завдань, які можуть бути вирішені за допомогою облікової політики у різних її проявах, відображено в табл. 1.4

Таблиця 1.4

Систематизація функцій облікової політики за обґрунтованими вимірами

№ з/п	Вимір облікової політики	Характеристика призначення облікової політики
1	Соціальний	Створення соціальних гарантій для захисту зовнішніх користувачів шляхом єдності інтерпретації даних обліку та показників фінансової звітності
2	Економічний	Отримання ефекту від використання раціональної облікової політики, який виявляється в оптимальному забезпеченні інформацією для управління, скороченні обсягів документообороту, підвищенні дієвості внутрішнього контролю
3	Координувальний	За допомогою елементів облікової політики та за умови конкретизації вимог до характеру необхідних даних досягається найбільш повне та ефективно забезпечення інформацією всіх рівнів управління
4	Інформаційний	Сталість облікової політики та розкриття у фінансовій звітності дозволяє на її основі будувати прогнози майбутнього стану об'єкта; наявність диспозицій дозволяє забезпечити необхідним масивом даних для побудови моделей прийняття рішень
5	Нормативно-правовий	Використання документів з облікової політики для усунення невизначеностей у нормативних актах з бухгалтерського обліку та підвищення якості письмових доказів при вирішенні господарських спорів, конфліктів з податковими органами

Облікову політику в загальному розуміють як засіб підвищення ефективності ведення обліку діяльності, проте, це не означає бездоганного виконання своїх функцій бухгалтерами не може гарантувати позитивного ефекту, отриманого в процесі господарювання.

Реалізація облікової політики, її спрямованість на покращення функціонування системи обліку є складовою загальної політики суб'єкта господарювання, а тому вона органічно вписується у виробничу, фінансову, цінову, збутову, постачальницьку, управлінську та інші види політик.

Дослідження облікового процесу в кондитерській промисловості спеціалістами з обліку, хоча і є важливими та необхідними для удосконалення інформаційної системи підприємства взагалі, але вони відрізняються одностороннім підходом, оскільки розглядають функції управління і задоволення їх запитів з позиції формування інформації в межах існуючої обмеженої підсистеми фінансового обліку, а не з позиції споживачів та модернізації процесу збирання даних і підготовки інформації для управління.

Слід мати на увазі, що система управління є провідною ланкою, а система обліку – забезпечувальною, а тому основним завданням системи обліку є упорядкування вхідної та вихідної інформації відповідно до потреб управління. При цьому внутрішня структура системи обліку змінюється у напрямку своєчасного отримання в повному обсязі вихідної інформації для управління. Чим різноманітніша така інформація, тим більше рівнів управління вона забезпечує і тим складнішою повинна бути внутрішня структура системи обліку. Ось чому принципово важливим є розробка теорії облікової політики як нової категорії в інформаційній системі підприємства.

Важливою проблемою підприємства є вдосконалення раціонального потоку інформації, який би задовольняв таким принципам:

- визначення потреб менеджерів системи управління та повне їх задоволення через отримання достатнього масиву інформаційних ресурсів;
- отримання інформації на індивідуальні запити кожного користувача;

- відтворення у системі інформації реальних процесів виробництва, обігу, розподілу і споживання, використання всіх видів ресурсів;
- уніфікація носіїв даних та визначення обсягу та структури інформації на підприємстві;
- розробка програм перетворення первинних даних в інформацію для управління.

1.3. Теоретичні основи проектування облікової політики

Кожне дослідження вимагає використання мови науки – дефініцій, понять, категорій, доведень тощо. В цьому контексті розробка проекту облікової політики не є винятком з правил і потребує вивчення з різних сторін та прояснення його сутності.

Дефініції, поняття категорії «облікова політика» та її функції розкрито в п. 1. 2. дисертації, але ці окремі складові не дають відповіді на те, яку концепцію закладено в основу розробки проекту «облікової політики», що є умовою розуміння сутності цього поняття.

Концепція означає систему взаємопов'язаних поглядів на певне явище, спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ.

Результати дослідження дозволяють зробити висновок про те, що одна група авторів ототожнює облікову політику з методом фінансового обліку та його реалізацією; інша – до предмета облікової політики відносить лише складання фінансової звітності; третя – визнає облікову політику внутрішнім нормативним актом.

Це свідчить про нерозвинутість вчення про роль, значення та структуру облікової політики. Одні визначення більш-менш точно відображають сутність, а інші – неправомірно звужують або розширюють її. Однак увага до цього явища прямо чи опосередковано свідчить про те, що облікова політика набуває статусу елемента теорії обліку, а в господарській практиці стає предметом, за допомогою якого упорядковують збирання та обробку даних з урахуванням специфіки

роботи підприємств. Узагальнюючи дані нашого дослідження та аналіз літературних джерел, доцільно в основу облікової політики покласти такі суттєві характеристики:

- облікова політика поширюється не лише на упорядкування елементів фінансового обліку і складання фінансової звітності, а й на отримання оперативної інформації для нижчого, середнього та вищого рівнів менеджменту;

- складові облікової політики повинні разом виконувати єдину функцію генерування інформації, а тому доцільно використовувати термін «модель організації»;

- при розробці проекту облікової політики потрібно враховувати обставини та фактори, які визначають специфічні риси бізнесу;

- облікова політика підприємства повинна бути побудована, у першу чергу, в інтересах власника підприємства та ефективного менеджменту.

Результати опрацювання 69 літературних джерел, узагальнено автором в додатку В.

З приводу трактування терміна «облікова політика» обліковцями можна зазначити, що дефініції досить поверхові. Найчисельніша група авторів дотримується визначення сутності облікової політики як прийнятої підприємством сукупності способів ведення фінансового обліку — первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення [1; 3; 50; 78; 202; 110; 116]. Інші автори облікову політику більше орієнтують на потреби формування звітної інформації, що мало чим відрізняється від попереднього [149; 150; 105].

Однак, заслуговують на увагу ті визначення облікової політики, які більшою мірою орієнтовані на можливості її використання в управлінні та плануванні подальшої господарської діяльності. Як свідчить практика, ведення обліку як складової облікової політики має практичне значення, а принципи її формування не розкрито, що негативно позначається на якості цього документа.

Отже, визначення облікової політики підприємства вимагає врахування як загальнометодичних нормативно-правових документів, які регулюють

організацію обліку і звітності в Україні, так і опанування специфічних технологічних особливостей діяльності конкретного підприємства. Лише на основі поєднання основних методологічних вимог з конкретизованою методикою відображення фактів господарської діяльності на підприємстві, яка повною мірою враховує специфіку його діяльності, можна сподіватися на розробку обґрунтованої облікової політики.

Розробка проекту облікової політики на підприємствах кондитерської промисловості стала актуальною у зв'язку з появою у ринковому середовищі приватних, колективних, акціонерних та інших форм недержавної власності.

В умовах підприємницької діяльності враховують різні фактори впливу на економіку – інноваційні проекти розвитку, пошук ринків збуту, технологічні зрушення, ефективність використання ресурсів та бізнес-процесів нестандартність рішень, ризики тощо. Названі фактори вимагають вимірювання і врахування при створенні інформаційної системи нового типу, яка складається з окремих підсистем, що дають різну інформацію про минулі, сучасні та майбутні події.

На жаль, до цього часу на практиці відсутні якісні облікові політики, в чому є вина науковців, які не розробили концептуальну основу на теоретичному рівні.

Показовим щодо цього є методика облікової політики, яка наведена у всеукраїнській професійній газеті «Все про бухгалтерський облік» від 12 січня 2009 р. (с.8-11). У передмові зазначено «Облікова політика – це серце бухобліку на підприємстві. Вона задає темп і відбиває ритм для кожного бухгалтера: раз – вибираємо метод списання запасів, два – встановлюємо частоту проведення інвентаризації, три – визначаємо перелік статей калькулювання виробничої собівартості. Наказ про облікову політику може бути жорстким, мобілізувати сили всього колективу, може бути м'яким, дозволяючи зручно організувати роботу. І аж ніяк не можна допускати, щоб серце зупинилося, тобто, щоб наказу про облікову політику взагалі не було, або щоб він не містив тих положень, які в ньому мають бути обов'язково».

А далі наводять окремі пункти облікової політики, де фрагментарно розкривають положення організації обліку в неструктурованому вигляді та перелік додатків до наказу (пов'язані особи; сегменти ринку; робочий план рахунків; форми бланків документів у тому числі з управлінського обліку; склад постійно діючої інвентаризаційної комісії; особи, уповноважені підписувати документи; особи, уповноважені отримувати цінності від імені підприємства; графік документообороту). Весь матеріал викладено на 3-х сторінках.

Аналіз цих рекомендацій свідчить про чисто формальний підхід до організації обліку, який не містить ні мети, ні функцій, ні згадки про склад інформаційних ресурсів та користувачів. Відірваність від менеджменту знецінює облікову політику і не дивно, що на підприємствах такий документ нічого не дає для поліпшення роботи менеджерів. Отже, без теоретичного обґрунтування сутності облікової політики окремі підприємства змушені розробляти такий важливий документ, керуючись досвідом своїх працівників, що не завжди може гарантувати належну якість.

Облікова політика стосується не стільки викладу положень щодо складання фінансової звітності, скільки регламентації організації та методики обліку, кінцевим продуктом якого є різноманітна звітність, яка характеризує роботу підрозділів, бізнес-процесів та окремих виконавців. Важливість облікової політики полягає не лише у вирішенні облікових проблем, а й у врахуванні інформації з приводу змін зовнішнього конкурентного середовища. Це потребує відображення в обліку не тільки фактів, які відбулися, а й складання прогнозів подальших змін в інвестиційній, інноваційній, виробничій, збутовій, фінансовій діяльності та у сфері виробництва якісної продукції, у використанні виробничого потенціалу тощо [148]. Попри важливість облікової політики як організаційної функції, яка інтегрує систему обліку з іншими складовими системи управління – плануванням, бюджетуванням, прогнозуванням, аналізом і контролем, важливим є генерування обліково-економічної інформації для різних цілей (для суб'єктів господарювання, партнерів по бізнесу, інвесторів менеджерів, економістів). Спірною є думка, про доцільність покласти процес

розробки на виконавчий орган – спеціалізований підрозділ, підпорядкований головному бухгалтеру. Як зазначає П. Житний, це може бути один із структурних підрозділів обліково-фінансової служби, наприклад, сектор облікової політики (СОП), оскільки, мовляв, основною функцією такого підрозділу мають бути розробка довгострокового розпорядчого документа про облікову політику, його узгодження, затвердження, оцінка і контроль виконання, а також внесення доповнень і змін, які забезпечують достовірніше відображення господарських подій у системі обліку та фінансовій звітності. Зрозуміло, що СОП може бути створений на великих підприємствах, а на середніх та малих доцільно створити тимчасову групу з розробки такого документа. Для розробників облікової політики, як мінімум, потрібна концепція, що втілює у собі задум автора, основні ідеї з проблем конструювання механізму, здатного досягти поставленої мети – обробити дані й перетворити їх у інформацію для різних цілей і різних користувачів. Відсутність в економічній літературі концептуальної основи з проектування облікової політики спонукало дисертантку розробити варіант такого наукового підґрунтя, що може сприяти втіленню його у практичну діяльність і допомогти структурувати та упорядкувати роботу зі створення якісної інформаційної системи на підприємстві з урахуванням вимог законодавства та інтересів користувачів (рис. 1.4). Як видно з рисунка 1.4, на систему управління покладено завдання щодо узагальнення поглядів, розуміння і тлумачення принципів облікової політики та урахування вимог законодавства у сфері організації та методики здійснення облікового процесу.

Це положення правомірне, оскільки керівник відповідає за організацію обліку, а організація, у свою чергу, знаходить відображення в обліковій політиці. Бухгалтерський апарат втілює в життя облікову політику через розробку методик збору й обробки даних, що стосуються окремих об'єктів спостереження. Саме розподіл обов'язків між керівником і головним бухгалтером підприємства вимагає залучення до розробки облікової політики заінтересованих менеджерів які потребують інформації фінансового й управлінського характеру.

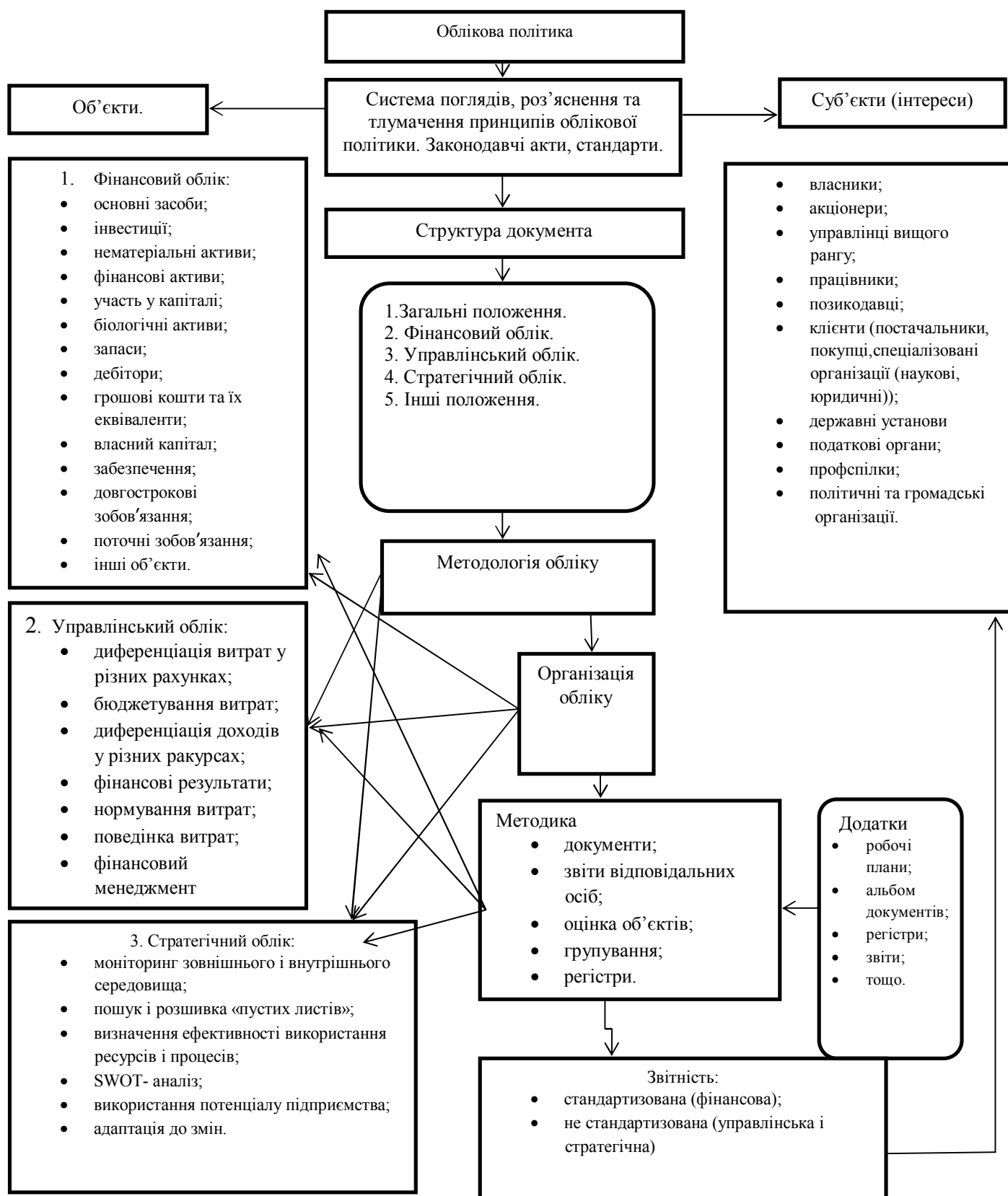

Рис. 1.4 Концепція облікової політики
Джерело: власна розробка автора

В цьому документі повинні знайти положення законодавчих органів, внутрішньовідомчих регуляторів і внутрішніх стандартів самого підприємства,

які стосуються функціонування облікової системи та підготовки звітності про роботу підприємства. До принципів розробки облікової політики які рекомендує автор приймати до уваги, можна віднести:

- залучення менеджерів усіх ланок до формування основних положень розпорядчого документа та обговорення його змісту на виробничих нарадах;
- відкритість інформації про фінансовий стан, показники діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства, яка надається будь-якому користувачу без обмежень;
- врахування специфіки галузі та операційного середовища, його ризики на невизначеність;
- обґрунтування вибору оцінок та припущень щодо діяльності підприємства;
- перспективи розвитку, наміри та зобов'язання.

Принципи не можуть протирічити чинному законодавству, а стандарти допускають можливість вибору варіантів оцінки, припущень, обґрунтування перспектив розвитку.

Принципово важливим при розробці облікової політики є визначення структури документа, в якому потрібно виділити три частини – фінансовий, управлінський і стратегічний облік.

На основі сформульованих принципів приступають до розробки облікової політики члени тимчасової творчої групи – керівник, головні спеціалісти, керівники економічних і технічних служб та головний бухгалтер.

Важливою складовою творчої групи є визначення об'єктів управлінського, фінансового, і стратегічного обліку, оскільки вони підлягають відстеженню, документуванню, вимірюванню та визначенню інформації для кожного з відділів менеджменту.

Головний бухгалтер виступає в ролі координатора, який визначає доцільність, можливість та схему збирання даних і отримання інформації на запит менеджерів.

Зрозуміло, що якість системи буде залежати від обсягу отриманої інформації для користувачів, тому спочатку визначають потребу в інформації

для кожного з рівнів управління, та від розуміння лідером важливості окремих підсистеми обліку.

У більшості випадків обмежуються лише однією підсистемою – фінансовим обліком, в той час коли ринкове середовище вимагає різноманітної інформації. Ось чому нині стає нагальною необхідність створення інформаційної системи обліку з трьох підсистем – управлінської, фінансової та стратегічної, що й повинно знайти своє місце в обліковій політиці.

Конкретизація окремих положень облікової політики знаходить втілення в додатках, які за обсягом досить великі (робочий план рахунків, альбом документів, графік документообороту, методики збирання й обробки даних тощо).

Детальному розкриттю методику обліку окремих об'єктів передую розділ облікової політики, в якому розкривають питання організації облікового процесу починають від вибору організаційної форми ведення обліку на підприємстві до оснащення літературою (технічна бібліотека) та організаційною технікою персоналу бухгалтерії.

До організаційного блоку відносять питання роботи з матеріально-відповідальними особами з приводу оформлення звітів та подання на обробку за графіком. З цією метою розробляють список відповідальних осіб, вказують дату подання звіту, форму звіту з показниками, форми та реквізити документів які наводять у додатку до облікової політики.

Таким чином, мають рацію ті вчені, які стверджують, що облікова політика стосується не тільки фінансової звітності, скільки процесу ведення та організації фінансового обліку, кінцевим продуктом якого є звітність (мабуть у розумінні й інших її видів, а не тільки звужено до одного виду).

Але, на наш погляд, важливість облікової політики не означає, що вона забезпечить вирішення облікових проблем, пов'язаних із необхідністю постійної адаптації до змін зовнішнього конкурентного середовища, в якому здійснюється виробнича діяльність, що потребує відображення в обліку не тільки фактів, які відбулися, а й складання прогнозів подальших змін як у

інвестиційній, інноваційній діяльності, так і у сфері виробництва високотехнологічної продукції та використанні виробничого потенціалу, як вважають, за словами цитованого автора, багато фахівців і практиків [148].

Таким чином, вищеподане трактування змісту облікової політики не відповідає його суті, оскільки термін «сукупність» як загальна кількість, сума чогось не дає змоги розкрити взаємозв'язок і супідрядність між складовими облікової політики, а подає їх рівнозначними.

На наш погляд, має бути чітка ієрархія взаємозв'язку принципів, методів і процедур, оскільки перші дотримуються при застосуванні других і виконанні третіх. З огляду на це замість «сукупність», на нашу думку, слід ужити термін «система», наголосивши на взаємозв'язку в ній принципів (у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні») й деталізувавши її дотримання за відповідними процедурами (у П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).

Наразі, відсутність чіткої формалізації таких дефініцій, як принципи, методи, процедури, потребує ґрунтовної розробки основ облікової політики, оскільки в іншому випадку накази про облікову політику будуть лише формальним переліком окремих фрагментів положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших інструктивних матеріалів, адже навіть у формулюванні принципів за цими нормативними документами допускається їх змішування з методами, а останніх – з процедурами[116,с.47].

Слід зазначити, що і в наукових джерелах не подано обґрунтованого розмежування складових облікової політики: принципів, методів і процедур. Здебільшого вчені відходять від змісту облікової політики як сукупність методів, способів і процедур, не будучи в змозі визначити їх окремо, а тому пропонують лише зрозумілий для них поділ облікової політики на певні складові:

- а) «методичні питання облікової політики»;
- б) «технічні питання облікової політики»;

- в) «організація роботи облікової служби»;
- г) «методи і спроби відображення в обліку його бухгалтерської служби»;
- д) «організаційно – технічні аспекти обліку» тощо.

Інколи науковці зрівноважують облікову політику та організацію бухгалтерського обліку: «Облікова політика – це вибір самим підприємством конкретних методик, форми і техніки організації...бухгалтерського обліку».[150]

На наш погляд, це неправомірно, адже організація бухгалтерського обліку – лише одна із складових облікової політики підприємства. Визначити облікову політику за змістом тотожною організації обліку означає звузити роль першої відповідно до рівня колишнього Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності.

Разом із цим, більшість учених не помічає очевидних недоліків у директивних документах. Так, наприклад, у формулюванні одного з основних принципів обліку (6-й – у Законі, 5-й – у П(С)БО 1) змішано визначення власне принципу «відповідності доходів і витрат» із методом «нарахування», чого не можна допускати у нормативних актах, які регулюють облікову політику в нашій країні.

Принципи обліку – це правила, за якими вимірюються господарські операції, а потім їхні результати відображаються у фінансовій звітності. Їх налічується 10, і всі вони подані у ст.4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та п. 18 П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Керуючись ними, встановлюють два інших елементи облікової політики – методи і процедури обліку.

Загалом організація (фр.organization та лат. organize – надаю стрункового вигляду, влаштовую) — складова частина управління, що підлягає в координації дій окремих елементів системи, у досягненні взаємної відповідності функціонування її складових.

Методологічний аспект обліку характеризується:

- визначенням завдань і суб'єктів господарювання, на які ці завдання поширюються;
- обсягом та порядком оприлюднення звітності і подання інформації у звітності;
- поділом обліку на різні види;
- встановленням правил ведення обліку та порядку отримання звітних показників.

М. С. Пушкар вважає, що «методологія обліку складається з принципів та правил отримання, обробки, фіксації та передачі інформації, правил оцінки, ведення рахунків, критеріїв розмежування основних засобів та малоцінних і швидкозношуваних предметів, порядку нарахування амортизації і зносу, порядку обліку ремонтів, оцінки запасів та готової продукції, списання витрат майбутніх періодів, порядку визначення обсягу реалізації продукції, порядку обліку та розподілу комплексних витрат і включення їх у собівартість, порядку утворення статутного фонду, фондів спеціального призначення та інших питань» [262, с. 146].

Розглянемо технологію обрання форми організації ведення обліку. Існуючі у вітчизняній та зарубіжній практиці форми організації ведення обліку можна умовно відокремити в межах двох альтернатив (рис.1.5).

Альтернатива 1 полягає у веденні обліку на підприємстві безпосередньо підприємством – власними силами, а альтернатива 2 – силами сторонніх осіб.

Організація ведення обліку власними силами передбачає можливість використання праці найманих працівників (керівника, головного бухгалтера, бухгалтера, обліковців тощо) або безпосередньо власника підприємства. Впровадження зазначеного підходу сприяє підвищенню рівня конфіденційності облікової інформації, оскільки її рух здійснюється в межах суб'єкта господарювання.

Рис. 1.5. Форми організації ведення обліку

Джерело: узагальнено автором

Крім того, суттєвою перевагою ведення обліку власними силами є забезпечення оперативності формування облікових документів, надання облікової інформації користувачам, зростання комплексності, глобалізації, диверсифікації, інтеграції та динаміки господарських процесів внаслідок інтегрування системи обліку в систему управління. Загалом ведення обліку на підприємствах власними силами сприяє підвищенню рівня координації управління поряд зі скороченням часу на прийняття рішень. Проте використання цього підходу зумовлює додаткові витрати на утримання системи обліку (витрати на оплату праці, витрати на придбання і експлуатацію програмного

забезпечення, на придбання і експлуатацію засобів технічного забезпечення, витрати на нормативне забезпечення тощо) та необхідність впровадження додаткового напрямку менеджменту – управління власне системою бухгалтерського обліку.

Враховуючи наведені особливості доцільно організувати ведення обліку власними силами:

- з огляду на обсяги бізнесу – великим та середнім підприємствам;
- виходячи із сегментації діяльності – підприємствам зі значним і середнім рівнем сегментації;
- залежно від впровадженої організаційної структури – підприємствам з високим ступенем ієрархічності організаційної структури;
- за галузевою специфікою - суб'єктам господарювання, для яких притаманні такі галузеві ознаки, як значні обсяги обігу, складність виробничого процесу конфіденційність.

Ведення обліку з використанням послуг сторонніх осіб здійснюється на договірних засадах іншими юридичними особами або фізичними особами — суб'єктами підприємницької діяльності, які спеціалізуються у сфері бухгалтерського обліку. Використання цього підходу дозволяє зменшити недоліки першого підходу, що сприяє підвищенню рівня надійності облікової інформації, оскільки її формують фахівці з обліку. Однак актуальним є питання збереження конфіденційності облікової інформації, уповільнення процесу її формування та надання користувачам, відірваність обліку від системи управління. Використання послуг сторонніх осіб з ведення фінансового обліку є обгрунтованим для малих підприємств з низьким рівнем організації ієрархії та незначною кількістю структурних підрозділів.

Залежно від визначених підходів обирають конкретну форму організації обліку. Законом про облік та фінансову звітність [128] передбачена можливість самостійного обрання суб'єктами господарювання однієї з **чотирьох форм організації фінансового обліку**:

1. Введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером – ґрунтується на підході ведення фінансового обліку власними силами підприємства.

2. Користування послугами фахівця з обліку, що зареєстрований як підприємець, що здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи – ґрунтується на підході ведення обліку силами сторонніх осіб.

3. Ведення на договірних засадах фінансового обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою, що ґрунтується на підході ведення обліку силами сторонніх осіб.

4. Самостійне ведення фінансового обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства, що ґрунтується на підході ведення обліку власними силами підприємства. Таку форму організації фінансового обліку заборонено застосовувати на підприємствах, звітність яких має оприлюднюватися.

Критична оцінка запропонованих форм ведення обліку дозволяє виділити ті питання, які потребують організаційного вирішення.

Формування облікової політики підприємство покладає на головного бухгалтера (бухгалтера), що виглядає цілком логічним, оскільки це особа, на яку безпосередньо покладається обов'язок ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. Однак сучасна економічна ситуація свідчить про те, що професійних знань і навичок головного бухгалтера може бути недостатньо для формування досконалої облікової політики, яка б враховувала всі аспекти господарської діяльності.

Наприклад, для прийняття рішень щодо визначення строку служби основних засобів і нематеріальних активів або встановлення тривалості операційного циклу необхідно залучити робітників технічних і планових служб, якщо такі створені на підприємстві. Тому рекомендується залучати відповідних спеціалістів.

Можливий такий порядок організації обліку, коли головний бухгалтер ініціює питання формування облікової політики до розгляду і разом зі своєю службою бере у ньому активну (безпосередню) участь.

Розробку пропозицій, особливо щодо питань, які безпосередньо не стосуються бухгалтерського обліку можна покласти на спеціально створену комісію, а для уникнення створення на підприємстві великої кількості комісій – наділити такими повноваженнями постійно діючу інвентаризаційну комісію, що діє постійно.

Недосконалість позиції, згідно з якою облікову політику формує керівник або власник, можна обґрунтувати так: по-перше, у випадку, коли керівництво підприємством здійснює найманий управлінський персонал, відсутня гарантія того, що сформована ними облікова політика буде відповідати інтересам власника; по-друге, власниками та керівниками підприємств можуть бути особи, які не тільки не обізнані в питаннях обліку, але й які через брак економічної освіти не можуть сформулювати вимоги до інформації, що акумулюється в системі обліку, та ефективно використовувати її для управління.

Виконання функцій з формування облікової політики працівником підприємства (бухгалтером), може бути продиктоване бажанням зберегти комерційну таємницю, однак, це обмеження в будь-якому випадку не може надати гарантій щодо збереження даних облікової політики, які є комерційною таємницею. Створення спеціальної комісії, яка формує облікову політику, можливе на підприємствах з розгалуженою організаційною структурою, де є плановий, юридичний, технічний відділи, а також значний бухгалтерський штат.

В свою чергу, низький рівень економічної освіти керівників і менеджерів, які неспроможні самостійно проводити аналіз роботи, викликає необхідність залучати до виконання робіт з розробки облікової політики аудиторів або інші спеціалізовані фірми. Аргументом на користь звернення до таких фірм є наявність спеціалістів з різних питань обліку і контролю.

В більшості випадків з замовленням послуги з формування облікової політики підприємства звертаються саме до аудиторських фірм, які на сьогодні є більш поширеними в порівнянні з консалтинговими.

Разом з тим, додатковою перевагою залучення аудиторських фірм до розробки облікової політики є надання послуг у комплексі, який складається з двох

блоків: розробки облікової політики підприємства та створення на її основі комп'ютерного середовища ведення обліку.

Перш ніж вирішити хто є суб'єктами формування облікової політики, слід визначити, хто несе відповідальність за її формування та в чий це інтерес. Відповідальність за організацію обліку відповідно до законодавства покладається на власника підприємства.

Таким чином, можна зробити висновок, що до його повноважень також входить формування облікової політики, проте, усвідомлення ролі облікової політики на підприємстві повинно базуватись не на вимогах законодавства.

На сучасному етапі власники повинні не тільки усвідомити роль організації бухгалтерського обліку у забезпеченні ефективності процесу управління, але й зрозуміти, що організація обліку покликана зберегти та примножити їхнє майно.

В багатьох випадках участі власників у процесі організації фінансового обліку перешкоджають такі обставини: 1) власники необізнані з питань фінансового обліку в достатній мірі для формування облікової політики; 2) власник може не брати безпосередньої участі в управлінні підприємством; 3) власників декілька, що ускладнює їх участь у процесі формування облікової політики.

Враховуючи, що облікова політика підприємства – це, насамперед, політика конкретного власника, будь-яке обмеження власників у виборі суб'єктів, які будуть формувати облікову політику, неприпустиме.

Саме власники вирішують, які з перелічених вище суб'єктів будуть формувати облікову політику.

На підприємствах колективної форми власності рішення про вибір суб'єкта формування облікової політики повинно прийматися колегіальним органом, який складається з власників або їх представників (рішення зборів засновників, ради директорів).

У разі делегування власником повноважень з вибору суб'єктів формування облікової політики підприємства найманому управлінському персоналу, необхідно підтвердити передачу повноважень документально (протокол зборів

засновників), що задекларує рішення та забезпечить захист інтересів власника при виникненні господарських спорів.

На рис. 1.6 зображено алгоритм вибору суб'єктів формування облікової політики для підприємств з різною організаційною формою бізнесу. Якщо робота з формування облікової політики здійснюється аудиторською фірмою (а також у будь-якому випадку, коли цього вимагають власники), результати вибору елементів облікової політики повинні бути презентовані власникам, з поясненням їх дії та ефекту для підприємства. Після чого власники колегіально або уповноважені ними особи приймають рішення про затвердження вибраного варіанта облікової політики.

Якщо власники безпосередньо не беруть участь в управлінні підприємством та делегують повноваження з вибору облікової політики підприємства його керівництву, право прийняття та затвердження сформованого варіанта може як залишатися за ними, так і може бути делеговане керівництву.

У випадку використання праці найманого управлінського персоналу повинна діяти захисна функція, яка реалізується через створення незалежної та підпорядкованої тільки власникам служби внутрішнього контролю, обов'язком якої є контроль за дотриманням інтересів власника.

Вибір суб'єктів формування облікової політики залежить від обсягів діяльності підприємства, кваліфікації та рівня освіти облікових працівників, наявності платіжних засобів. Він є суто індивідуальним для кожної господарської одиниці в конкретній економічній ситуації.

Крім того, управління підприємством вимагає отримання детальної інформації, яка не обмежується інформацією, що міститься в статтях фінансової звітності. Для задоволення внутрішніх потреб і надання додаткової інформації як власнику підприємства, так і керівництву, інвесторам, необхідно передбачити внутрішні правила ведення обліку (побудова аналітичного обліку, встановлення форм внутрішньої звітності тощо), тобто сформувати облікову політику для потреб управлінського обліку.

Рис. 1.6. Схема вибору суб'єктів формування облікової політики підприємства

Джерело: [15, с.207]

Окрема проблема, яка виникає при формуванні облікової політики, полягає у відсутності часових обмежень, в які облікова політика повинна бути задекларована. Враховуючи, що в межах облікової політики реалізується політика складання звітності, достовірність останньої може бути поставлена під сумнів через неоднозначність прийомів та способів, які використовувались при веденні бухгалтерського обліку. Призначення фінансової звітності для зовнішніх користувачів вимагає щоб звітність публікувалась за умови наявності відповідним чином затвердженої облікової політики.

З метою раціонального підходу до організації обліку пропонується формувати облікову політику новоствореним підприємствам до державної реєстрації. Формування облікової політики доцільно здійснювати разом з бізнес-планом та підготовкою пакету установчих документів. На етапі створення бізнес-плану відомі основні напрями діяльності підприємства, особливості його технології виробництва, чисельність працюючих, що дозволяє обрати методи

нарахування амортизації активів, порядок створення резервів, методи оцінки запасів при їх вибутті тощо.

Основними засадами формування та реалізації облікової політики є:

1. Принципи обліку та фінансової звітності, встановлені законодавством, які є обов'язковими для дотримання всіма суб'єктами господарювання. Облікова політика, як складова системи бухгалтерського обліку повинна формуватись в межах встановлених принципів.

2. Вимоги до облікової політики:

- законності: обрані або розроблені методичні прийоми, способи та процедури організації та ведення обліку суб'єктом господарювання не повинні суперечити чинному законодавству;

- адекватності: облікова політика підприємства повинна відповідати особливостям умов та специфіці його діяльності;

- єдності: облікова політика суб'єкта господарювання повинна бути єдиною незалежно від кількості підрозділів, філій. Це забезпечить можливість порівнювати та аналізувати в межах корпорацій, холдингів.

- ефективності: витрати на впровадження або розробку певного елемента облікової політики підприємства не повинні перевищувати ефект від їх впровадження;

- гласності: облікова політика повинна доводитись до відома внутрішніх та зовнішніх користувачів для отримання ними уявлення про використані способи формування даних.

Дотримання вимог законності та адекватності забезпечить достовірність даних фінансового обліку та фінансової звітності; передбачає відсутність викривлень, пов'язаних з порушенням чинного законодавства. Відповідність інформації, що формується в системі обліку, конкретним умовам господарювання підприємства є ще однією умовою достовірності. Дотримання вимог ефективності та адекватності визначає раціональність сформованої облікової політики підприємства. Дотримання єдності облікової політики підприємства для всіх його структурних підрозділів є основною умовою здійснення аналізу.

Залежно від розмірів підприємства, чисельності працюючих, освіти, досвіду та кваліфікації кадрів, наявності відповідних спеціалістів тощо власники підприємства можуть обрати найбільш ефективний для них шлях формування облікової політики.

Процес формування облікової політики трудомісткий, вимагає виконання ряду складних аналітичних процедур; бачення перспектив розвитку підприємства; відповідального, професійного, зваженого, творчого підходу. Перед тим, як приступити до нього, необхідно досконало вивчити всі фактори, які можуть впливати на вибір того чи іншого елемента облікової політики.

Кожен суб'єкт господарської діяльності має свою специфіку та певні особливі риси, притаманні лише йому, які, безперечно, зумовлюють вибір тих чи інших способів та процедур організації та ведення фінансового обліку. Так, наприклад, галузева приналежність зумовлює побудову робочого плану рахунків, перелік форм первинних документів, вибір методу обліку витрат та калькулювання; а облік на підприємствах різних форм власності взагалі буде суттєво відрізнятися. Отже, виникає питання, які фактори та яким чином впливають на процес формування облікової політики підприємства.

Коло факторів, які впливають на вибір і обґрунтування облікової політики підприємства, надзвичайно широке та охоплює як вагомі укрупнені характеристики суб'єкта господарювання (форма власності, вид діяльності), так і окремі показники господарської діяльності (середньоспискова чисельність працівників, рентабельність продукції тощо). Звідси можна зробити висновок, що при формуванні облікової політики необхідно враховувати всю сукупність характеристик учасників господарського процесу.

Розміри бізнесу (обсяги діяльності, чисельність працюючих, кількість контрагентів тощо) та стратегічні напрями розвитку фінансово-господарської діяльності – ці перераховані характеристики суб'єкта господарювання суттєво впливають на обсяги облікових робіт, будову облікового апарату, висувають певні вимоги до кваліфікації облікового персоналу та облікових методик.

Велика кількість факторів зумовлена тим, що облікова політика на мікрорівні (рівні підприємства) створюється з урахуванням всіх особливостей

окремого суб'єкта підприємницької діяльності, є індивідуальною для кожного підприємства. Вважаємо за доцільне розділити всю сукупність на певні групи, вплив на формування облікової політики яких є найбільш відчутним:

- економічно-правове поле діяльності: стан господарського, податкового, економічного, бухгалтерського та інших законодавств; рівень інфляції; розвиток інфраструктури ринку; інвестиційна активність, сприятливість інвестиційного клімату тощо;

- правовий і організаційний статус підприємства: форма власності, організаційно-правова форма бізнесу; галузь і вид діяльності, кількість видів діяльності; обсяги господарської діяльності; виробничі, фінансові, комерційні та інші особливості підприємства; рівень свободи дій у питаннях ціноутворення, постачання продукції, можливість самостійного прийняття рішень тощо;

- організаційна структура підприємства: організаційна структура управління; наявність структурних підрозділів, взаємозв'язок між ними; структура облікового апарату, розподіл обов'язків між обліковими працівниками;

- стратегія фінансово-господарського розвитку: поточні та перспективні напрями розвитку підприємства;

- кадрове та матеріально-технічне забезпечення: рівень кваліфікації адміністративного персоналу та бухгалтерської служби; рівень розвитку матеріально-технічної бази; система матеріальної зацікавленості та матеріальної відповідальності, система інформаційного забезпечення підприємства.

Існуючі методики формування облікової політики мають наступні недоліки:

- орієнтація лише на масштабні компанії та об'єднання підприємств (холдинги) із значним обсягом діяльності та великою кількістю їх видів;

- призначені для вже діючих підприємств, відсутність вирішення завдань, які виникають у новостворених підприємств при формуванні облікової політики;

- обмеження процесу формування облікової політики вибором способів ведення обліку за окремими об'єктами, ігнорування організаційної та технічної складових.

Окрема увага суб'єктів формування облікової політики повинна приділятися вибору методичної складової облікової політики. Особливе значення цієї складової визначається тим, що вибір її елементів, які є методичними прийомами і способами, приводить до змін у складі прав та зобов'язань, впливає на аналітичні показники, що отримуються за даними статей фінансової звітності. Вплив облікової політики на аналітичні показники та інформацію про доходи власників показано на рис. 1.7.

Крім контрагентів підприємства та його власників, слід звернути увагу на можливість за допомогою елементів облікової політики спричиняти зміни податкових зобов'язань, а саме тих, які розраховуються за даними бухгалтерського фінансового обліку і звітності.

Можливість використання облікової політики для коригування податкових прав та зобов'язань зведена до мінімуму. Причин можна назвати дві, які, однак, знаходяться в тісному взаємозв'язку.

По-перше, це жорстке нормативне регулювання розрахунків підприємства за податками і платежами з бюджетом різних рівнів. Звідси обмеженість кількості інструментів.

Друга причина полягає в повному розмежуванні бухгалтерського фінансового обліку та податкових розрахунків, яке фактично призводить до того, що на підприємствах ведуться два види обліку, причому фінансовий облік відходить на другий план, оскільки, в першу чергу, розрахунки зі сплати податкових зобов'язань підлягають зовнішньому контролю.

Рис. 1.7. Схема впливу облікової політики на прийняття рішень користувачами

Джерело:[11]

Суб'єкт формування облікової політики при виборі конкретного елемента повинен оцінити його вплив на показники фінансової звітності і, як наслідок, на аналітичні показники; з'ясувати, чи узгоджена зміна в аналітичних показниках з загальною концепцією розвитку підприємства; встановити відповідність реакції користувачів тактичним цілям підприємства. Слід врахувати, що процес вибору ускладнюється неможливістю точного кількісного оцінювання реакції користувачів звітності на зміни аналітичних показників фінансового стану економічного суб'єкта, їх зіставлення з величиною впливу на податки та іншими економічними факторами.

Один і той же елемент може позитивно впливати на одну групу показників і негативно – на іншу. Так, використання методу ФІФО для оцінки матеріально-виробничих запасів при їх вибутті в умовах інфляції збільшує податок на прибуток, підвищує фінансовий результат та рентабельність в звітному періоді,

але знижує їх майбутній розмір, підвищує характеристики фінансової незалежності, але знижує показники оборотності.

Застосування нелінійних способів нарахування амортизації (кумулятивного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, виробничого) на різних етапах функціонування активів, вартість яких амортизується, має різний вплив на рівень оподаткування, крім того, дозволяє в певній мірі впливати на дивідендну політику.

Змінюючи розмір витрат звітного періоду шляхом вибору методу амортизації, списання вартості матеріально-виробничих запасів, витрат майбутніх періодів тощо, можна передбачити розмір нерозподіленого прибутку звітного періоду, який виступає об'єктом задоволення майнових інтересів власників підприємства.

Відмова від проведення переоцінки основних засобів в звітному періоді або їх уцінка знижує показники фінансової незалежності, що може негативно відбитись на взаємовідносинах з власниками капіталу й партнерами, та в кінцевому рахунку, принесе негативний фінансовий ефект. Сказане в певною мірою стосується й інших елементів облікової політики.

Розмір витрат звітного періоду та вартість активів знаходяться в зворотній залежності від способу обчислення собівартості – повної чи скороченої. У випадку наявності незавершеного виробництва вибір першого варіанту збільшує вартість активів, показники поточної ліквідності, концентрації капіталу, стійкості економічного зростання, рентабельність. Вибір другого – викликає збільшення показників оборотності, перерозподіляє фінансовий результат між звітними та майбутніми періодами в бік останніх.

Перерозподілу фінансового результату, лише в межах звітного періоду, сприяє використання механізмів резервування. Як виняток, допускається перенесення резервів на наступний звітний рік. Наприклад, коли закінчення ремонтних робіт на об'єктах довготривалого виробництва проходить в наступному за звітним році, залишок резервів на ремонт основних засобів переходить в наступний за звітним період.

Використовуючи облікову політику підприємства, власники та адміністрація забезпечують максимальну ефективність господарської діяльності підприємства. Формування та реалізація облікової політики є тим інструментом, який дозволяє власникам побудувати облік таким чином, щоб максимально задовольнити їх потреби у інформації для управління своєю власністю. Запропоновані рекомендації з вибору суб'єктів формування облікової політики підприємства дозволяють власникам бути реальними учасниками процесу формування власної політики обліку для свого підприємства. Розробка та аналіз теоретичних засад формування й реалізації облікової політики; факторів, які впливають на її вибір; оцінка впливу обраних елементів на аналітичні показники, обсяги доходів, а також узагальнення перерахованого в структурно-логічній моделі формування призначені для використання безпосередніми суб'єктами формування облікової політики і дозволяють підвищити ефективність як самого процесу, так і його кінцевого результату – облікової політики підприємства. Відомі українські науковці розглядають поетапне формування облікової політики наступним чином (табл. 1.5.)

Таблиця 1.5.

Етапи формування облікової політики підприємства

№	Автор	К-ть етапів	Етапи формування
1	2	3	4
1	Барановська Т.В.	3	1 Представлення та узгодження проекту облікової політики з власником 2. Внесення змін з урахуванням зауважень власників 3. Затвердження облікової політики підприємства
2	Житний П.Є.	3	1. Організаційний 2. Методологічний 3. Інформаційно-технологічний

Продовження табл.1.5

3	Пушкар М.С.	11	1.Постановка мети та визначення облікової політики підприємства 2. Вибір суб'єкта формування облікової політики 3. Дослідження складу і характеру впливу факторів на формування облікової політики 4.Вибір і обґрунтування вихідних положень(принципів) побудови облікової політики 5.Визначення об'єктів облікової політики 6. Вибір та розробка елементів за об'єктами облікової політики 7. Дослідження впливу варіантів облікової політики на показники фінансово -господарської діяльності підприємства 8. Документальне оформлення та затвердження облікової політики 9. Розкриття сформованої облікової політики 10. Внесення змін до облікової політики та контроль за її виконанням 11. Впровадження обраної облікової політики та контроль за її виконанням
---	-------------	----	---

Джерело: узагальнено автором

Аналіз наведених підходів свідчить про те, що Барановська Т.В. та Житний П.Є. [13;104,с.3] не повністю розкривають зміст формування облікової політики підприємства. Оскільки в них не в повній мірі розглянуті обліково-аналітичні процедури, а саме: постановка мети та визначення завдань облікової політики; вибір суб'єкта формування облікової політики; розробка елементів (варіантів обліку) за об'єктами облікової політики стосовно яких відсутня законодавча регламентація; дослідження впливу варіантів облікової політики на показники фінансово – господарської діяльності підприємства; порядок розкриття та внесення змін до облікової політики.

Найбільш повно етапи формування облікової політики розкриті Пушкарем М.С.[231]

Розвиток ринкових відносин в нашій країні розширює сферу облікової діяльності, веде до перехрещення традиційного фінансового обліку з такими науками як планування, бюджетування, прогнозування, ціноутворення, аналіз та контроль. За таких умов необхідним елементом фінансово - господарської

діяльності підприємства є облікова політика, яка включає не тільки об'єкти фінансового, а й управлінського та стратегічного обліків, які на відміну від фінансового, жорстко не регламентуються і тому потребують регламентації на рівні підприємства за допомогою такого інструмента облікового процесу, як облікова політика.

Однак процес розробки облікової політики в системі управлінського обліку має певні особливості. У зв'язку з цим при формуванні облікової політики для цілей управлінського обліку необхідно виходити з того, що:

- по-перше, необхідне врахування принципів не лише управлінського обліку, а й фінансового обліку, оскільки за рядом пунктів вони будуть співпадати;

- по-друге, визначити перелік суб'єктів, об'єктів та елементів управлінського обліку;

- по-третє, максимально охоплювати обліковий цикл: методичний, технічний і організаційний.

Методичний аспект облікової політики для управлінського обліку повинен включати вибрані варіанти відображення господарських фактів передбаченими нормативними документами і розроблені підприємством самостійно способи обробки даних виходячи із специфіки його діяльності та потреб управління.

Контроль, як одна з основних функцій системи управління, дає можливість виявити якість і ефективність прийнятих управлінських рішень та заходів, вжитих для забезпечення їх виконання. Метою дослідження є визначення та обґрунтування теоретичних та методологічних засад функціонування, порівняльних характеристик та організаційної взаємодії зовнішнього та внутрішнього контролю облікової політики підприємства. На розв'язанні проблем контролю в Україні зосередили увагу багато вітчизняних вчених: Барановська Т.В.[14,с.89], Білуха М.Т.[25,с.13], Бородкін О.С.[34,с.33], Бутинець Ф.Ф.[42], Гуцайлюк З.В.[84], Сухарева Л.О.[287,с.35], проте питання контролю, саме облікової політики підприємства, на сьогодні залишаються невирішеними. Проте, розвиток аудиту в Україні привів до появи значної

кількості наукових праць присвячених питанням здійснення та удосконалення аудиту. Відсутність теоретичних розробок з питань облікової політики, неналежна увага до вивчення можливостей її використання при здійсненні контрольних функцій є причинами того, що на практиці облікова політика підприємства носить формальний характер, документування облікової політики не здійснюється та не використовуються аудитором для встановлення масштабів та термінів роботи, планування аудиту, що в свою чергу, позбавляє можливостей підвищити ефективність роботи аудитора в цілому.

Аналізуючи існуючу практику, робимо висновок, що складність облікової політики підприємства, як явища в цілому, і питань її контролю зокрема, полягає в тому, що вона повинна забезпечити баланс інтересів двох груп користувачів: держави (в особі податкових органів) та власників. Причому інтереси цих груп користувачів можуть бути діаметрально протилежними. Податкові органи зацікавлені в отриманні інформації про сплату підприємством всіх платежів до бюджету, тому елементи облікової політики підприємства повинні, перш за все, відповідати вимогам законодавчих актів та інструкцій. Власник зацікавлений у ефективності функціонування вкладеного ним капіталу, отримання відповідних доходів, максимізації прибутку, запобіганні виникнення втрат.

Питання організації обліку на підприємстві належать до компетенції його власника або уповноваженого ним органу згідно із чинним законодавством та установчими документами.

Саме тому, грамотно визначена керівником облікова політика дає змогу обліковій службі реалізувати всю повноту функцій обліку і робить його одним із основних інструментів управління підприємством.

Контроль облікової політики підприємства, під час якого формується уявлення про якість організації обліку, відіграє важливу роль для оцінки системи обліку та внутрішнього контролю, оскільки аудит слід розглядати не лише як засіб формального контролю за збереженням активів підприємства, але й як інструмент

зниження ризиків в межах визначених системою управління параметрів. З одного боку, облікова політика є основою для складання фінансової звітності, з іншого – виступає окремим об'єктом аудиторської перевірки.

Аудит облікової політики регламентується законодавчою та нормативною базами: Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року, N 996-XIV; Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1-34 [128].

Стандарти ж аудиту конкретизують методологію проведення аудиторських перевірок та встановлюють нормативні базові вимоги до якості та надійності аудиту. Вони також визначають міру відповідальності аудитора за результати роботи і є основою для вирішення спірних питань між замовником аудиту та його виконавцем. На сьогодні в Україні в якості Національних використовують Міжнародні стандарти аудиту .

Основними джерелами аудиту облікової політики є: наказ про облікову політику підприємства; робочий план рахунків бухгалтерського обліку; перелік затверджених первинних документів і форм документів для внутрішньої бухгалтерської звітності; форма річної звітності підприємств; затверджені методики обліку окремих показників та інші додатки до наказу про облікову політику підприємства.

Порівняльну характеристику зовнішнього та внутрішнього контролю облікової політики наведено в табл. 1.6

Процес реформування вітчизняної економіки, поява нових форм власності та нових організаційно-правових форм ведення бізнесу вимагає переосмислення ролі та функцій внутрішнього контролю. Делегування управлінських функцій найманому персоналу виводить внутрішній контроль на якісно новий рівень, оскільки лише за умови створення підпорядкованої власнику служби внутрішнього контролю забезпечується захист майна та інтересів власника.

**Порівняльна характеристика зовнішнього та внутрішнього контролю
облікової політики підприємства**

Контроль	Зовнішній контроль	Внутрішній контроль
1	2	3
Суб`єкти контролю	Аудитор, ревізор.	Ревізійна комісія, власник, керівник.
Об`єкти контролю	1. Відповідність законодавчим та нормативним документам, діючим стандартам. 2. Посадові інструкції працівників бухгалтерії, плани роботи і матеріали з їх виконання. 3. Облікові реєстри з аналітичного, оперативного, синтетичного обліку. 4. Первинні документи. 5. Звітність підприємства.	1. Управлінські рішення щодо формування облікової політики. 2. Відносини, які виникають у процесі формування облікової політики підприємства, її документального оформлення, дотримання облікової політики, зміни та розкриття облікової політики підприємства в Примітках до фінансової звітності.
Етапи проведення контролю	Перший -перевірка наявності та змісту розпорядчого документу. Другий -перевірка дотримання наказу про облікову політику всіма структурними підрозділами підприємства.. Третій -внесення пропозицій щодо удосконалення облікової політики.	1. Початковий 2. Дослідний 3. Завершальний
Нормативне регулювання	1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 року, N 996-XIV. 2. Національні стандарти бухгалтерського обліку.	1. Положення про внутрішній аудит підприємства (підприємство складає самостійно).
Мета	1. Сприяння формуванню достовірної фінансової звітності підприємства згідно з вимогами чинного законодавства, принципами бухгалтерського обліку та фінансової звітності, з врахуванням організаційно-технологічних особливостей діяльності підприємства	1. Забезпечення релевантною інформацією керівництва підприємства.

Продовження табл. 1.6

1	2	3
Завдання	<p>1. Встановити відповідність вибраної облікової політики (зокрема, політики складання звітності) нормам чинного законодавства – дотримання вимоги законності.</p> <p>2. Визначити використання всіма структурними підрозділами єдиної облікової політики – дотримання вимоги єдності.</p> <p>3. Підтвердити відповідність вибраного варіанта облікової політики меті, умовам та особливостям діяльності підприємства – дотримання вимоги адекватності.</p> <p>4. Оцінити раціональність та доцільність використання обраних елементів облікової політики – дотримання вимоги ефективності.</p> <p>5. Вивчити оприлюднення способів та прийомів, які використовувались при веденні обліку та складанні звітності через його розкриття у Примітках до фінансової звітності – дотримання вимоги гласності.</p>	1. Надання допомоги керівництву у виборі найефективніших варіантів прийняття управлінських рішень з питань господарювання і визначення перспектив розвитку підприємства.
Функції	1. Зменшення або попередження конфлікту інтересів (власника та керівника; держави та підприємства).	<p>1. Інформаційна.</p> <p>2. Консультативна.</p> <p>3. Спонукальна.</p> <p>4. Виховна.</p>
Результати	1. Надання рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення облікової політики.	<p>1. Блокування виявлених відхилень.</p> <p>2. Притягнення до відповідальності осіб, що спричинили навмисні чи з необережності відхилення.</p> <p>3. Регламентація виявлених можливостей удосконалення облікової політики.</p>
Типові порушення	<p>1. Відсутність Положення про облікову політику підприємства.</p> <p>2. Відсутність окремих складових облікової політики підприємства</p> <p>3. Недотримання усіма підрозділами підприємства обраної облікової політики.</p>	1. Невідповідність застосування рахунків, які застосовуються, способів ведення обліку елементам облікової політики, затвердженим у складі наказу про облікову політику.

Джерело: узагальнено автором

Розробка облікової політики та запровадження її на практиці залежить від суб'єктів внутрішньогосподарського контролю. (Рис.1.8)

Рис. 1.8. Суб'єкти внутрішнього контролю облікової політики

Джерело: розробка автора

Організація внутрішнього контролю повинна базуватись на раціональному поєднанні досвіду, набутого за часів адміністративного управління, та використанні інструментарію, що його надає сучасне законодавство, і зокрема облікової політики.

Витрати на внутрішній та зовнішній контроль облікової політики повинні компенсуватися не лише фактами виявлених помилок, а й рекомендаціями, пропозиціями щодо вдосконалення облікової політики, виявлення та усунення негативних тенденцій, що можуть призвести до збитків у майбутньому.

Ефективність впровадження облікової політики в практику вітчизняних підприємств та можливість її використання як інструмента організації та ведення фінансового обліку визначається наявністю методики формування. Розробка

методики формування облікової політики підприємства передбачає встановлення осіб, відповідальних за розробку, термінів формування, алгоритму формування облікової політики підприємства та її документального оформлення, порядку затвердження облікової політики.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [248; 249; 250; 251; 254; 255].

Висновки до 1 розділу

1. Узагальнено науково-теоретичні підходи до визначення сутності облікової політики дало змогу уточнити її трактування як моделі організації та методики ведення обліку та отримання інформації, яка відповідає особливостям діяльності підприємства та інтересам його власників. В обліковій практиці значення облікової політики часто недооцінюють і до її розробки, у більшості випадків, відносяться формально. Однією з причин цього є недостатність теоретичних досліджень ролі облікової інформації (обсягу, структури, вимог менеджерів тощо) для відображення господарської діяльності в аспекті минулих, сучасних і майбутніх подій.

2. Досліджено існуючі тлумачення поняття «економічна інформація» вченими-економістами показало відсутність у визначеннях такого поняття, як управління, для якого призначена інформація. Виходячи з цього пропонуємо таке визначення економічної інформації: «Інформація полягає в повідомленні користувачів про ресурси підприємства та господарські процеси, які відбуваються у просторово-часовому виміру, дають уяву про ефективність функціонування підприємства, події, ситуації, чиясь діяльність, з метою коригування та зміни умов діяльності при невідповідності їх фактичних станів передбачуваним».

3. При розробці національних стандартів потрібно враховувати, що облікова політика поширюється не лише на фінансову звітність, а на фінансовий, управлінський та стратегічний обліки. І це є логічним, оскільки фінансова звітність є результатом ведення фінансового обліку.

4. Визначено функції облікової політики та рівні суб'єктів внутрішнього контролю облікової політики підприємства, що дає можливість контролювати не лише минулу, а й поточну і стратегічну діяльність, що стимулюватиме аналіз і пошук шляхів утримання підприємством частки ринку, в конкуренції за споживача.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ МОДЕЛІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Нормативно- правові положення для розробки облікової політики

Порядок формування облікової політики визначається двома факторами – нормами чинного законодавства та інтересами підприємства у сфері інформатики. Чинне законодавство визначає загальні положення та нормативне встановлення умов внесення змін до політики щодо обліку й контролю, а також формування фінансової звітності. Нормативне регулювання позбавляє її маневреності, тобто не дозволяє в оперативному порядку впливати на обсяг фінансових результатів. Основним нормативним документом, що визначає розвиток системи обліку, є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність»[122].

Регулювання методології обліку здійснює Методологічна рада з обліку, яка формується з фахівців, науковців, спеціалістів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. До її компетенції належать:

- організація розробки проектів П(С)БО, інших нормативно-правових актів щодо організації бухгалтерського обліку та складання звітності;
- удосконалення організаційних форм і методів бухгалтерського обліку;
- методологічне забезпечення впровадження сучасної технології збирання та обробки обліково-економічної інформації;
- розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з обліково-аналітичної сфери.

Огляд нормативно-законодавчої бази, що регулює організацію та ведення обліку, визначає облікові процедури в країні, наведено в додатку Д.

Регулятори обліку в Україні можна поділити на зовнішні та внутрішні (рис 2.1).

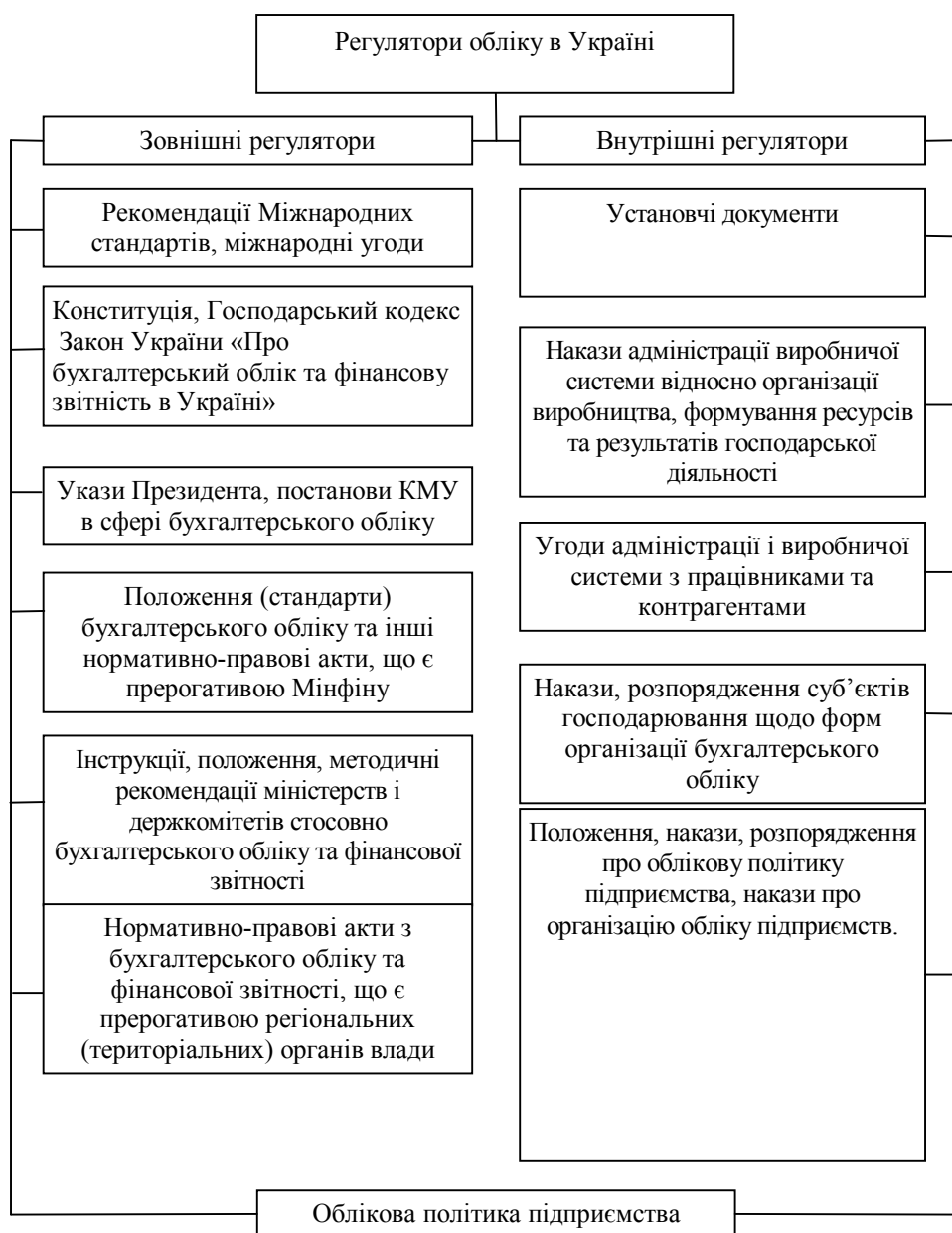

Рис. 2.1. Зовнішні та внутрішні регулятори облікової політики підприємства

Джерело [111, с. 78]

Етапи реформування бухгалтерського обліку в Україні досить широко висвітлені вітчизняними науковцями С. Ф. Головом, М. С. Пушкарем, П. Є. Житним, Л. М. Кіндрацькою [78, 2005. – № 11. – С. 5-10; 50, 2005. – № 12. – С. 10-20; 50, 2006. – № 1. – С. 42-54; 50, 2006. – №2. – С. 3-19; 232; 144, с. 196].

Головні складові цього процесу узагальнено у табл. 2.1.

Етапи реформування обліку в Україні

Рік та зміст етапу	Юридична регламентація	Значення етапу для розвитку бухгалтерського обліку
1	2	3
1996-1997 р. р. Затвердження програм реформування бухгалтерського обліку в НБУ й комерційних банках	Постанови НБУ № 275 від 17.10.96 р. і № 315 від 29.11.96 р.	Розробка методології, форм і Плану рахунків відповідно до МСБО
01.01.98 р. Затвердження Плану рахунків у комерційних банках України	Постанова НБУ № 388 від 21.11.97 р.	Впровадження Плану рахунків у комерційних банках України й правил їхнього використання відповідно до МСБО
27.01.98 р. Затвердження форм фінансової звітності емітентів цінних паперів	Рішення Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку (ГКЦБФР) від 27.01.98 р., рішення ГКЦБФР № 92 від 29.07.98 р.	Дотримання вимог по прозорості й поширенню форм фінансової звітності відповідно до МСБО
27.10.1998 р. Презентація українського перекладу МСБО		Можливість роботи із МСБО вітчизняних фахівців
28.10.98 р. Затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів	Постанова Кабінету Міністрів України № 1706 від 28.10.98 р.	Новий етап приведення національної системи бухгалтерського обліку у відповідність із вимогами ринкової економіки
16.07.99 р. Прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»	Рішення Верховної ради № 996-XIV від 16.07.99 р.	Законодавчо були закріплені права всіх груп користувачів на одержання достовірної інформації про діяльність підприємства шляхом ведення бухгалтерського обліку й складання звітності відповідно до національних стандартів, які не суперечать МСБО. Були визначені суб'єкти регламентації бухгалтерського обліку. Визначено основні вимоги до обліку й звітності
30.11.99 р. – 2000 р. Затвердження нового Плану рахунків бухгалтерського обліку, інструкції про його застосування. Прийняття 20 Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.	Наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.99 р.	Завершення ключового етапу організаційно-методологічної роботи з реформування бухгалтерського обліку відповідно до вимог МСБО

Продовження табл.2.1

1	2	3
2000 р. Розробка методичних рекомендацій із трансформації бухгалтерської звітності відкритих акціонерних товариств і підприємств – емітентів облігацій у фінансову звітність по МСБО	Рішення ГКЦБФР № 268 від 21.12.99 р.	Методична база для складання фінансової звітності відкритих акціонерних товариств і емітентів облігацій
2001 р. Затверджено 24 основних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Затверджено заходи щодо реалізації Основних напрямків розвитку фондового ринку на 2001-2005 роки.	Постанова Кабінету Міністрів України № 1046 від 14.08.2001 р.	Виконано план заходів щодо впровадження першочергових національних П(С)БО
2002 р. Прийнято Меморандум про основні напрями розвитку бухгалтерського обліку в Україні, застосування та вдосконалення положень (стандартів) бухгалтерського обліку і розкриття інформації у фінансовій звітності підприємств і організацій.	Виконання постанови Кабінету Міністрів України № 1076 від 28.10.98 р.	Застосовувати основні принципи міжнародних стандартів фінансової звітності на усіх підприємствах.
2003 р. Затвердження заходів щодо реалізації пріоритетних напрямків розвитку корпоративного керування в акціонерних товариствах. Впровадження методики трансформації фінансової звітності українських підприємств у фінансову звітність по МСБО.	Розпорядження Кабінету Міністрів України № 25-р від 18.01.2003 р. Рішення ГКЦБФР № 112 від 01.04.2003 р.	Впровадження міжнародних стандартів розкриття інформації, встановлених Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (IOSCO). Забезпечення переходу акціонерних товариств на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, встановлені Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IAS). Впровадження міжнародних стандартів аудиту, встановлених міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC)
2005 р. надано методичні рекомендації щодо складання розпорядчого документа про облікову політику	Лист Міністерства фінансів України № 31-34000-10-5/27793 від 21.12.2005 р.	Розпорядчий документ про облікову політику складається виконавчим органом управління підприємством і може бути прийнятий як базисний на час діяльності підприємства.

Джерело: [111, с.61]

Традиційно важливе місце й роль у системі нормативно-методичних документів з бухгалтерського обліку відводиться Плану рахунків

бухгалтерського обліку та Інструкції з його застосування. Дані використовуються безпосередньо для заповнення більшості показників по рахунках фінансової звітності, ще значну частину показників одержують шляхом вибірок та компонування.

Планом рахунків та Інструкцією з його застосування визначаються загальні концептуальні підходи до побудови системи обліку, зв'язок (кореспонденція) рахунку з іншими рахунками, уніфікація з показниками фінансової звітності, організація аналітичного обліку й забезпечується передбачене Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» гарантоване одержання користувачами звітності мінімально необхідного складу показників про результати діяльності й фінансово-майновий стан підприємства [124].

Зміни в законодавчих актах, положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку й поява нових, потреба в удосконаленні зумовили внесення змін і доповнень до Плану рахунків і Інструкції про його застосування, які відбуваються протягом останніх років. Підсумками роботи можна вважати запровадження нових забалансових рахунків, змінення назв синтетичних рахунків, а також зміни у кореспонденції рахунків (були змінені та вилучені понад ста кореспонденцій).

Облік на підприємстві регулюється в першу чергу Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та практично кожним П(С)БО в частині організації обліку тих чи інших видів активів, зобов'язань та капіталу. В П(С)БО зазначені основні положення, які мають бути враховані суб'єктами господарювання при організації облікової роботи і відображені в Наказі про облікову політику.

Проте зарубіжний досвід свідчить, що не в усіх країнах питання обліку регулюються законами про бухгалтерський облік. Наприклад, в США взагалі відсутній будь-який законодавчий акт, який би регулював питання ведення обліку. «Характерною особливістю регулювання обліку в США є те, що суб'єктами розробки й затвердження стандартів фінансового обліку в приватному секторі виступають не державні органи, а самі стандарти для

більшості суб'єктів господарювання не є обов'язковими. Водночас стандарти та концепції фінансового обліку США (US GAAP) вважаються найбільш якісними у світі та такими, що суттєво вплинули на процес розробки міжнародних стандартів (МСБО), а також розвиток обліку в багатьох країнах світу [24, с. 37]. Наприклад, у Великобританії таким законодавчим актом є закон про діяльність компанії, а у Франції і Німеччині – податкове законодавство.

Не можна не погодитись з думкою авторів, що в Україні існує нижченаведена структура нормативно-правового регулювання облікової політики [236].

Рис. 2.2. Структура нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні відповідно до МСБО

Джерело:[236, с.41].

Перший рівень — законодавчий. Регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [122].

Другий рівень регулювання обліку в Україні – нормативний. До нього можна віднести національні П(С)БО, план рахунків та Інструкцію про його застосування. Документи цього рівня визначають загальні принципи й правила

ведення фінансового обліку та формування повної, достовірної і неупередженої інформації про фінансово-майновий стан підприємства у фінансовій звітності.

Відповідно до Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, (наказ від 01.12.1998 р. № 248 Міністерства фінансів України) затверджено графік розробки та впровадження П(С)БО із застосуванням міжнародних стандартів обліку, яким було передбачено протягом 1999-2001 р. р. розробити і впровадити 24 П(С)БО. Розробку проектів П(С)БО в Україні здійснювала «Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України» (ФПБАУ). Протягом двох років ФПБАУ було підготовлено 15 проектів національних П(С)БО, які після створення в 1997 р. Методологічної ради були передані на її розгляд. Станом на 1 січня 2010 року наказами Міністерства фінансів України затверджено 34 положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО).

Аналіз змісту національних П(С)БО свідчить про їх недосконалість, а саме:

- прийняті національні стандарти містять багато невизначених термінів і понять;
- неузгодженість П(С)БО з податковим законодавством.;
- регламентація управлінського обліку наведена лише в частині обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (П(С)БО № 16 «Витрати») [157].

З метою усунення вищевказаних недоліків, на нашу думку, при розробці національних стандартів слід виходити з таких вимог:

1. Визначення поняття фінансового обліку, які формують мову науки та практики;
2. Враховувати соціально-економічні фактори, історичні традиції, набутий досвід обліку тощо.
3. Розкривати принципи, методи та процедури фінансового обліку, застосування яких є найбільш ефективним в тій чи іншій ситуації.
4. Уніфікувати структуру стандартів, які повинні містити загальні положення, основний зміст та розкриття інформації;

5. Стандарт повинен бути коротким і зрозумілим, але з достатньою повнотою описувати вимоги, що висуваються до об'єкта стандарту;

6. Уніфікація стилістики викладення змісту стандарту.

Не зважаючи на окремі недоліки, введення нових стандартів дозволило суттєво покращити вітчизняний облік, а також зробити фінансову звітність прозорою та зрозумілою для внутрішніх та зовнішніх користувачів інформації, зокрема для іноземних інвесторів і кредиторів.

З метою єдиного підходу до інтерпретації змісту П(С)БО, Плану рахунків й інших нормативних документів бухгалтерами, аудиторами, фінансистами тощо, виникає необхідність в розробці методичних рекомендацій щодо їх застосування. У зв'язку з цим, можна виділити третій методичний рівень нормативно-правового забезпечення фінансового обліку. Документи цього рівня розробляють міністерства і відомства, в межах своєї компетенції, відповідно до галузевих особливостей на базі національних П(С)БО. Вони носять рекомендаційний, а не обов'язковий характер і не повинні вступати в протиріччя з законом про бухгалтерський облік та фінансову звітність, Планом рахунків бухгалтерського обліку та Інструкцією про його застосування тощо.

Необхідно також виділити четвертий рівень – організаційно-розпорядчий. Документи цього рівня формуються безпосередньо на підприємстві його економічними службами (бухгалтерією, фінансовим, планово-економічним та іншими відділами). До цього рівня документів можна віднести:

- наказ про облікову політику підприємства;
- робочий План рахунків бухгалтерського обліку;
- наказ про порядок проведення інвентаризації;
- положення про організацію управлінського обліку на підприємстві.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємство самостійно розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів;

- форми первинних документів, облікових реєстрів і внутрішньої звітності для фінансового та управлінського обліку;
- правила документообороту і технологію обробки облікової інформації;
- порядок та правила внутрішнього контролю за господарськими операціями;
- посадові інструкції для облікових працівників та ін.[128].

У зв'язку з уведенням в дію нормативно-правової системи регулювання обліку необхідно:

1. Систематизувати законодавчі акти та нормативні документи обліку, що стосуються питань ведення обліку в Бухгалтерському кодексі України.

2. Переглянути первинні облікові документи відповідно до вимог П(С)БО.

3. Внести зміни до комп'ютерних бухгалтерських програм з урахуванням вимог національних П(С)БО і Плану рахунків.

4. Передбачити сертифікацію (визначення кваліфікаційної придатності) бухгалтерів, аналогічно країнам британо-американської моделі, оскільки професійний рівень бухгалтера суттєво впливає на повноту та достовірність фінансової звітності і прийняття на її основі обґрунтованих щодо фінансового плану підприємства рішень різними користувачами інформації. Необхідно розробити програму підготовки і сертифікації професійних бухгалтерів.

Основними вимогами до сертифікованого професійного бухгалтера, на нашу думку, повинні бути:

- повна вища економічна освіта;
- практичний стаж роботи не менше трьох років підряд за економічними спеціальностями (бухгалтера, аудитора, ревізора, економіста, фінансиста тощо);
- наявність позитивної характеристики з останнього місця роботи або рекомендацій не менше двох сертифікованих професійних бухгалтерів;
- відсутність судимостей за корисливі злочини;
- освоєння додаткової програми підготовки та підвищення кваліфікації на сертифікат професійного бухгалтера;

– мати певні знання з загальноекономічних дисциплін: основ бізнесу, права, система обліку (фінансового, управлінського, контролінгу), аналізу, податкової справи, фінансового менеджменту, комп'ютерних технологій тощо.

Перевірку знань із загальноекономічних дисциплін необхідно здійснювати при проведенні відповідного іспиту.

Таким чином, в Україні закладені правові основи нової нормативно-правової системи регулювання фінансового обліку, які дали можливість підприємствам самостійно вирішувати питання ведення обліку, створити реальну базу для розрахунку мікроекономічних показників розвитку економіки за системою національних рахунків і наблизити його до міжнародної практики.

Традиційно важливе місце й роль у системі нормативно-методичних документів з бухгалтерського обліку відводиться Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції з його застосування. Дані використовуються безпосередньо для заповнення більшості показників у рахунках фінансової звітності, ще значну частину показників одержують шляхом вибирання і компонування.

Планом рахунків та Інструкцією з його застосування визначаються загальні концептуальні підходи до побудови системи бухгалтерського обліку, зв'язок (кореспонденція) рахунку з іншими рахунками, уніфікація з показниками фінансової звітності, організація аналітичного обліку й забезпечується передбачене Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» гарантоване одержання користувачами звітності мінімально необхідного складу показників про результати діяльності й фінансово-майновий стан підприємства [122; 212].

Зміни в законодавчих актах, положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку й поява нових, потреба у вдосконаленні зумовили внесення змін і доповнень до Плану рахунків і Інструкції про його застосування, які відбуваються протягом останніх років. Підсумками роботи можна вважати запровадження нових забалансових рахунків, змінення назв синтетичних

рахунків, а також зміни у кореспонденції рахунків (були змінені та виключені понад ста кореспонденцій).

План рахунків є складовим елементом облікової політики підприємства, водночас, треба мати на увазі, що в різних країнах поряд із дотриманням єдиного підходу щодо таких вимог:

- кожний рахунок (account) має найменування (title) і шифр (code), а рахунки, об'єднуються в класи (групи, розділи). Наприклад, єдиний План рахунків у Франції містить 9 класів, з них 9-й та 10-й – призначені для управлінського (аналітичного) і за балансового обліку; Африканської ради з обліку – 9 класів, в тому числі 9-й клас містить аналітичні рахунки. Єдиний план рахунків Бельгії має 10 класів (0-9), із них 9-й відведений для управлінського обліку, Греції – 10 класів, із них 9-й і 10-й – управлінські і за балансові рахунки.

Французький план рахунків вплинув на інші, і частина сучасних планів рахунків відповідає його принципам. Він рекомендований КМС і комісією ЄС для застосування. План рахунків Африканської ради з обліку також рекомендований міжнародними організаціями країн, які розвиваються, для північно-східної Азії та Близького Сходу.

На сьогодні існує більше 100 національних планів рахунків країн континентальної і латиноамериканської моделей. Але низка країн не застосовує їх. У Фінляндії, наприклад, він відсутній і затверджені лише рекомендації для його розробки компаніями: рахунки повинні бути значущими, деталізованими, а їх зміст може змінюватися відповідно до розвитку діяльності підприємства. На практиці плани рахунків компаній вивчаються комп'ютерними програмами. Наприклад, план рахунків програми «Datev» у Німеччині охоплює 77 груп, містить бухгалтерські і статистичні рахунки і відрізняється широким переліком аналітичних рахунків. В Японії єдиний план рахунків відсутній (табл. 2.2).

План рахунків бухгалтерського обліку, який підприємство обирає за своєю обліковою політикою, визначається його юридичним статусом. Зокрема, малі підприємства мають право використовувати спрощений план рахунків.

Структура Плану рахунків зарубіжних країн

Країна	План рахунків	Класи рахунків
Франція	єдиний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Капітал і резерви; 2. Довготермінові активи; 3. Запаси; 4. Розрахунки; 5. Фінансові рахунки; 6. Витрати; 7. Доходи; 8. Спеціальні (забалансовані)рахунки; 9. Рахунки аналітичної бухгалтерії (управлінський облік-В.К); 10. Резервні внутрішні рахунки (контроль за затратами)
Бельгія	єдиний	<ol style="list-style-type: none"> 0. Права і обов'язки; 1. Капітал та резерви; 2. Оргвитрати і довгострокові активи; 3. Запаси та незавершене виробництво; 4. Розрахунки; 5. Грошові кошти і фінансові короткотермінові активи; 6. Затрати; 7. Доходи; 8. Аналітичні рахунки.
Греція	єдиний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Довготермінові активи; 2. Запаси; 3. Рахунки і грошові кошти; 4. Капітал, резерви, довготермінові зобов'язання; 5. Затрати; 6. Доходи; 7. Рахунки звіту про прибуття і збитки; 8. Управлінські рахунки; 9. Забалансовані рахунки

Продовження табл.2.2

1	2	3
Португалія	єдиний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Готівкові грошові кошти; 2. Розрахунки; 3. Запаси; 4. Довготермінові активи; 5. Капітал і резерви; 6. Затрати і втрати; 7. Доходи; 8. Фінансові результати; 9. Управлінські рахунки; 10. Резервні рахунки.
Німеччина	Рекомендований Федеральним союзом німецької промисловості	<ol style="list-style-type: none"> 0. Постійні активи і капітал; 1. Фінансові рахунки; 2. Доходи і витрати; 3. Матеріали; 4. Затрати (за елементами); 5-6. Рахунки собівартості; 7-8. Рахунки управлінського обліку; 9. Рахунки балансових залишків.

Крім цього, при зміні Плану рахунків змінилась не тільки їхня кількість чи економічний зміст окремих з них, а й поділ за групами чи класами, що засвідчує відсутність виваженого розуміння можливостей забезпечення відображення за його допомогою кругообороту засобів у процесі господарської діяльності.

Таблиця 2.3

Порівняння структури планів рахунків за 1966-2000 рр.

Розділ Плану рахунків за 1966-1985 рр.	Розділ Плану рахунків за 1986-1999 рр.	Класи Плану рахунків, ухваленого в 2000 р.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Основні засоби ; 2. Виробничі запаси й обладнання до встановлення; 3. Затрати на виробництво; 4. Капітальні затрати; 5. Реалізація продукції; 6. Грошові засоби; 7. Розрахунки; 8. Вилучені кошти; 9. Нестачі і витрати; 10. Фонди і резерви; 11. Кредити банків; 12. Фінансові результати. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Основні засоби; 2. Виробничі запаси; 3. Витрати на виробництво; 4. Готова продукція, товари і реалізація; 5. Грошові засоби; 6. Розрахунки; 7. Фінансові результати; 8. Фонди і резерви; 9. Кредити банків і фінансування; Б/н. Забалансові рахунки. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Необоротні активи; 2. Запаси; 3. Кошти, розрахунки та інші активи; 4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань; 5. Довгострокові зобов'язання ; 6. Поточні зобов'язання; 7. Доходи і результати діяльності; 8. Витрати за елементами; 9. Витрати діяльності; 10. Позабалансові рахунки.

Джерело: [113]

Аналізуючи структуру Планів рахунків, доходимо висновку, що за теорією бухгалтерського обліку не визначено зміст відповідних розділів та їх необхідність взагалі. Наприклад, у 1966-1985 рр. виокремлювали як самостійні розділи IV «Капітальні затрати», IV «Вилучені кошти» та IX «Недостачі і витрати», яких потім не стало. Цей факт підтверджує, що підхід до класифікації рахунків позбавлений системності, оскільки виокремлення розділу IX «Недостачі і витрати», який містив лише один рахунок 82 «Нестачі і витрати від псування цінностей», при 12 розділах загалом є недоцільним. Так само, можна пояснити появу пізніше розділу IX «Кредити банків і фінансування» – окремо від розділу VI «Розрахунки» чи об'єднання нині в 3-му класі коштів, розрахунків та інших активів, змішування витрат майбутніх періодів, які логічно мали б належати до витрат діяльності, або зарахування до класу 2 «Запаси» рахунка з обліку витрат виробництва тощо.

Разом із цим, якщо раніше фондові рахунки розміщували в розділах, які належали лише до пасивних: X «Фонди і резерви» – за 1966-1985 рр., то на сучасному етапі рахунок VII «Фонди і резерви» – за 1986-1999 рр., то на сучасному етапі рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів», який є пасивним, «прихований» у розділі III «Кошти, розрахунки та інші активи», де пасивних рахунків не мало би бути за вимогами Інструкції до Плану рахунків.

Наказ про облікову політику є головним документом в бухгалтерському обліку. Оскільки є сукупністю правил ведення обліку на весь час діяльності підприємства, його слід ставити на один рівень з бізнес-планом, статутом чи установчим договором. Розробка такого важливого документа повинна бути урегульована законодавством.

Разом з тим, національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку носять обов'язковий характер [122]. Вони визначають загальні підходи до складання фінансової звітності та пропонують альтернативні варіанти обліку окремих об'єктів чи господарських операцій підприємства. За змістом національні стандарти можна поділити на такі групи:

I група – загальні питання регламентації обліку та фінансової звітності;

II група – оцінка активів;

III група – оцінка зобов'язань;

IV група – доходи, витрати;

V група – регулювання діяльності.

Групування регуляторів обліку подано в таблиці 2.4

Таблиця 2.4

Групи регуляторів обліку

№ з/п	Регулятори обліку	Зміст документів	Сфера застосування	Варіанти вибору положень з нормативних актів в облікову політику підприємства
1	2	3	4	5
I ГРУПА. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОБЛІКУ І ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ				
	П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 2 «Баланс», П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів», П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал», П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» П(С) 29 «Фінансова звітність за сегментами»	Визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.	Усі підприємства (крім бюджетних установ)	
II ГРУПА. ОЦІНКА АКТИВІВ				
	П(С)БО 7, «Основні засоби» П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» П(С)БО 9 «Запаси» П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» П(С)30 «Біологічні активи» П(С)БО32 «Інвестиційна нерухомість»	Визначають методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні активи, запаси, дебіторську заборгованість, біологічні активи, інвестиційну нерухомість.	Усі підприємства (крім бюджетних установ)	Метод нарахування основних засобів; Метод нарахування амортизації інших необоротних матеріальних активів; Метод нарахування нематеріальних активів;

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5
ІІІ ГРУПА. ОЦІНКА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ				
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності.	Усі підприємства (крім бюджетних установ)	
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам»			
ІV ГРУПА. ДОХОДИ , ВИТРАТИ				
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи та витрати	Усі підприємства (крім бюджетних установ)	
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»			
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»			
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин»			
V ГРУПА. РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ				
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції пов'язаних сторін та про операції, платіж за якими здійснюється на основі акцій	Усі підприємства (крім бюджетних установ)	
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»			
	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 34 «Платіж на основі акцій»			

Слід зазначити, що наступний розподіл є умовним, проте, на нашу думку, потрібно розробити групу окремих галузевих стандартів, які б регулювали порядок ведення обліку в окремій галузі.

2.2. Моделі облікової політики для підприємств різного масштабу

Розвиток світової економіки зумовлює прагнення України стати рівноправним учасником загальноєвропейського процесу інтеграції. Для цього слід спрямувати наукові дослідження на вирішення основних науково-технічних

програм і налагодження випуску конкурентоспроможної продукції та пошук власного місця на світовому ринку товарів. Реалізація цієї програми зумовлює потребу розвитку в Україні всіх галузей промисловості, у тому числі й харчової.

Як видно з рис. 2.3, світова криза 2008-2009 рр. призвела до значного спаду промисловості в Україні.

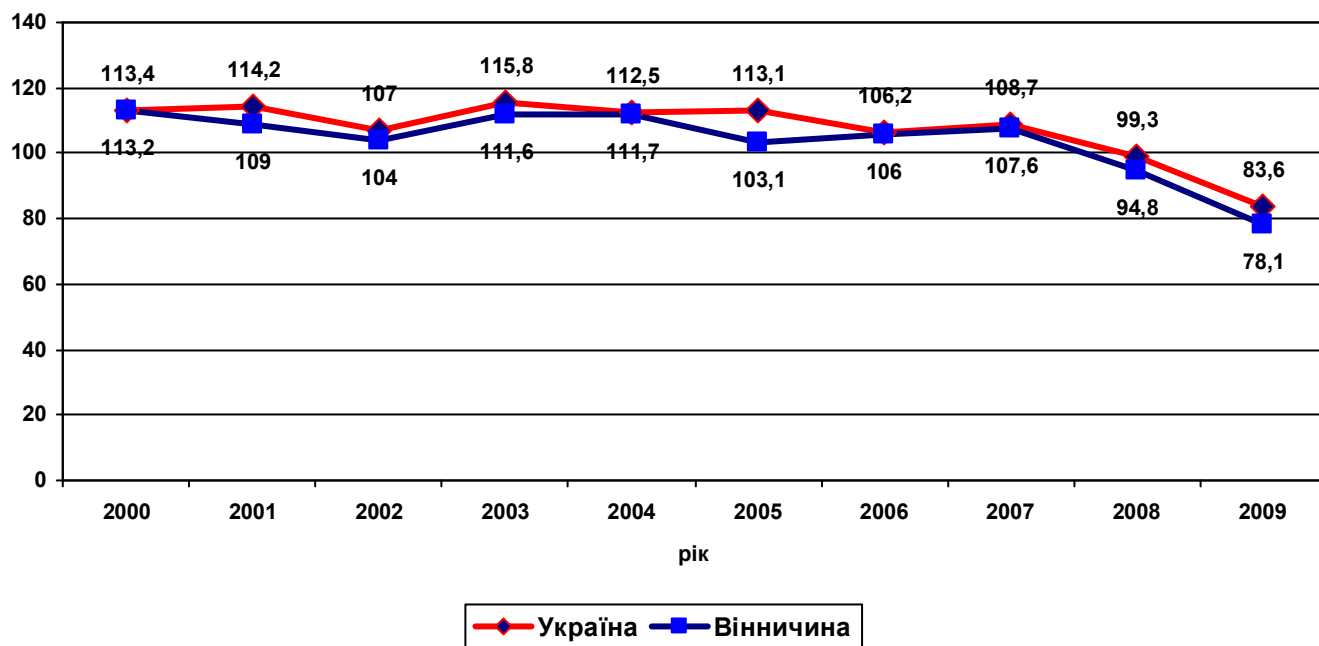

Рис. 2.3. Динаміка промислового виробництва (% до попереднього року)

Джерело: за даними Державного комітету статистики України за 2011 рік

Варто зазначити, що розвинену харчову промисловість отримала Україна в спадок від Радянського Союзу(рис.2.4.)

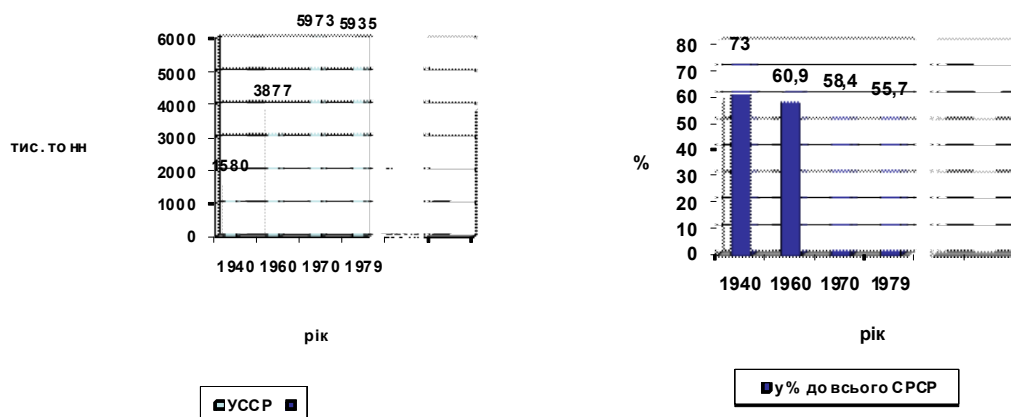

Рис. 2.4. Виробництво кондитерських виробів УРСР

На сьогодні сектор ринку кондитерських виробів України налічує 472 підприємства, з яких 50% вважають свою діяльність прибутковою, 37% працюють без збитків, а 13% підприємств є збитковими [96, с. 95].

Виробництво кондитерських виробів в Україні зосереджено на 28-ми спеціалізованих підприємствах, питома вага виробництва яких складає біля 60 відсотків від загального виробництва, та біля 400 малих і середніх підприємств місцевої харчової промисловості.

Випуск кондитерських виробів у 2008 році склав 1,11 млн. тонн, в тому числі експорт 368,3 тис. тонн (33 відсотки).

Серед областей України лідерами з виробництва кондитерських виробів є: Донецька область (20%), Київ та Київська область (12,5%), Полтавська (11%), Вінницька (7,9%), Дніпропетровська (7,4%), Харківська (6,2%) (рис. 2.5).

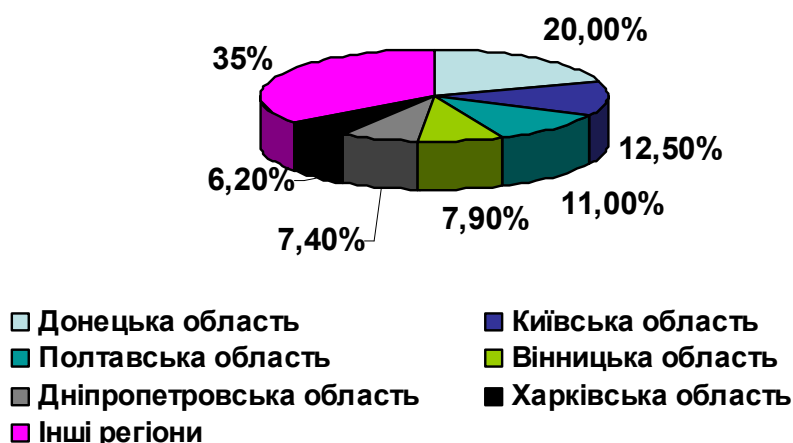

Рис. 2.5. Лідери з виробництва кондитерських виробів

Джерело: За даними Державного комітету статистики України за 2011 рік

Як видно з рис. 2.6., основними виробниками кондитерських виробів: ДП “Кондитерська корпорація “Рошен” (21,4%), ЗАТ “АВК” (8,4%), ЗАТ “ВО Конті” (12,8%), Корпорація “Бісквіт-Шоколад” (5,5%), ВАТ “Полтавакондитер” (4,6%), ЗАТ “Житомирські ласощі” (4,6%), ЗАТ “Крафт Фудз Україна” (2,5%).

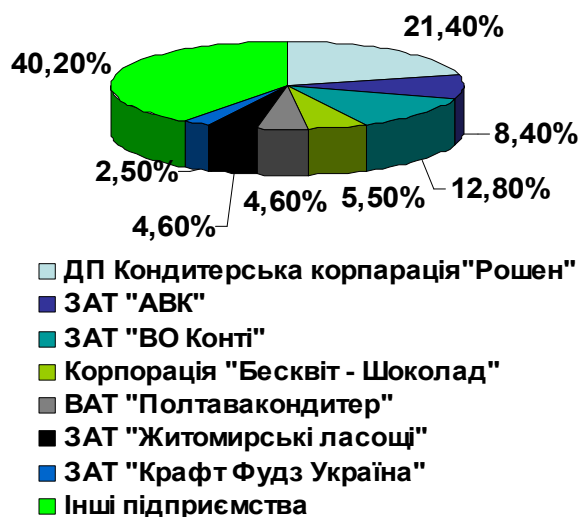

Рис.2.6. Основні виробники кондитерських виробів

Джерело: За даними Державного комітету статистики України за 2011 рік

Всі підприємства, які виробляють кондитерські вироби в Україні, приватні.

Два підприємства в Україні: ЗАТ "Крафт Фудз Україна" та ЗАТ "Львівська кондитерська фірма "Світоч" створені з залученням іноземних інвестицій: ЗАТ "Крафт Фудз Україна" на базі Тростянецької шоколадної фабрики, а ЗАТ "Львівська кондитерська фірма "Світоч" спільно із транснаціональною компанією "Нестле", частку іноземних інвестицій мають акціонерні товариства: "Полтавакондитер" і "Житомирські ласощі". Споживання кондитерських виробів на душу населення в Україні у 2011 році склало 13,8 кг при нормі 15,4 кг.

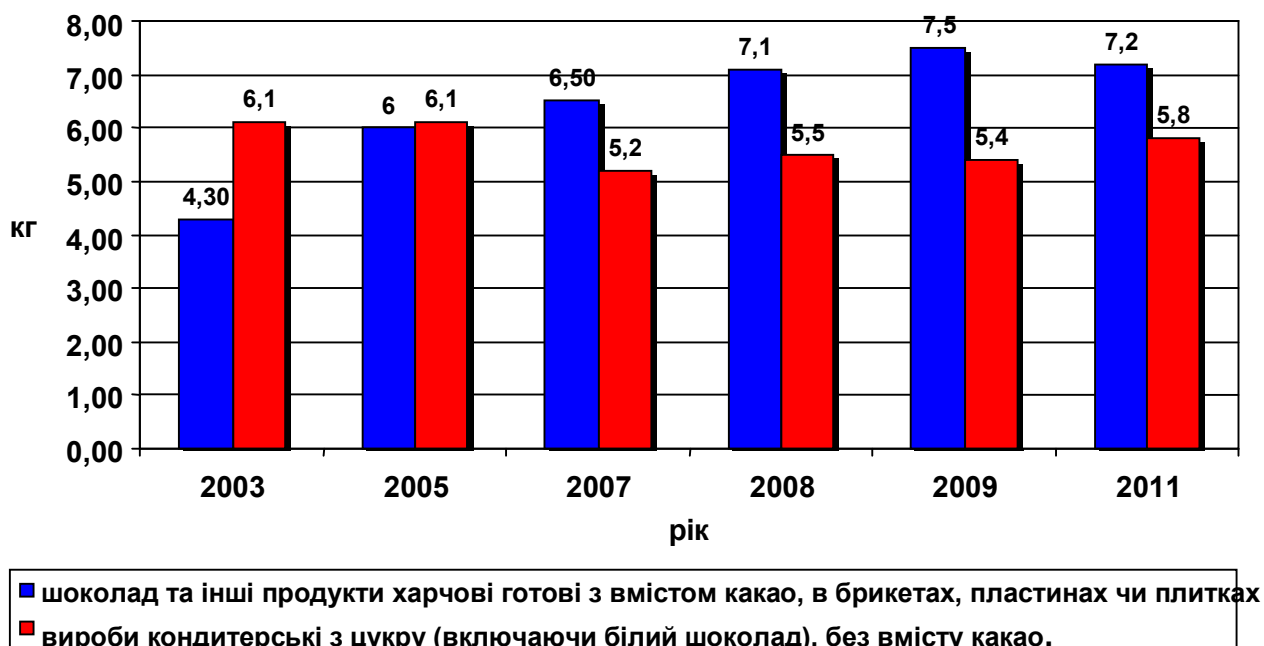

Рис. 2.7. Споживання кондитерських виробів в Україні на одну особу 2003-2011 рр.

Експорт продукції здійснюється до 46 країн світу і складає у 2009 році 368,3 тис. тонн на суму 802,5 млн. дол. США, в т.ч. до Європейського Союзу 12,5 тис. тонн на суму 25,9 млн. дол. США.

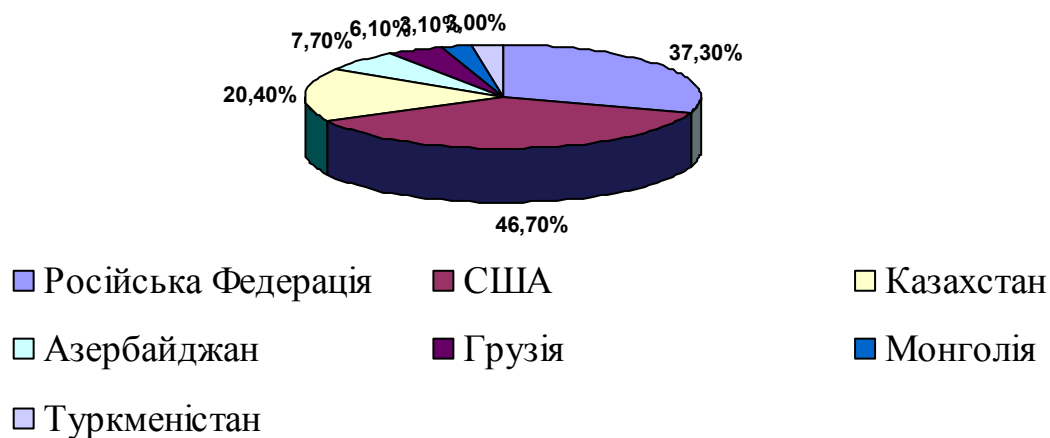

Рис. 2.8. Країни – найбільші експортери кондитерських виробів

Джерело: За даними Державного комітету статистики України за 2011 рік

Як видно з рис. 2.9 підприємства кондитерської галузі протягом останніх років демонструють динамічний розвиток виробництва. Наведені дані свідчать про те, що виробництво кондитерських виробів за останні п'ять років збільшилось на 32,2 відсотка.

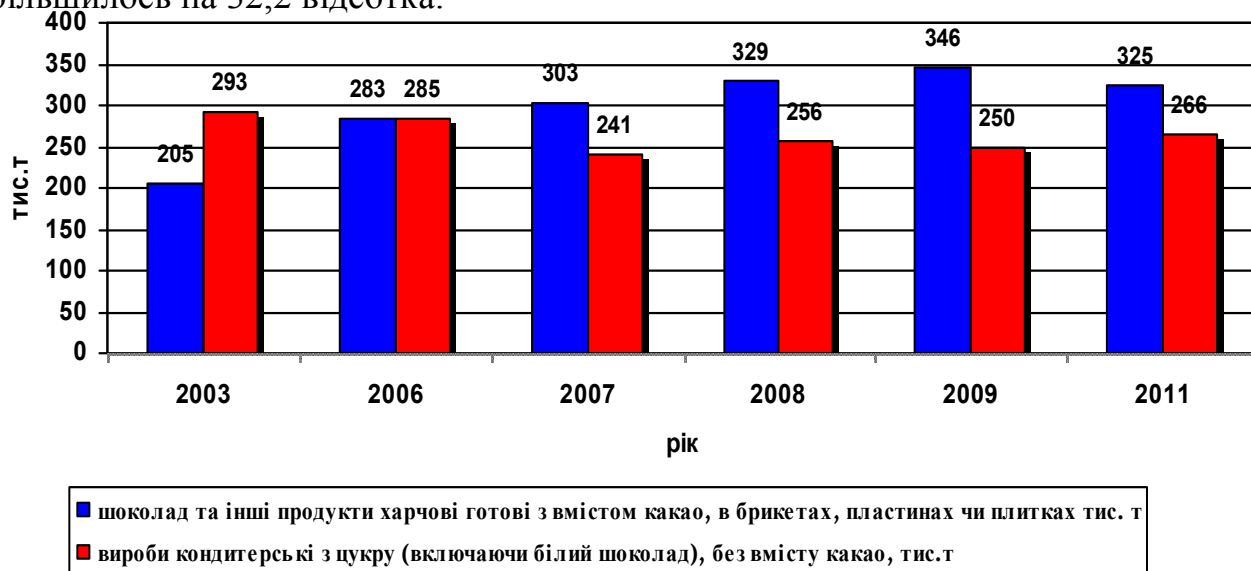

Рис.2. 9. Виробництво кондитерських виробів в Україні (без печива)

Джерело: за даними Державного комітету статистики України за 2011 рік

Перш ніж розглядати специфіку облікової політики на малих, великих і середніх підприємствах кондитерської галузі, необхідно уточнити, що слід розуміти під терміном «великі підприємства» з точки зору бухгалтера. Це підприємства, фінансовий облік яких має певні специфічні риси. За методологією обліку такі підприємства характеризуються великим штатом працівників бухгалтерії та планово-фінансових служб, вузькою спеціалізацією кожного працівника на своїй ділянці, різноманітним потоком первинних і звітних документів й чітко відпрацьованою технологією їхньої обробки. В обслуговуванні основного виробництва бухгалтерії великих і середніх підприємств за специфікою завдань документообороту великою мірою інтегровані з іншими відділами підприємства – як економічними, так і технічними (відділом праці і заробітної плати, відділом нормування тощо). У сфері автоматизації обліку такі підприємства часто вже забезпечені різноманітною обчислювальною технікою, використання якої для вирішення облікових і планово-фінансових завдань незадовільне. У межах галузевої та структурної підлеглості такі підприємства де факто зберігають складений галузевий та регіональний стандарти надання кошторисної, планово-фінансової і бухгалтерської звітної інформації. Джерелами фінансування цих підприємств часто є держбюджетні кошти, стороннє цільове фінансування, власні кошти, що їх обліковують, в основному, окремо за різними планами рахунків. Як правило, великі та середні підприємства мають територіально відокремлені центри обліку витрат, віддалене складське господарство, а інколи й мережу магазинів.

Пункт 46.2 ПКУ відсилає нас із запитанням про те, яке підприємство вважати малим, до ГКУ. В останньому є абз. 2 ч. 7 ст. 63, згідно з яким малими (незалежно від форми власності) визнають підприємства, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не більший за 70 млн. грн. Водночас обидві умови мають

використовуватися одночасно, тобто й щодо кількості працівників, і щодо доходів.

Стаття 1 Закону № 2063, до речі, містить аналогічні рамки для юридичних осіб, яких відносять до суб'єктів малого підприємництва. До останніх вона зараховує й фізичних осіб, які зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності.

А ось великими підприємствами абз. 3 ч. 7 ст. 63 ГКУ називає тих, у кого середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік більший, ніж 100 млн. грн. Тут також повинні одночасно виконуватися ці дві умови, адже підприємство може мати небагато працівників, але великі обороти (чи навпаки), а отже, не потрапить до сонму велетнів.

Таким чином, до середніх належать ті підприємства, які не дотягують за доходами й працівниками до великих, але перевищують за тими самими показниками малі. Керуватися при цьому слід нормами ч. 7 ст. 63 ГКУ.

При визначенні великого підприємства для бухгалтерії ключовими, на нашу думку, є два параметри: денний потік документів і кількість бухгалтерів. Щодо кількості бухгалтерів, будемо вважати, що вони працюють одночасно і повний робочий день. Отже:

- мале підприємство обробляє менше 100 рахунків-фактур на день силами 2-5 бухгалтерів;
- велике підприємство обробляє більше 500 рахунків-фактур щодня, а кількість бухгалтерів – більше 30.

Між цими полюсами перебувають середні підприємства. Одинак можуть виникати обставини, що коригують цю класифікацію. Якщо бізнес технічно складний, то підприємство може перейти до більш високої категорії. Наприклад, якщо підприємство має мережу філій чи працює в умовах жорсткої конкуренції

та змушене застосовувати складні схеми роботи або має великий асортимент товарів [51, с.80].

Специфіка фінансового обліку великого підприємства висуває цілий комплекс вимог до комп'ютерної системи самого обліку, що впливають з особливостей методології та організації обліку.

Облікова інформаційна система великого підприємства має забезпечувати:

– автоматизоване вирішення всього комплексу завдань системи обліку, планування, аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, а також внутрішнього контролю;

– одержання оперативної інформації, що постійно змінюється, про поточний стан справ на підприємстві. Такий режим важливий, наприклад, для великих промислових підприємств, які намагаються більш ефективно використовувати свої ресурси; для великих торгових домів, які можуть бути збитковими у разі, якщо інформація про рух і наявність товарів та інших засобів не оновлюється протягом короткого часу, а також для інших підприємств, де відбувається постійний рух великих обсягів коштів.

Сучасний ринок — зростання швидкості зміни зовнішнього середовища та ступеня нестабільності діяльності підприємств, новий стиль керівництва персоналом, посилення відцентрованих сил у підприємствах (високий ступінь автономії й самостійності окремих структурних підрозділів і виконавців) — постійно висуває підвищені вимоги до розробки стратегій розвитку підприємства. Дійсно, щоб вийти на ринок з конкурентоспроможною продукцією з високими показниками якості та широким асортиментом, зайняти на ньому певну нішу, поступово нарощуючи обсяги виробництва, і нарешті стати лідером у галузі, необхідні не лише фінансові інвестиції, а й грамотна, продумана на довгострокову перспективу стратегія розвитку підприємства.

Матриця можливостей для підприємств кондитерської промисловості

<i>підприємства</i>	<i>Обслуговування додаткових груп споживачів</i>	<i>Сприятливі зміни в законодавстві</i>	<i>Швидке зростання ринку</i>	<i>Тенденція до розвитку економіки</i>	<i>Зміна керівництва</i>	<i>Соціально-політична стабільність</i>	<i>Вихід на міжнародний ринок</i>	<i>Позитивні для підприємства зміни смаків споживачів</i>
Великі	+	+	+	+	+	+	+	+
Середні	+	+	+	+	+	+	-	-
Малі	-	-	+	+	+	+	-	-

Джерело: власна розробка автора

Для досягнення поставлених цілей керівництву підприємства важливо знати потенційні можливості, а також слабкі сторони діяльності підприємства. Внутрішні сильні сторони дозволяють підприємству використовувати можливості зовнішнього середовища, а слабкі сторони вказують на можливості небезпеки з боку зовнішнього оточення, які можуть виникнути, якщо керівництво не розробить запобіжні заходи.

Як ефективний інструмент аналізу поточного впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства використовують так званий SWOT-аналіз. Його назва походить від початкових букв англійських слів strengths; weaknesses; opportunities; threats. Такий аналіз необхідно проводити для того, щоб, виявляючи та ліквідуючи наявні слабкі місця, нарощувати потужність та уникати можливих загроз. Зміст його полягає в тому, що керівник заносить дані, корисні для використання в стратегічному плануванні, в чотири комірки - сильні, слабкі сторони, небезпеки та можливості.

Таблиця 2.6

Матриця загроз для підприємств кондитерської промисловості

<i>підприємства</i>	<i>Інфляція</i>	<i>Загроза появи нових конкурентів</i>	<i>Тенденція до рецесії</i>	<i>Негативні демографічні, соціально-політичні зміни</i>	<i>Несприятливі зміни у законодавстві</i>	<i>Втрата частини цільових споживачів</i>	<i>Технологічні прориви в інших країнах, що зменшують конкурентоспроможність продукції підприємства</i>
Великі	+	-	+	-	+	-	+
Середні	+	+	+	+	+	+	+
Малі	+	+	+	+	+	+	+

Джерело: розробка автора

Отже, існує можливість одержання зведених фінансових звітів. Великі підприємства можуть мати філії або склади, які розміщені географічно відокремлено. На відміну від великих підприємств, на малих підприємствах основна увага приділяється веденню не управлінського, а фінансового обліку, який за трудомісткістю і значенням посідає чільне місце. При створенні бухгалтерських інформаційних систем на невеликих підприємствах використання комп'ютерів дозволяє автоматизувати всі процедури з обробки інформації на одному робочому місці бухгалтера.

Є кілька підходів до автоматизації фінансового обліку при створенні таких облікових інформаційних систем. Це пов'язано з тим, що невеликі підприємства з простою структурою не потребують ведення управлінського обліку як окремої підсистеми.

Специфічні критерії вибору програмного забезпечення КСБО для кондитерських підприємств різних масштабів

Підприємство	Критерії вибору програмного забезпечення КСБО
1	2
Мале	Уніфікована форма подання даних
	Єдине програмне середовище
	Вбудовані об'єктно-орієнтовані інструментальні засоби
	Функціонування в одноранговій мережі або в мережі з виділеним сервером
	Наявність у регіоні сертифікованих для впровадження системи дилерів фірми-виробника програмного забезпечення
	Можливість простої взаємодії зі стандартним офісним програмним забезпеченням інших виробників
Середнє	Побудова системи як повнофункціонального набору спеціалізованих за ділянками обліку програмних модулів
	Можливість розвитку функцій системи з використанням професійних засобів розробки
	Функціонування в мережі персональних комп'ютерів з виділеним сервером (архітектура «клієнт — сервер»)
	Функції розмежування прав доступу користувачів до даних
	Можливість взаємодії з програмним забезпеченням інших виробників, у тому числі і з програмним забезпеченням власної розробки
Велике	Побудова системи у вигляді повнофункціонального набору вузькоспеціалізованих за ділянками обліку програмних модулів
	Можливість розвитку функцій системи за рахунок професійних засобів розробки
	Можливість функціонування в неоднорідних мережах, значна незалежність у виборі користувачем апаратних засобів, операційних систем і систем управління базами даних
	Розвинуті функції розмежування прав доступу до даних і авторизації дій, які виконує користувач
	Розмежування функцій оперативного, бухгалтерського і стратегічного обліку; взаємодія з підсистемами планування, аналізу, техніко-економічної підготовки виробництва
	Можливість взаємодії з програмним забезпеченням інших виробників, у тому числі і з програмним забезпеченням власної розробки

1	2
Об'єднання підприємств	Відповідність перерахованим вимогам стосовно окремих підприємств і самостійних підрозділів
	Розвинуті засоби використання даних відокремленими підрозділами
	Наявність засобів консолідації даних для побудови консолідованої звітності, у тому числі з можливістю ведення обліку в різних облікових стандартах

За першого підходу створюється система, яка автоматизує тільки фінансовий облік. Таку облікову інформаційну систему відносять до класу міні-бухгалтерій. Як правило, облік в цій системі веде одна людина –бухгалтер.

Відповідно до частини 4 статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для забезпечення ведення обліку підприємство самостійно може обирати такі форми організації, як введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером. Форма організації бухгалтерського обліку визначається в наказі про облікову політику підприємства. Головний бухгалтер або особа, на яку покладено ведення обліку, визначається наказом керівника та, відповідно до частини 7 статті 8 зазначеного Закону, забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності; організовує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій; бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства; забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах підприємства.

На малих підприємствах кондитерських фабрик функції ведення фінансового обліку розподіляються між виконавцями, як правило, за предметною ознакою: кожен виконавець здійснює весь комплекс робіт на певній ділянці обліку (облік матеріальних цінностей, облік виробничих витрат і т. д.). Усі працівники бухгалтерської служби підпорядковуються головному бухгалтерові.

На великих та середніх підприємствах у складі бухгалтерської служби передбачається низка підрозділів (відділи, сектори). Вони, як правило, виділяються також за предметною ознакою. У середині цих підрозділів робота може розподілятися між виконавцями за лінійною (коли працівник обслуговує цілком який-небудь виробничий підрозділ) або функціональною (коли працівник виконує певну групу операцій) ознакою.

Таблиця 2.8

Реєстр підприємств, на яких проведено обстеження облікової політики

Реєстраційний Номер	Назва підприємства
1	2
1	Маріупольська кондитерська фабрика (Корпорація РОШЕН)
2	Кременчуцька кондитерська фабрика (Корпорація РОШЕН)
3	Київська кондитерська фабрика ім. Карла Маркса (Корпорація РОШЕН)
4	Вінницька кондитерська фабрика (Корпорація РОШЕН)
5	ВАТ «Кондитерська фабрика АВК м. Донецьк»
6	ВАТ «Кондитерська фабрика АВК м. Дніпропетровськ»
7	ЗАТ «Кондитерська фабрика АВК м. Луганськ»
8	ВАТ «Кондитерська фабрика АВК м. Мукачеве»
9	ВАТ Херсонська кондитерська фабрика
10	Кондитерська Фабрика «Яричів»

З точки зору облікової політики, сильні сторони виробничої системи, мають велике значення, оскільки дозволяють сформувати довгострокову стратегію функціонування і розвитку конкурентоспроможного підприємництва.

Таблиця 2.9

Аналіз конкурентного середовища

	№ конкурента	Підприємство		Конкурент 1		Конкурент 2		Конкурент 3	
		переваги	недоліки	переваги	недоліки	переваги	недоліки	переваги	недоліки
1	5, 7, 8	1,3,5	6,7	1,6,7	5	1,4	9	1	7
2	4, 5, 6	1,3,7	1,11	2,9,10	4	3,6	10	4	8
3	4, 5, 6	1,2,3	2,9,10	4,5,8	3	4	11		8
4	8, 9, 10	4,5,7	3,5,7	5	5	9	1	9	12
5	8, 9, 10	5,6,7	3,8,10	7	5	7,10	2,4	5	8
6	8, 9, 10	6,9,10	4,5,9	8	1,11	5	3,7	3	5

Продовження табл. 2.9

7	4, 5, 6	1,4,6	9,8,10	9	11	7	2,8	8	9
8	1, 2, 3	1,6,9	1,6,9	3	3	8	2,6	9	11
9	1, 3, 5	1,7,9	4,8,9	4,8,6	10	10	1,2,3	5	4
10	1, 2, 3	1,9,10	4,5,7	3	4	9	4,9	3	7

Джерело: розробка автора

Після визначення сильних і слабких сторін життєвого циклу підприємництва в цілому, необхідно оцінити перспективи побудови стратегії виробничої системи: взяти курс на диверсифікацію чи на розширення ринку, або, навпаки, обрати стратегію на скорочення виробництва. Справа в тім, що окремі сильні сторони мають більше значення, ніж інші, оскільки більшою мірою впливають на показники роботи, конкурентоспроможність і формування ефективної стратегії. Водночас, окремі внутрішні слабкі сторони можуть бути згубними для виробництва, тоді як інші – несуттєві. Оцінка сильних і слабких сторін компанії, як зауважують фахівці, подібна до побудови стратегічного балансового звіту, у якому сильні сторони – це конкурентні активи, а слабкі – конкурентні зобов'язання. Стратегічна задача полягає у визначенні того, наскільки сильні сторони (активи) компанії перевищують її слабкі сторони (зобов'язання) [307, с. 123].

Для конкретного визначення доцільності продовження життєвого циклу виробу та вирішення стратегічних задач розвитку виробничої системи необхідно кількісно оцінити переваги і недоліки потенційних можливостей за кожним із ключових факторів – індикаторів конкурентоспроможності (табл.2.10).

Аналіз сильних та слабких сторін кондитерських підприємств України

Переваги	Недоліки
1. Зручне географічне розташування.	1. Відділу маркетингу та збуту бракує фахівців, ефективної структури і ресурсів для того, щоб виконувати свої функції.
2. Виробничі потужності – одні з найбільших в Україні.	2. Система планування виробництва (прогнозування збуту) не працює відповідно до вимог ринку.
3. Ім'я фабрики добре відоме на ринку	3. Асортимент продукції надто широкий, тому ним важко управляти.
4. Бажання дистриб'юторів працювати з підприємством	4. Немає чіткого визначення стратегії дистрибуції, система дистрибуції не ефективна
5. Зростання обсягу продажу.	5. При ціноутворенні не враховують вимог ринку, це політика реагування на зміни в цінах конкурентів
6 Зростання валового прибутку	6. Відсутність гнучкої системи оплати та знижок приводить до втрати споживачів
7. Зменшення витрат на заробітну плату.	7. Неприваблива та неякісна упаковка
8. Підприємство не використовує бартерних операцій	8. Реклама та система просування товарів на ринку не є частиною інтегрованої маркетингової стратегії
9. Відсутність заборгованості перед пільговими або «стратегічними» кредиторами.	9. Відсутність послуги маркетингової підтримки для клієнтів
	10. Короткий термін зберігання продукції робить її менш привабливою для оптових та роздрібних продавців, на відміну від продукції конкурентів.
	11. Недостатній рівень навичок управління серед представників вищого керівництва стоїть на шляху ефективної та продуктивної роботи .
	12. Внутрішній структурі та діяльності підприємства бракує організації та спрямованості на задоволення потреб споживача.
	13. Відсутність інформації про ринок.

Порівняльну характеристику облікової політики на підприємствах кондитерської промисловості подано у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Порівняльна таблиця функціонування облікової політики на підприємствах кондитерської промисловості України

характеристика	розпорядчого документу	Затверджується		Складається		Обсяг документу			Наявність додатків
		Кожного року	Не кожного року	Головним бухгалтером	Залученою обою	До 10 стор.	Від 10 до 20 стор	Від 20 стор	
1	+	+		+		+			
2	+	+		+		+			
3	+	+		+		+			
4	+	+		+			+		
5	+		+		+	+			
6	+		+		+	+			
7	+		+		+		+		
8	+		+		+			+	
9	+		+	+			+		+
10	+		+	+		+			+
У %	100	40	60	60	40	60	30	10	20

Джерело: розробка автора

Для вивчення впливу облікової політики на процеси господарювання проведено анкетне обстеження підприємств різних галузей і різних форм власності (додаток Е).

Анкетування слід розглядати як обов'язкову складову інформаційного забезпечення аналізу стихотичних явищ в економіці, коли відсутня статистика, а одержати інформацію з інших джерел неможливо.

Анкетування – це досить трудомісткий процес і як інформаційна база, зазвичай використовується для аналізу факторів, які мають випадкове

походження і здатні кількісно чи якісно характеризувати можливість (імовірність) здійснення господарських подій. Загалом – це процедура опитування експертів у письмовій формі на основі анкет, що дає змогу отримати необхідну інформацію за допомогою експертних методів.

Узагальнену думку експертів – групи провідних фахівців обстежених підприємств – та їх особисте судження можна вважати близьким до істини.

Зміст анкети побудовано за схемою, яка дає можливість дослідити такі головні питання, пов'язані з процесами формування облікової політики:

- характерні ознаки підприємства та стан розвитку його бізнесу;
- вплив облікової політики на визначення шляхів розвитку підприємства;
- зовнішні та внутрішні фактори, які слід враховувати при формуванні облікової політики;
- на вирішення яких головних задач повинна бути спрямована облікова політика та які перспективи її розвитку.

З метою удосконалення обліку на підприємствах кондитерської галузі пропонуємо алгоритм обрання форми організації ведення обліку суб'єктом господарювання на кондитерських підприємствах різних масштабів.

Алгоритм організації ведення обліку розроблено на основі економічної моделі підприємств кондитерської галузі, яку зображено на рис. 2.10. В основу розробленої технології покладено такі специфічні ознаки, що притаманні суб'єкту господарювання:

- **розміри бізнесу** – за обсягом бізнесу виокремлено великі, середні або малі підприємства; (за сегментацією діяльності – підприємства з значною, середньою, чи малою сегментацією);

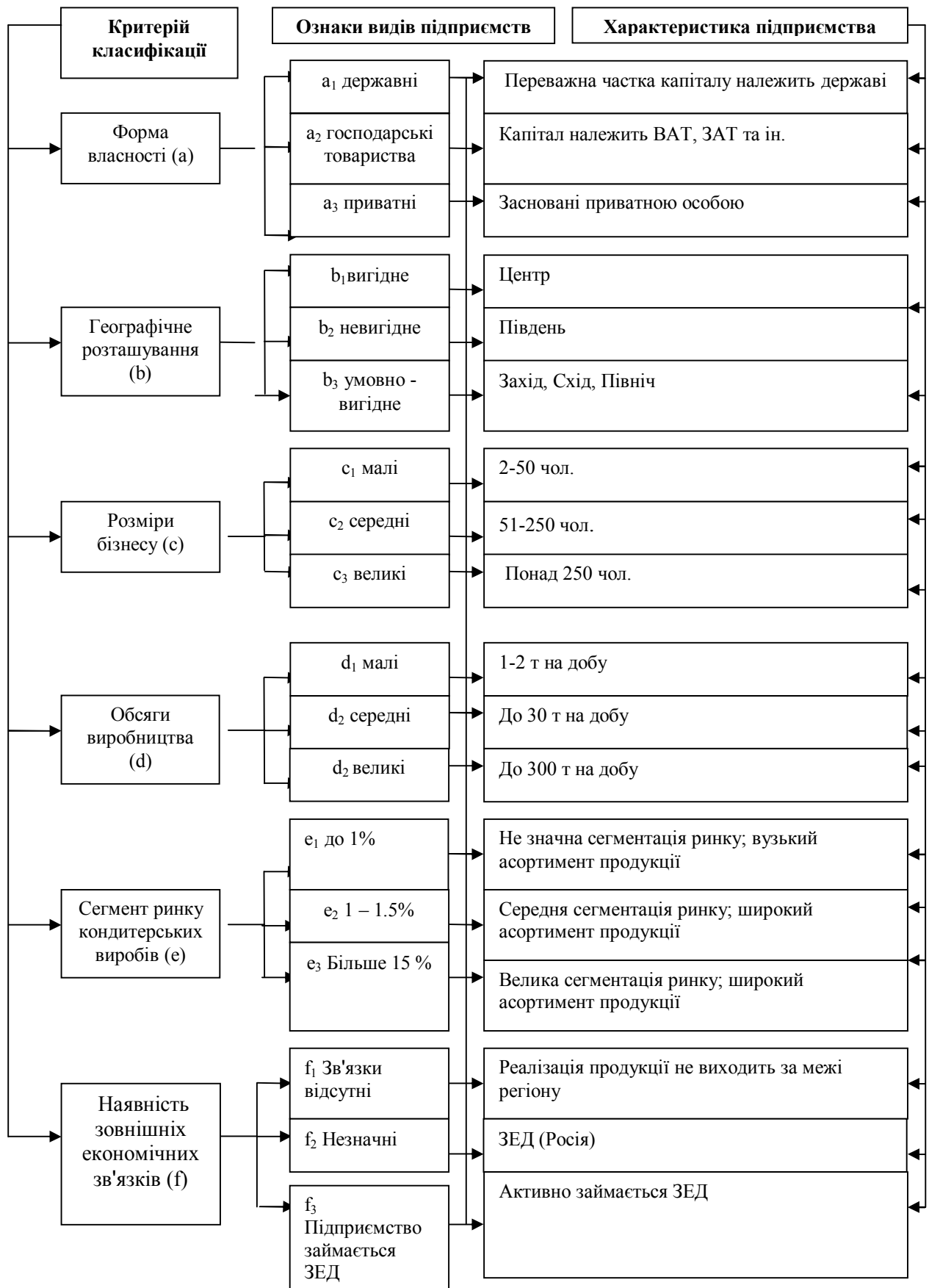

Рис.2.10. Економічна модель підприємств кондитерської галузі
Джерело: розробка автора на основі джерела [236]

→**організаційна структура** – підприємства за видами організаційних структур – це підприємство з функціональною організаційною структурою, підприємство з географічною організаційною структурою, підприємство з господарчою організаційною структурою, підприємство з матричною організаційною структурою, підприємство з лінійною організаційною структурою;

→**галузева специфіка** – сезонність діяльності, публічність, значні обсяги обігу, складність виробничого процесу, конфіденційність. Зауважимо, що за обсягами бізнесу, сегментацією діяльності та організаційною структурою підприємству слід обирати один із можливих варіантів специфічної ознаки за кожним напрямом залежно від власної специфіки. Щодо визначення специфічних ознак за галузевою специфікою, суб'єкт господарювання обирає ті з них, які є для нього суттєвими. При цьому за галузевою специфікою можуть бути обрані всі специфічні ознаки, або частина з них, або взагалі жодна з них може бути не обраною (в такому разі, роблять висновок, що підприємство не має галузевої специфіки за визначеними ознаками). Алгоритм обрання форми організації ведення обліку суб'єктом господарювання на кондитерських підприємствах різних масштабів подано у таблиці 2.11

Таблиця 2.11

Алгоритм обрання форми організації ведення обліку суб'єктом господарювання на кондитерських підприємствах різних масштабів

Алгоритм	Альтернатива 1 – ведення обліку <u>безпосередньо підприємством</u> з використанням праці:				Альтернатива 2 – ведення обліку <u>сторонніми особами</u>	
	Керівник самостійно веде облік	Головного бухгалтера (бухгалтера)	Структурно го підрозділу на чолі з головним бухгалтером	Власник самостійно веде облік	Сторонньою фізичною особою	Аудиторськ а фірма
Специфічні ознаки	1	2	3	4	5	6
<u>1.Розмір бізнесу:</u> 1.1 обсяг підприємств						

Продовження табл. 2.11

-велике		1	1			
-середнє	1	1	1			
-мале				1	1	1
1.2 Сегментація діяльності :						
	1	2	3	4	5	6
-значна		1	1			
-середня	1			1		
-мала						
2. Організаційна структура						
-функціональна						
-географічна						
-господарська						
-матрична						
-лінійна						
3. Галузева специфіка:						
-сезонність					1	
-публічність		1				
-значні обсягі обігу			1			
-складність виробничого процесу			1			
-конфіденційність	1			1		
<i>Кількість балів</i>	3	4	5	3	2	1

Перший крок. Визначення специфіки суб'єкта господарювання за розмірами бізнесу в контексті його обсягів та сегментації діяльності, за організаційною структурою та галузевою специфікою. Обрані варіанти позначені у табличному варіанті розробленої нами матриці з виділенням відповідних рядків.

Другий крок. Підсумовування визначених позитивних оцінок за кожною формою організації ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. За кожен позитивну оцінку надають один бал. Отримані результати заносять у рядок «Кількість балів» за відповідними графами.

Третій крок. Визначення найбільш прийнятної для підприємства форми організації ведення обліку на підприємстві.

Перевагу надають тій з них, відносно якої отримано найбільшу кількість балів.

У разі отримання значної кількості балів за кількома формами слід розглянути можливість інтеграції окремих особливостей таких форм в обрану форму організації ведення обліку. Так, у випадку впровадження облікової служби для ведення обліку на підприємствах, для яких притаманна сезонність, актуально розглянути можливість використання праці окремих облікових робітників у сезонному режимі.

При розробці облікової політики для великих підприємств потрібно враховувати, що виникає потреба у консолідованій фінансовій звітності, зумовлена виникненням потужних промислово-фінансових груп, холдингових компаній, які мають багатогалузеву систему дочірніх підприємств, філій та інших структурних підрозділів, у тому числі зарубіжних. Питання консолідації описуються окремими міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО) та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО) [128, с. 100].

Консолідована фінансова звітність містить більш корисну інформацію про систему участі, ніж окреме подання фінансової звітності головним підприємством – інвестором і дочірнім підприємством як самостійною одиницею. Внутрішні зв'язки та взаємовідносини стають доступнішими для користувачів консолідованої звітності – акціонерів та інвесторів.

Консолідовану звітність складає головне підприємство шляхом включення до її складу інформації про діяльність всіх дочірніх підприємств групи.

Консолідована фінансова звітність формується з фінансової звітності групи підприємств з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих операцій. Якщо облікова політика одного з дочірніх підприємств відрізняється від політики, на основі якої складається консолідована звітність, то до об'єднання такої звітності зі звітністю материнського підприємства вона коригується відповідно до облікової політики, використовуваної для складання консолідованої фінансової звітності.

У примітках до консолідованої фінансової звітності обов'язково повідомляється, якщо неможливо застосувати єдину облікову політику при підготовці консолідованої звітності. Модель облікової політики для великих підприємств подано у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Модель облікової політики для великих підприємств

№	Показники діяльності	Одиниця виміру	Характеристика елементів	Значення показника	
				ВАТ «Кондитерська фабрика АВК м.Донецьк»	ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика»
1	Чисельність працюючих	осіб	від 251	1836	1350
2	Апарат управління в т.ч. облікова служба	осіб	До 30 10	25 в т.ч. 15	22 в т.ч. 12
3	Кількість цехів	шт.	працюючих цехів	5	7
4	Потужність фабрики	т.	на рік	85778	69000
5	Асортимент	шт.	найменування	150	100
6	Площа фабрики	кв.м	в т. виробнича	23946	18000
Облікова політика					
	Елементи		Характеристики		
1	Загальні положення		Преамбула		
2	Методологія		Нормативно-правова база		
3	Організація		Окремий структурний підрозділ (бухгалтерія на чолі з головним бухгалтером)		
4	Методика: а) Фінансовий облік; б) Управлінський облік в) Стратегічний облік		а) елементи фінансового обліку; б) бюджетування; в) прогнозування.		
5	Назва розпорядчого документу		Положення про облікову політику (обсяг 50-100 сторінок)		

Джерело: власна розробка автора

До великих підприємств (КВЕД 15.84.0) відносяться: ЗАТ «КРАФТ ФУДЗ Україна», ЗАТ «Виробниче об'єднання «КОНТИ», ЗАТ «АВК», ЗАТ «Львівська кондитерська фірма «СВІТОЧ», ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика»,

Публічне акціонерне підприємство «Київська кондитерська фабрика «РОШЕН», ЗАТ «Житомирські ласощі», ВАТ Полтавкондитер», ЗАТ «Одесакондитер», ЗАТ «Кондитерська фабрика «Харків'янка», ЗАТ «Кременчуцька кондитерська фабрика».

Найбільш привабливими організаційно-правовими формами підприємництва для новостворених малих та середніх підприємств харчової

промисловості є товариства з обмеженою відповідальність та закриті акціонерні товариства.

Водночас для великих промислових підприємств пріоритетною формою підприємництва є відкрите акціонерне товариство, оскільки саме така форма дозволяє залучити значні обсяги фінансових ресурсів на фондовому ринку.

Пожвавлення процесу створення малих підприємств харчової промисловості зумовлене незначним розміром стартових інвестицій, високою інвестиційною привабливістю даної галузі, значною місткістю ринку продовольчих товарів. Модель формування облікової політики подано у Таблиці 2.13

Таблиця 2.13

Модель облікової політики для малих підприємств

№	Показники діяльності	Одиниця виміру	Характеристика елементів	Значення показника	
				ТОВ «Вінницька цукерка»	ТОВ «Старкон»
1	Чисельність працюючих	осіб	від 3 до 50	45	30
2	Апарат управління в т.ч. облікова служба	осіб		5 в т.ч. 3	4 в т.ч. 3
3	Кількість цехів	шт	працюючих цехів	1	1
4	Потужність	т	на рік	2000	2300
5	Асортимент	шт	найменування	40	35
6	Площа фабрики	кв.м	в т.ч. виробнича	560	480
Облікова політика					
	Елементи	Характеристики			
1	Загальні положення	Преамбула не обов'язкова			
2	Методологія	Нормативно-законодавча база			
3	Організація	Можливий варіант ведення обліку сторонньою особою			
4	Методика: а) Фінансовий облік;	а) елементи фінансового обліку			
5	Назва розпорядчого документу	Розпорядження про облікову політику (обсяг 3-10 сторінок)			

Джерело: власна розробка автора

Характерною рисою малих підприємств є те, що вони складають лише дві форми фінансової звітності : форма №1 «Баланс», форма №2 «Звіт про фінансові результати». До малих підприємств кондитерської галузі можна віднести ТОВ «Вінницька цукерка», Приватне підприємство «Мрія», ТОВ «Вітамін», ТОВ «Солодкий світ», ТОВ «Старкон», ТОВ «Шоколадія». Модель облікової політики для середніх підприємств подано у таблиці 2.14

Таблиця 2.14

Модель облікової політики для середніх підприємств

№	Показники діяльності	Одиниця виміру	Характеристика елементів	Значення показника	
				ТОВ «Київ-ГРАНД»	ТОВ «Кондитерська фабрика «Меркурій»
1	Чисельність працюючих	осіб	Від 51 до 250	180	240
2	Апарат управління в т.ч. облікова служба	осіб	8-10 чол	15 в т.ч. 8	16 в т.ч. 10
3	Кількість цехів	шт.	працюючих цехів	2	3
4	Потужність фабрики	т.	на рік	25897	30985
5	Асортимент	шт.	найменування	80	60
6	Площа фабрики	кв.м	в т.ч. виробнича	1000	1200
Облікова політика					
	Елементи	Характеристики			
1	Загальні положення	Преамбула			
2	Методологія	Нормативно-законодавча база			
3	Організація	Бухгалтерія на чолі з головним бухгалтером			
4	Методика: а) Фінансовий облік; б) Управлінський облік	а). основні засоби, запаси, фінансові інвестиції, власний капітал, поточні зобов'язання, дебітори, грошові кошти та їх еквіваленти. б). бюджетування, фінансовий менеджмент, методи калькулювання витрат			
5	Назва розпорядчого документу	Наказ про облікову політику (обсяг 1-50 сторінок)			

Джерело: власна розробка автора

До середніх підприємств кондитерської галузі відносять: ДП «Кондитерська корпорація «Рошен», ТОВ «Шоколадна компанія «МИР», ТОВ «Кондитерська фабрика «Меркурій», ТОВ «Виробничо-кондитерська група «ЛІСОВА КАЗКА», ТОВ «Київ-ГРАД» та інші. Для облікової політики великих підприємств притаманні елементи фінансового, управлінського та стратегічного обліку. Для підприємств середнього масштабу-фінансового та управлінського. На малих підприємствах використовують елементи лише фінансового обліку.

2.3. Структурно-логічна схема розкриття змісту облікової політики

Дослідження переваг та недоліків існуючих методик формування облікової політики, врахування визначених вимог дозволило розробити комплексну методіку формування облікової політики підприємств, яка призначена для використання безпосередніми виконавцями робіт з облікової політики. Структурно-логічну схему розкриття змісту облікової політики наведено (рис.2.11.).

Етап визначення об'єктів облікової політики пов'язаний із системою обліку, що склалася в Україні, яка припускає наявність кількох підсистем, що мають свої відмітні особливості. Л.М. Кіндрацька, розглядаючи діалектику розвитку різних видів обліку, відзначає, що принципи бухгалтерського обліку не можуть бути незмінними [142, с.79]. Дані зміни відбиваються в законодавчих актах і нормативних документах держави і, з урахуванням особливостей бізнесу, формалізуються в облікових політиках підприємницьких структур. Облікова політика підприємницької структури повинна включати альтернативні варіанти господарського обліку. Це закріплюється наказом по підприємству. Розміри підприємницької структури, масштаби її діяльності багато в чому визначають частку того або іншого виду обліку в системі облікової політики. Для малого підприємства основна частина облікової політики присвячена фінансовій звітності для потреб оподаткування, інвесторів, аудиторів. У таких умовах для розвитку управлінського обліку немає особливої мотивації і необхідності, відсутня економічна доцільність його розвитку. Інша справа – середні та великі підприємства. Для їх нормального функціонування і розвитку необхідно досліджувати вплив багатьох чинників зовнішнього середовища різних рівнів, які регулюють міжнародні, державні, регіональні, галузеві відносини, а також вивчати конкурентне середовище, фінансово-економічний стан конкурентів, наміри контрагентів. До обліку залучається багатоаспектна технологічна, маркетингова та інша інформація, яка може вплинути на оптимізацію управлінських рішень щодо скорочення витрат, зростання доходів і прибутку.

Така інформація, зазвичай, є комерційною таємницею підприємства і призначена для ухвалення управлінських рішень. Все це пов'язано з розширенням функцій управлінського обліку, оскільки необхідний збір і обробка не тільки внутрішньої, але і зовнішньої, якісної і кількісної фінансово-економічної інформації, що у свою чергу, вимагає значних додаткових витрат [106, с. 266].

Делегування повноважень

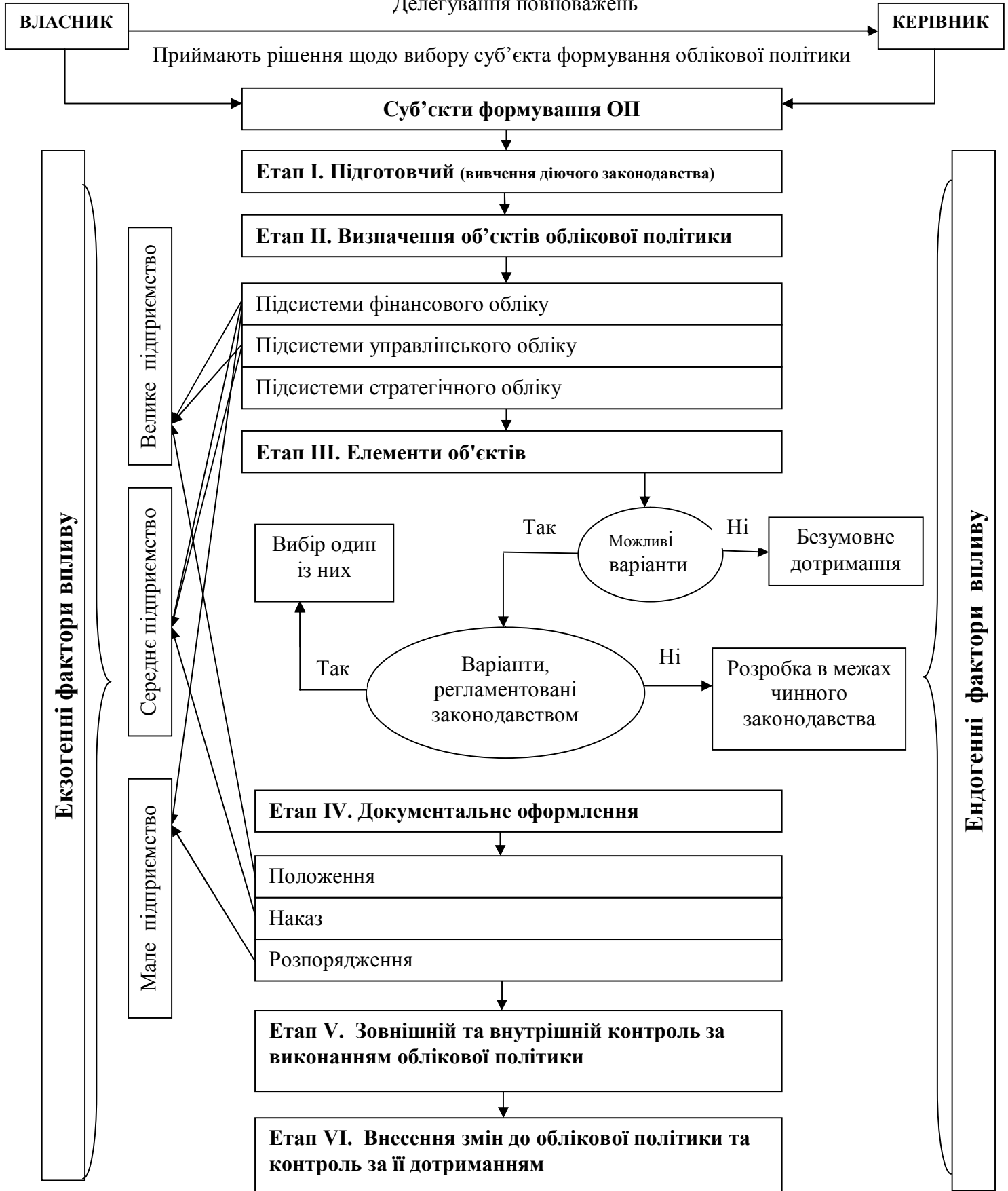

Рис. 2.11. Структурно-логічна схема розкриття змісту облікової політики

Джерело: власна розробка автора

На першому етапі організації управлінського обліку необхідно чітко визначити об'єкти обліку. На другому етапі визначається головний центр консолідації управлінського обліку, на який буде покладена місія розробки та реалізації облікової політики, що регламентує правила ведення управлінського обліку. На третьому етапі необхідно визначити центри відповідальності. Великі центри, у свою чергу, можуть бути поділені на дрібніші центри відповідальності.

Четвертий етап організації управлінського обліку є ключовим: розробляється облікова політика, що регламентує ведення управлінського обліку. До її основних завдань належать:

- формалізація та документування результатів минулих етапів з визначенням об'єкту обліку;
- створення внутрішнього плану рахунків для ведення управлінського обліку (в даному випадку доцільно використовувати досвід банківської системи України);
- розробка і класифікація внутрішньої та зовнішньої облікової інформації, форм управлінської звітності, що діє всередині підприємства, охоплюючи цілі їх використання, правила ведення, періодичність складання, перелік відповідальних виконавців, користувачів інформацією звіту і т. д.;
- розробка системи розрахунку доходів і витрат за центрами відповідальності;
- впровадження системи бюджетування за центрами відповідальності, яка дозволяє своєчасно здійснювати контроль за витратами виробничих ресурсів в процесі виробництва і сприяє ефективному веденню підприємництва в цілому;
- створення аналітичних і контрольних моделей, що дозволяють обробляти облікову інформацію, аналізувати динаміку доходів і витрат, ефективність функціонування центрів відповідальності і використання капіталу власника, стан дебіторської і кредиторської заборгованості, заборгованості по кредитах, страхових платежах і т. д.;
- розробка інформаційних систем, що забезпечують формування бази даних облікової інформації, електронного документообігу, реалізацію аналітичних і контрольних моделей, що діють в рамках облікової політики;

- планування діяльності підприємства в цілому і його структурних підрозділів за участю керівників усіх центрів відповідальності.

Реалізація облікової політики в частині управлінського обліку фактично веде до створення системи моніторингу, що дозволяє контролювати доходи і витрати підприємства, виявляти слабкі ланки, здійснювати комплексне оцінювання фінансової стійкості [106, с.267].

Крім підсистеми управлінського обліку на великих підприємствах функціонує підсистема стратегічного обліку.

Сформована на підприємстві облікова політика повинна бути оформлена організаційно-розпорядчим документом (положенням, наказом, розпорядженням).

Положення — правовий акт, який встановлює основні правила організаційної діяльності підприємств, організацій, установ, фірм та їх структурних підрозділів, а також установ нижчих рівнів, організацій і підприємств (філій), що їм підпорядковуються; його складають під час створення нових підприємств, організацій чи установ. Положення затверджується вищими органами або керівниками установ [236, с.199]. Підходить для оформлення облікової політики великих підприємств.

Наказ — правовий акт (розпорядчий документ), що видається керівником підприємства, організації, установи на правах для вирішення основних та оперативних завдань, які поставлено перед даним підприємством. [236, с.198] Підходить для підприємств середнього бізнесу.

Розпорядження — правовий акт управління посадової особи (керівника) державного органу, організації, установи, підприємства (незалежно від форми власності), котрий виданий у межах їхньої компетенції і має обов'язкову юридичну силу щодо громадян (працівників) та підлеглих організацій, яким адресовано розпорядження з метою вирішення оперативних питань. Має обмежений термін дії та стосується вузького кола організацій, посадових осіб і громадян — виконавців розпорядження [236, с.199]. Доцільно використовувати для документального оформлення облікової політики малих підприємств,

оскільки воно стосується вузького кола посадових осіб та практично не застосовується для затвердження інших документів підприємства.

Методика облікової політики підприємств передбачає розробку структурно-логічної схеми розкриття змісту облікової політики. У розробленій методиці ключова роль відводиться власнику підприємства, який ініціює розробку облікової політики підприємства. Власники забезпечують захист своїх інтересів через реалізацію процедури вибору суб'єкта формування. Активна участь власника у розробці облікової політики підприємства упереджує номінальний характер його ролі в процесі організації бухгалтерського обліку, що, в свою чергу, забезпечить захист інтересів та збереження майна власника.

Структурно-логічна схема формування облікової політики підприємств передбачає ряд етапів: підготовчий, основний та заключний. Комплексність методики забезпечується виділенням засад, які повинні дотримуватися на всіх етапах формування облікової політики та при її реалізації: загальні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, визначені законодавством; вимоги до облікової політики підприємств (законності, адекватності, гласності, ефективності, єдності); а також врахування характеру впливу факторів, які зумовлюють вибір об'єктів та елементів облікової політики підприємств.

Одним із етапів формування облікової політики є процес документального оформлення сформованого комплексу методичних прийомів, способів і процедур організації та ведення бухгалтерського обліку, для чого запропоновано використовувати Положення про облікову політику для великих підприємств, яке б складалося з частин фінансового, управлінського, стратегічного обліку; наказ про облікову політику з частинами управлінського та стратегічного обліку для середніх підприємств, та розпорядження з елементами фінансового обліку для малих підприємств.

Наступним етапом є зовнішній та внутрішній контроль за дотримання облікової політики підприємства.

Заключний етап — внесення змін до облікової політики. Погоджуємось з автором, що зміни до облікової політики підприємства повинні документально

оформляти тим самим організаційно-розпорядчим документом (положенням, наказом, розпорядженням) і в такому ж порядку, в якому її оформляли при прийнятті [236, с.212].

У випадку внесення до облікової політики підприємства змін, які за обсягом охоплюють більшу частину тексту або істотно впливають на її зміст, організаційно-розпорядчий документ (положення, наказ, розпорядження) про облікову політику доцільно повністю викласти в новій редакції.[224, с.60]

Таким чином, формування облікової політики кожним підприємством буде сприяти поліпшенню системи обліку, зміцненню його економіко-правової бази, що в кінцевому підсумку забезпечить належну ефективність прийнятих економічних рішень і господарської діяльності підприємства в цілому та його структурних підрозділів зокрема [236,с. 223].

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [252;258].

Висновки до 2 розділу

1. Аналіз нормативно-правової бази облікової політики свідчить про відсутність національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Облікова політика», а Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та № 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» розкривають лише окремі положення щодо облікової політики: дано визначення облікової політики, передбачено самостійність її розробки та визначено порядок розкриття і внесення змін. На жаль, у зазначених документах відсутній механізм формування облікової політики.

2. Розроблена на підприємстві облікова політика повинна бути оформлена організаційно-розпорядчим документом: положенням, наказом, розпорядженням. При чому, положення про облікову політику, яке встановлює основні правила організаційної діяльності підприємств, організацій, установ, фірм та їх

структурних підрозділів, а також установ нижчого рівня, організацій і підприємств (філій), що їм підпорядковуються, підходить для оформлення облікової політики великих підприємств. У якості такого документу для середніх підприємств доцільно видати наказ про облікову політику виходячи із специфіки діяльності підприємства та потреб управління. Розпорядження про облікову політику підприємства бажано використовувати для документального оформлення облікової політики малих підприємств, оскільки воно стосується вузького кола посадових осіб та практично не застосовується для затвердження інших документів підприємства.

3. Запропоновано моделі облікової політики для підприємств різних обсягів діяльності: малих, середніх та великих, що дає можливість врахувати особливості їхньої економічної роботи й обрати адекватний для них набір економічних показників моніторингу, аналізу і контролю для системи управління.

4. Запропоновано структурно-логічну схему розкриття змісту облікової політики. У розробленій методиці ключова роль відводиться власнику підприємства, який ініціює розробку облікової політики підприємства. Власники забезпечують захист своїх інтересів через реалізацію процедури вибору суб'єкта формування. Активна участь власника у розробці облікової політики підприємства упереджує номінальний характер його ролі в процесі організації обліку, що, в свою чергу, забезпечить захист інтересів та збереження майна власника.

5. Структурно-логічна схема формування облікової політики підприємств передбачає ряд етапів: підготовчий, основний та заключний. Комплексність методики забезпечується виділенням засад, яких повинні дотримуватися на всіх етапах формування облікової політики та при її реалізації: загальні принципи фінансового обліку та фінансової звітності, визначені законодавством; вимоги до облікової політики підприємств (законності, адекватності, гласності, ефективності, єдності); а також врахуванням характеру впливу факторів, які зумовлюють вибір об'єктів та елементів облікової політики підприємств.

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Моделювання як метод наукового пізнання

Моделювання є загальнонауковим методом дослідження, який відіграє важливу роль у розвитку конкретних галузей наукових знань. Облік, як наука і як практична діяльність, не є винятком із загальних тенденцій розвитку й активно користується можливостями методу моделювання у формуванні своєї теорії та адаптації до змінюваних умов облікової практики.

Таким чином, застосування методів математичного моделювання в обліку, в умовах ринку, стає необхідною умовою його розвитку в науковому та практичному вимірах.

Питанням моделювання обліку присвячені праці Е.К. Гільде, який розробляв проблеми моделювання нормативного обліку на промислових підприємствах. Я.В. Соколов досліджував як теоретичні засади моделювання в обліку, так і проблеми автоматизації інформаційного середовища з використанням модельного методу [276, 277]. Важливий внесок у теорію облікового моделювання також зробили П. Арьков, О.С. Бородкін, Л.А. Горшкова, В. Івашкевич, А.Л. Лузін, І.С. Мацкевичюс, А. Наринський, Р.С. Рашитов, Н. Ублієв, А.А. Шапошніков [33,174,173].

Сучасні дослідження у цій галузі продовжують Л.Ю. Бжилянська, Л.О. Ващенко, Л.С. Воскресенська, Т.О. Герасименко, В.І. Губенко, С.М. Деньга, В.В. Євдокимов, С.В. Івахненков, І.Ю. Ковтун, Ю.А. Кузьмінський, В.А. Куценко, Н.М. Малюга, К.В. Маценко, О.В. Мішакова, І.І. Очиченко, Н.І. Попова, Л.І. Пуздрач, О.Ю. Рейтер, Ю.В. Селиванова, Н.П. Семенченко, О.В. Сидюк, Т.В. Смачило, Г.С. Суков, Л.О. Сухарева, Н.О. Філоненко, В. Чайка, В.І. Чиж, А.Я. Шаулюк, С. Шпак, В. Юденко [51,52,84-88,98-100,130-132,159-161,278, 291-295].

Модель – це опис об’єкту, який відображає певну групу його властивостей. Математична модель є основою для рішення наступних задач аналізу і синтезу системи [63,64]. Під аналізом розуміють визначення числових значень показників ефективності об’єкту при заданих його параметрах, характеристиках зовнішнього середовища, фіксованій структурі, алгоритмі взаємодії елементів. Синтез – це вибір оптимальної структури, алгоритмів взаємодії, параметрів об’єкту, оптимального управління об’єктом.

У свою чергу, економіко-математична модель – це опис, що відображає економічний процес або явище за допомогою математичних виразів (рівнянь, функцій, нерівностей, тотожностей), що імітують поведінку модельованого об’єкта в заданих або можливих умовах його реального існування.

Математичні моделі, які використовуються в економіці, можна розділити на класи по ряду ознак, які стосуються особливостей модельованого об’єкта, мети моделювання і використовуваного інструментарію, моделі макро– і мікроекономічні, теоретичні й прикладні, оптимізаційні та рівноважні, статичні та динамічні, детерміновані й стохастичні [64].

Макроекономічні моделі описують економіку як єдине ціле, пов’язуючи між собою укрупнені матеріальні й фінансові показники: ВВП, споживання, інвестиції, зайнятість, процентну ставку, грошову масу та інші. Мікроекономічні моделі характеризують взаємодію структурних і функціональних елементів економіки або поведінку окремого елемента в ринковому середовищі. Внаслідок великої кількості різних типів економічних елементів і форм їх взаємодії на ринку мікроекономічне моделювання займає основну частину економіко-математичної теорії. Найбільш серйозні теоретичні результати в мікроекономічному моделюванні в останні роки отримані в дослідженні стратегічного поведіння організацій в умовах олігополії з використанням апарата теорії ігор.

Теоретичні моделі дозволяють вивчати загальні властивості економіки і її характерних елементів дедукцією висновків з формальних передумов. Прикладні моделі дають можливість оцінити параметри функціонування конкретного

економічного об'єкта і підготувати рекомендації для прийняття практичних рішень. До прикладних відносять, насамперед, економетричні моделі, що оперують числовими значеннями економічних змінних і дають можливість статистично значимо оцінювати їх на основі наявних спостережень.

У моделюванні ринкової економіки особливе місце займають рівноважні моделі. Вони описують такі стани економіки, коли результативна всіх сил, що прагнуть вивести її з даного стану, дорівнює нулю. У неринковій економіці нерівновага за одними параметрами (наприклад, дефіцит) компенсується іншими факторами (чорний ринок, черги і т.п.). Рівноважні моделі описові. В Україні тривалий час переважав нормативний підхід у моделюванні, заснований на оптимізації. Оптимізація в теорії ринкової економіки присутня, в основному, на мікрорівні (максимізація корисності споживачам або прибутку організації), на макрорівні результатом раціонального вибору поведінки економічних суб'єктів є деякий стан рівноваги.

Оптимізація – це основа для прийняття раціональних рішень. Кожне рішення має бути найкращим у певному значенні. Однак оптимізація у більшості випадків є складовою частиною процесу прийняття рішення, тому оцінювання складності задачі оптимізації залежно від розмірності задачі та допустимої точності видається дуже важливим.

У статичних моделях описується стан економічного об'єкта в конкретний момент або період часу; динамічні моделі охоплюють взаємодію змінних у часі. У статичних моделях звичайно зафіксовані значення ряду величин, що є змінними у динаміці, наприклад капітальних ресурсів, цін і т.п. Динамічна модель не зводиться до простої суми статичних моделей, а описує взаємодії в економіці, що визначають хід процесів у ній.

Детерміновані моделі припускають тверді функціональні зв'язки між змінними моделі. Стохастичні моделі дозволяють наявність випадкових впливів на досліджувані показники і використовують для їхнього опису інструментарій теорії ймовірностей та математичної статистики.

Будь-яка економіко-математична модель повинна бути адекватною

дійсності, відображати істотні сторони і зв'язки досліджуваного об'єкта, мати просту форму й структуру.

Моделювання – єдиний систематизований спосіб побачити варіанти майбутнього й визначити потенційні наслідки альтернативних рішень, що дозволяє їх об'єктивно зрівняти. І все-таки, економіко-математичне моделювання залишається допоміжним інструментом у системі виробництва та управління. Результати, одержувані із застосуванням моделей, використовуються, головним чином, як засоби консультування. Ухвалення остаточного рішення залишається функцією керівника. Це пояснюється складністю і недостатньою вивченістю комплексу економіки, а також недоліками моделювання, найбільш типовими з яких є:

- внесення в модель несуттєвих для розв'язуваного завдання показників і нормативів;
- вилучення з моделі істотних для даного об'єкта характеристик і змінних величин;
- неточна оцінка параметрів модельованого об'єкта;
- недоліки в структурі моделі, тобто неправильне і неточне визначення функціональної залежності прийнятих критеріїв від керованих і зв'язаних змінних;
- надмірна спрощеність моделі, що неповністю охоплює основні параметри й змінні об'єкта в їх динаміці;
- надмірне ускладнення моделі, що ускладнює аналіз змінних і підвищує витрати часу й ресурсів на моделювання [72, с. 35 ;184, с. 400].

Прийняття типових рішень на основі економіко-математичних моделей базується на методах імітаційного моделювання, лінійного програмування, ймовірнісного моделювання, дослідження операцій та ін.

Число різних конкретних моделей майже таке ж велике, як і число проблем, для вирішення яких вони були розроблені. Розглянемо найпоширеніші з них.

Вважаємо, що одна з найважливіших змінних, від якої залежить успіх

організації, – конкурентоспроможність. Очевидно, здатність прогнозувати дії конкурентів означає перевагу для будь-якої організації. Теорія ігор — метод моделювання оцінювання впливу прийнятого рішення на конкурентів.

Слід зазначити, що теорію ігор спочатку розробили військові для врахування в стратегії можливих дій супротивника. В економіці ігрові моделі використовуються для прогнозування реакції конкурентів на зміну цін, нові кампанії підтримки збуту, пропозиції додаткового обслуговування, модифікацію та освоєння нової продукції. Якщо, наприклад, за допомогою теорії ігор керівництво встановить, що при підвищенні цін конкуренти не зроблять теж саме, ймовірно, від цього кроку потрібно відмовитися, щоб не потрапити в не вигідний стан в конкурентній боротьбі.

Теорія ігор використовується не так часто, як інші моделі. На жаль, ситуації реального світу найчастіше дуже складні й настільки швидко змінюються, що неможливо точно спрогнозувати, як відреагують конкуренти на зміну тактики фірми. Проте, теорія ігор корисна, коли потрібно визначити найбільш важливі та такі, що потребують врахування, фактори в ситуації прийняття рішень в умовах конкурентної боротьби. Ця інформація важлива, оскільки дозволяє керівництву врахувати додаткові змінні або фактори, які можуть вплинути на ситуацію, і тим самим підвищує ефективність рішення.

Модель теорії черг або модель оптимального обслуговування використовується для визначення оптимального числа каналів обслуговування відносно потреби в них. До ситуацій, у яких моделі теорії черг можуть бути корисні, можна віднести дзвінки людей в авіакомпанію для резервування місця й одержання інформації, очікування майстрів з ремонту обладнання, черга вантажівок під розвантаження на склад, очікування клієнтами банку вільного касира. Якщо, наприклад, клієнтам доводиться занадто довго чекати касира, вони можуть вирішити перевести свої рахунки в інший банк. Аналогічно, якщо вантажівкам доводиться занадто довго в черзі чекати розвантаження, вони не зможуть виконати стільки поїздок за день, скільки потрібно. Таким чином, принципова проблема полягає у зрівноважуванні витрат на додаткові канали

обслуговування (більше людей для розвантажування вантажівок, більше касирів, що займаються попереднім продажем квитків на літаки та ін.) і втрат від обслуговування на нижчому від оптимального рівні (вантажівки не зможуть зробити зайву зупинку через затримки під розвантаженням, клієнти підуть у інший банк або звернуться до іншої авіакомпанії через повільне обслуговування).

Таким чином, моделі черг дають можливість керівництву визначити оптимальну кількість каналів обслуговування, яку необхідно мати, щоб збалансувати витрати у випадках надмірно малої й надмірно великої їх кількості.

Модель управління запасами використовується для визначення часу розміщення замовлень на ресурси та їх кількості, а також маси готової продукції на складах. Будь-яка організація повинна підтримувати деякий рівень запасів щоб уникнути затримок на виробництві й у збуті.

Мета даної моделі – зведення до мінімуму негативних наслідків накопичення запасів, що виражається в певних витратах. Ці витрати бувають трьох основних видів: на розміщення замовлень, на зберігання, а також втрати, пов'язані з недостатнім рівнем запасів. У цьому випадку продаж готової продукції або надання послуг стають неможливими, також виникають втрати від простою виробничих ліній, зокрема, у зв'язку з необхідністю оплати праці працівників, хоча вони не працюють у цей момент.

Підтримка високого рівня запасів рятує від втрат, зумовлених їх нестачею. Закупівля в більших кількостях матеріалів, необхідних для створення запасів, у багатьох випадках зводить до мінімуму витрати на розміщення замовлень, оскільки фірма може одержати відповідні знижки й знизити обсяг «паперової роботи». Однак ці потенційні вигоди перекриваються додатковими витратами типу витрат на зберігання, перевантаження, виплату відсотків, витрат на страхування тощо.

Моделі управління запасами застосовують для визначення оптимального способу розподілу дефіцитних ресурсів при наявності потреб, які конкурують. Лінійне програмування, зазвичай, використовують фахівці штабних підрозділів

для розв'язання виробничих проблем.

Типові варіанти застосування лінійного програмування в управлінні виробництвом:

- укрупнене планування виробництва (складання графіків виробництва, що мінімізують загальні витрати з урахуванням витрат у зв'язку зі зміною ставки відсотка, заданих обмежень на трудові ресурси та рівні запасів);

- планування асортименту виробів (визначення оптимальних асортиментів продукції, у якому кожному її виду властиві свої витрати й потреби в ресурсах);

- маршрутизація виробництва виробу (визначення оптимального технологічного маршруту виготовлення виробу, який повинен пройти послідовно через кілька центрів обробки, причому кожна операція центру характеризується своїми витратами та продуктивністю);

- управління технологічним процесом (зведення до мінімуму виходу стружки при різанні сталі, відходів шкіри або тканини в рулоні або полотнищі);

- регулювання запасів (визначення оптимального співвідношення продуктів на складі або в сховищі);

- календарне планування виробництва (складання календарних планів, які мінімізують витрати, із врахуванням витрат на зберігання запасів, оплати понаднормової роботи і замовлень на стороні);

- планування розподілу продукції (складання оптимального графіка відвантаження з урахуванням розподілу продукції між виробничими підприємствами і складами, складами і магазинами роздрібною торгівлі);

- визначення оптимального місця для розташування нового заводу (визначення найкращого пункту місця розташування шляхом оцінки витрат на транспортування між альтернативними місцями розміщення нового заводу і місцями його постачання та збуту готової продукції);

- календарне планування транспорту (мінімізація витрат подачі вантажівок під навантаження і транспортних суден до навантажувальних причалів);

- розподіл робітників (мінімізація витрат при розподілі робітників на робочі місця та за верстати);

- перевантаження матеріалів (мінімізація витрат при маршрутизації руху засобів перевантаження матеріалів, наприклад, автотранспортувачів, між відділеннями заводу й доставці матеріалів з відкритого складу до місць їхньої переробки на вантажних автомобілях різної вантажності з різними техніко-економічними характеристиками).

Всі описані вище моделі мають на увазі застосування імітації в широкому розумінні, оскільки всі є заміниками реальності. Проте як метод моделювання імітація конкретно означає процес створення моделі та її експериментальне застосування для визначення змін реальної ситуації. Головна ідея імітації полягає у використанні деякого пристрою для імітації реальної системи для того, щоб досліджувати і зрозуміти її властивості, поведінку й характеристики. Фахівці з виробництва й фінансів можуть розробляти моделі, що дозволяють імітувати очікуваний приріст продуктивності й прибутку в результаті застосування нової технології або зміни складу робочої сили.

Крім того, є ряд методів, здатних надати допомогу керівникові в пошуку об'єктивно обґрунтованого рішення на вибір тієї з декількох альтернатив, яка найбільшою мірою сприяє досягненню цілей.

Суть кожного прийнятого керівництвом рішення – вибір найкращої з декількох альтернатив за конкретними встановленими заздалегідь критеріями. Платіжна матриця – це один з методів статистичної теорії рішень, метод, що може надати допомогу керівникові у виборі одного з декількох варіантів. Він особливо корисний, коли керівник має встановити, яка стратегія в найбільшій мірою буде сприяти досягненню цілей.

Платіж являє собою грошову винагороду або корисність, що є наслідком конкретної стратегії в поєднанні з конкретними обставинами. Якщо платежі подати у формі таблиці (або матриці), ми одержуємо платіжну матрицю. У найзагальнішому вигляді матриця показує, що платіж залежить від певних подій, які фактично відбуваються. Якщо така подія (або стан природи) не відбувається насправді, платіж неминуче буде іншим. В цілому платіжна матриця корисна, коли:

- є доцільно обмежене число альтернатив або варіантів стратегії для вибору між ними;

- те, що може трапитися, з повною визначеністю невідомо;

- результати ухваленого рішення залежать від того, яка саме обрана альтернатива і які події в дійсності мають місце.

Крім того, керівник повинен мати у своєму розпорядженні можливість об'єктивного оцінювання ймовірності релевантних подій і розрахунку очікуваного значення такої ймовірності. Керівник рідко має повну визначеність, але також рідко він діє в умовах повної невизначеності.

Майже в усіх випадках прийняття рішень керівникові доводиться оцінювати ймовірність або можливість події. Ймовірність можна визначити об'єктивно. Вибір її значення може опиратися на минулі тенденції або суб'єктивну оцінку керівника, що виходить із власного досвіду дій у подібних ситуаціях.

Дерево рішень – схематичне подання проблеми прийняття рішень. Як і платіжна матриця, дерево рішень дає керівникові можливість врахувати різні напрямки дій, співвіднести з ними фінансові результати, скоригувати їх у відповідності з приписаною їм ймовірністю, а потім порівняти альтернативи. Концепція очікуваного значення є невід'ємною частиною методу дерева рішень.

Дерево рішень можна будувати під складні ситуації, коли результати попереднього рішення впливають на наступні. Таким чином, дерево рішень – це корисний інструмент для прийняття послідовних рішень.

Багато припущень, з яких виходить керівник, відносяться до умов у майбутньому, над якими керівник майже не має ніякого контролю. Однак такого роду припущення необхідні для багатьох операцій планування. Зрозуміло, що чим краще керівник зможе передбачити зовнішні й внутрішні умови стосовно майбутнього, тим вище шанси на здійснення складених планів.

Прогнозування – метод, в якому використовуються як накопичений досвід, так і поточні припущення щодо майбутнього з метою його визначення.

Різновиди прогнозів:

- економічні прогнози (використовуються для передбачення загального стану економіки й обсягу збуту для конкретної компанії або по конкретного продукту);

- прогнози розвитку технології (дозволять передбачити розробки яких нових технологій можна чекати, коли це може відбутися, наскільки економічно прийнятними вони можуть бути);

- прогнози розвитку конкуренції (дозволяють передбачати стратегію й тактику конкурентів);

- прогнози на основі опитувань і досліджень (дають можливість передбачити, що відбудеться в складних ситуаціях, використовуючи дані багатьох галузей знань. Наприклад, майбутній ринок автомобілів можна оцінити тільки з урахуванням зміни стану економіки, суспільних цінностей, політичного становища, технології й стандартів із захисту навколишнього середовища від забруднень);

- соціальне прогнозування (яким у цей час займається всього кілька великих організацій, використовується для передбачення змін у соціальному стані суспільства і людей).

Методи прогнозування: неформальні; кількісні; якісні.

Аналіз часових рядів, який називають ще проектуванням тренду, заснований на припущенні, відповідно до якого те, що трапилось в минулому, дає досить гарне наближення в оцінці майбутнього. Цей аналіз є методом виявлення зразків і тенденцій минулого й продовження їх у майбутнє. Даний метод аналізу часто використовується для оцінювання попиту на товари й послуги, потреби в запасах, для прогнозування структури збуту, що характеризується сезонними коливаннями, чи потреби в кадрах.

Каузальне моделювання – найбільш хитромудрий і математично складний кількісний метод прогнозування з числа відомих на сьогодні. Він використовується в ситуаціях з більш ніж однією змінною. Каузальне моделювання – це спроба спрогнозувати те, що відбудеться в подібних ситуаціях, шляхом дослідження статистичної залежності між розглянутими

факторами й іншими змінними.

Коли кількість інформації недостатня або керівництво не розуміє складний метод, або коли кількісна модель виходить надмірно дорогою, керівництво може вдаватися до якісних моделей прогнозування. При цьому прогнозування майбутнього здійснюється експертами, до яких звертаються по допомогу. Чотири найпоширеніші якісні методи прогнозування – це думка журі, сукупна думка збутовиків, модель очікування споживача й метод експертних цін.

Думка журі полягає в поєднанні та усередненні думок експертів у релевантних сферах. Неформальним різновидом цього методу є «мозковий штурм», під час якого учасники спочатку намагаються генерувати якнайбільше ідей. Тільки після припинення процесу генерування деякі ідеї піддаються оцінюванню. Це може забирати багато часу, але найчастіше дає корисні результати, особливо коли організація має потребу в безлічі нових ідей та альтернатив.

Сукупна думка збутовиків – досвідчені торговельні агенти часто прекрасно передбачають майбутній попит. Вони близько знайомі зі споживачами й можуть взяти до уваги їхні недавні дії швидше, ніж удасться побудувати кількісну модель. Крім того, гарний торговельний агент на певному часовому відрізку найчастіше «відчуває» ринок по суті справи точніше, ніж кількісні моделі.

Модель очікування споживача – прогноз, заснований на результатах опитування клієнтів організації. Їх просять оцінити власні потреби в майбутньому, а також нові вимоги. Зібравши всі отримані таким шляхом дані й зробивши поправку на переоцінку або недооцінку та виходячи з власного досвіду, керівник найчастіше виявляється в стані точно пророчити сукупний попит.

Метод експертних оцінок. Цей метод являє собою процедуру, що дозволяє групі експертів приходити до згоди. Експерти заповнюють докладні анкети з приводу розглянутої проблеми. Вони також записують свої думки про неї. Кожний експерт потім одержує відповіді інших експертів його також просять заново розглянути свій прогноз, і якщо він не збігається з прогнозами інших

експертів, просять пояснити, чому це так. Процедура повторюється звичайно три або чотири рази, поки експерти не приходять до єдиної думки.

Отже, моделювання дозволяє заздалегідь передбачати хід подій і тенденції розвитку, властиві керованій системі, з'ясувати умови її існування та установити режим діяльності з урахуванням впливу різних факторів. При цьому, на перший погляд, може здатися, що чим більша кількість факторів врахована в моделі, тим краще сама модель. Насправді деталізована модель не завжди доцільна, тому що це зайво ускладнює модель і викликає труднощі при її аналізі [87, с. 50].

Процес моделювання передбачає наявність трьох структурних елементів:

- об'єкта дослідження;
- суб'єкта (дослідник);
- моделі, яка опосередковує відносини між суб'єктом і об'єктом.

Процес моделювання можна подати трьома етапами, що знайшло своє відображення на рис. 3.1.

1. Аналіз теоретичних закономірностей, властивих досліджуваному явищу або процесу, і емпіричних даних про його структуру й особливості. Моделі формуються на основі такого аналізу.

2. Визначення методів, за допомогою яких можна розв'язати завдання.

3. Аналіз отриманих результатів і уточнення (за необхідності) форми й структури моделі; повернення на перший етап.

Найважливішим моментом першого етапу моделювання є чітке формулювання кінцевої мети побудови моделі, а також визначення критерію, за яким будуть порівнюватися різні варіанти рішення.

Не для будь-якого економічного завдання потрібна оригінальна модель. Деякі процеси, з математичної точки зору, однотипні й можуть описуватися однаковими моделями. Наприклад, у лінійному програмуванні, теорії масового обслуговування й інших існують типові моделі, до яких зводиться безліч конкретних завдань.

Рис. 3.1. Етапи процесу моделювання

Джерело: самостійно розроблено автором

Другим етапом моделювання економічних процесів є вибір найбільш раціонального математичного методу для розв'язання завдань. Так, наприклад, для розв'язання завдань лінійного програмування відомо багато методів: симплекс-метод, метод потенціалів й ін. Кращою моделлю є не найбільш складна і схожа на реальне явище, а та, яка дозволяє одержати раціональне розв'язання і найбільш точні економічні оцінки. Зайва деталізація ускладнює побудову моделі, в той час як зайве укрупнення моделі приводить до втрати істотної економічної інформації, до неадекватного відбиття реальності.

Третім етапом моделювання є всебічний аналіз результатів, отриманих при вивченні економічного явища. Остаточним критерієм вірогідності та якості моделі є практика, відповідність отриманих результатів і висновків реальним умовам, економічна змістовність отриманих оцінок. Якщо результати не

відповідають реальним умовам, проводиться аналіз причин невідповідності, в якими можуть бути невірогідність інформації, невідповідність моделі економічним умовам і ін. За результатами аналізу причин невідповідності економіко-математична модель коригується і розв'язання завдання повторюється завдання повторюється.

На першому етапі потрібно сформулювати сутність проблеми, визначити передумови і висловити припущення. Необхідно відокремити найважливіші властивості об'єкта моделювання, вивчити його структуру, дослідити взаємозв'язки між його елементами та зв'язки з зовнішнім середовищем, а також хоча б попередньо сформулювати гіпотези, що пояснюють поведінку й розвиток об'єкта (динаміку руху), дослідити його зв'язки із зовнішнім середовищем тощо.

При цьому складні об'єкти розбиваються на частини (елементи) окремого дослідження: визначаються зв'язки та логічні співвідношення між ними, їхні кількісні та якісні властивості. Зазначені дії є етапом системного аналізу задачі, у результаті якого об'єкт подається у вигляді системи.

Другий етап полягає у формалізації економічної моделі, тобто поданні її у вигляді конкретних математичних залежностей (функцій, рівнянь, нерівностей тощо). Процес побудови моделі складається з кількох стадій. Спочатку визначають тип економіко-математичної моделі, вивчають можливості її застосування в розглядуваному конкретному випадку, уточнюють перелік змінних та параметрів, форми зв'язку між ними. Для складних об'єктів доцільно будувати кілька різноаспектних моделей.

На третьому етапі суто математичними прийомами досліджують загальні властивості моделей та розв'язків. Може статися, що раніше виконаний системний аналіз привів до такого набору елементів, властивостей і співвідношень, для якого немає прийняттого методу розв'язання задачі. Тоді доводиться повертатися до етапу системного аналізу. Важливим моментом є доведення існування розв'язків сформульованої задачі. У процесі аналітичного аналізу з'ясовують кількість розв'язків (єдиний чи неєдиний), визначають змінні

та параметри, які можуть входити до розв'язку, а також межі та тенденції їх зміни.

Складно не погодитись, що моделі складних економічних об'єктів дуже погано піддаються аналітичному дослідженню. У таких випадках переходять до чисельних методів дослідження. Як правило, задачі, що виникають в економічній практиці, намагаються звести до відомих моделей, для яких розроблено методи й алгоритми розв'язання.

Четвертий етап. Підготовка вихідної інформації. В економічних задачах це, як правило, найбільш трудомісткий етап моделювання, оскільки тут замало самого лише пасивного збирання даних. Математичне моделювання висуває жорсткі вимоги до якості інформації. У процесі підготовки інформації використовуються методи теорії ймовірностей, математичної статистики, а також економічної статистики для агрегування, групування даних, оцінювання вірогідності даних тощо.

У процесі системного економіко-математичного моделювання результати функціонування одних моделей виступають вихідною інформацією для інших.

П'ятий етап. Чисельне моделювання. Цей етап передбачає розробку алгоритмів чисельного розв'язання задачі, підготовку комп'ютерних програм та безпосереднє виконання розрахунків. При цьому постають значні труднощі, зумовлені великою розмірністю економічних задач. Для великих складних об'єктів може знадобитися складання бази даних та відшукування засобів роботи з нею, а також методів отримання даних, потрібних для розрахунків. У разі стандартних задач здійснюється вибір придатного пакета програм та системи управління базами даних (СУБД). Чисельне моделювання істотно доповнює результати аналітичного дослідження.

Шостий етап. Аналіз чисельних результатів та їх застосування. На цьому етапі передусім з'ясовується найважливіше питання щодо правильності й повноти результатів моделювання та можливості їх практичного використання, а також досліджуються можливі напрямки подальшого вдосконалення моделі.

Тому спершу перевіряють адекватність моделі за тими властивостями, що

було взято за найістотніші. Тобто потрібно провести верифікацію та валідацію моделі, оскільки головна мета моделювання полягає в розв'язуванні практичних задач (аналіз економічних об'єктів, економічне прогнозування, вироблення управлінських рішень і тощо) [63; 64].

3.2. Особливості моделювання облікових процесів

Облікові процеси не мають фізичних параметрів, для їх вивчення досить змоделювати функціональні характеристики, а також спрогнозувати поведінку досліджуваного об'єкта в різних ситуаціях. Цього досягають, розробляючи знакові утворення певного виду: схеми, таблиці, уніфіковані форми й правила їхнього заповнення. Таке моделювання називають знаковим.

Найважливішим видом знакового моделювання є логіко-математичне. Знакові утворення та їхні елементи в логіко-математичному моделюванні розглядаються разом з певними перетвореннями, операціями над ними. Ідеальна логіко-математична модель – основа (математичне й лінгвістичне забезпечення) для алгоритмізації облікових процесів і розробки програмного забезпечення.

Таким чином, моделювання в бухгалтерському обліку є знаковим, логіко-математичним і має на меті створення схем обробки, узагальнення й групування облікової інформації.

Зі сказаного випливає, що модель поточного обліку господарських процесів повинна містити, як мінімум, елементи впливу:

- уніфіковані форми узагальнення й подання облікової інформації;
- єдині методи групування даних, їх деталізації, розподілу для калькулювання та оцінки, а також наступного групування за іншими ознаками з метою формування звітності для подання зацікавленим користувачам;
- раціональні способи й послідовність обробки облікової документації.

Оскільки об'єкти обліку досить різноманітні, то і принципи обробки інформації стосовно таких об'єктів можуть істотно різнитися. Наприклад, способи і прийоми, найбільш ефективні в облікових процесах великих

організацій, для малих підприємств можуть виявитися нераціональними, привести до додаткових витрат і непотрібного збільшення обсягів деталізованої за різними ознаками облікової інформації.

Отже, одночасно можуть і повинні існувати кілька рівноправних моделей поточного обліку господарських процесів, а суб'єкти господарської діяльності повинні мати право вибору з цих моделей, ґрунтуючись на специфіці виробництва, обсягах оброблюваної інформації й запитах зацікавлених користувачів.

Перераховані вище елементи моделей облікових процесів у теорії й практиці бухгалтерського обліку реалізуються у вигляді:

- облікових реєстрів – спеціальних бланків обліку, призначених для реєстрації й групування даних обліку про наявність і стан майна та зобов'язань організації а також операцій з ними; облікові реєстри можуть бути уніфікованими (обов'язковими до застосування в масштабах країни, галузі або типу виробництва) або розроблятися в організації, що веде облік;
- форм обліку (форм рахівництва), що являють собою поєднання облікових реєстрів і способів записів у них господарських операцій;
- облікових процедур – порядку й послідовності дій при заповненні окремих облікових реєстрів.

На нашу думку, ефективність роботи облікових служб організації, а також повнота й своєчасність подання необхідної інформації всім зацікавленим користувачам залежать від того, наскільки правильно обрана модель обліку.

Розглянемо різноманітні критерії прийняття рішень. Для вибору оптимального рішення в ситуації невизначеності та ризику використовують кілька критеріїв, кожен із яких передбачає використовувати як оптимальне рішення лише один конкретний метод.

За наявності кількох альтернативних станів зовнішнього середовища і внутрішніх умов підприємства їм відповідають належні значення цільових функцій. Якщо жодна з альтернатив не домінуватиме, то постає задача вибору

рішення із застосуванням правил і критеріїв теорії прийняття рішень.

Результати аналізу можливості використання різних математичних моделей при розробці облікової політики підприємства наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Використання математичних моделей при розробці облікової політики підприємства

Види моделей	Автори	Мета	Використання при розробці облікової політики
Лінійне програмування	Євдокимов В. В., [99, с. 49] Лаговська О. А., [168,с. 231; 169,с.130] Самігуллін А. А., [242,с. 43] Якубенко Г. А. [311,с. 336] Бойко С. В., [28,с. 13; 29,с. 71]	Формування оптимальних виробничих програм	можливе, при встановленні переліку статей калькулювання собівартості продукції
Моделі управління запасами	Сидюк О.В., [246,с. 308; 247.с. 456] Суков Г.С., [276, с. 6] Івахненков С.В., [130,с. 48] Малюга Н.М. [181]	Оптимізація витрат на придбання, споживання і зберігання запасів	можливе, при визначенні резервів, які забезпечують наступні витрати і платежі
Модель оптимального обслуговування	Деньга С.М., [84;85;86;87,с. 88] Філоненко Н.О., [88,с.22] Герасименко Т.О [71]	Визначення оптимальної кількості каналів обслуговування	можливе, при розробці облікового апарату
Кореляційно-регресійні моделі	Рашитов Р.С., [231] Ващенко Л.О., [51,с. 8; 52,с. 140] Лузин А.Л., [173,с. 80; 174] Смачило Т.В. [260,с.169; 261,с. 9;]	Виявлення між виробничими факторами	можливе, при визначенні елементів облікової політики
Моделі оперативного календарного планування	Брадул О.М. [36,с. 193] Попова Н.І., [210 с. 187; 211, с. 58] Чиж В.І. [292,с. 24]	Побудова оптимальних планів виконання робіт	можливе, при розробці документообороту
Теорія ігор	Проскура К.П. [226,с.9]	Вибір оптимальної стратегії	можливе, при виборі методу обліку

Джерело: узагальнено автором

Для прийняття рішень за умов невизначеності та ризику за допомогою статичної ігрової моделі вхідна інформація подається у вигляді матриці, рядки якої – це можливі альтернативні методи, а стовпчики – стани системи (середовища).

Кожній альтернативі і кожному стану системи (середовища) відповідає результат (наслідок рішення), який визначає втрати або виграш вибору даної альтернативи та реалізації даного стану системи.

У дискретному випадку дані задаються у формі матриці (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Матриця прибутків

	S_1	...	S_m
A_1	A_{11}	...	a_{1m}
...	...	...	...
A_n	a_{n1}	...	a_{nm}

A_i – альтернатива i -го рішення ($i=n$);

S_j – можливий j -й стан навколишнього середовища ($j = 1, m$);

a_{ij} – результат (наслідок рішення).

У загальному вигляді a_{ij} – безперервна функція аргументів A_i та S_j , що позначає отриманий результат внаслідок прийнятої альтернативи і за станом навколишнього середовища j .

Матриця підходить для ситуації, коли:

- існує кінцева кількість розглянутих альтернатив дій і станів навколишнього середовища;
- має місце функція результатів, яка зараховує кожній альтернативі однозначний ефект у формі, наприклад, вартості капіталу, доходів, прибутків тощо;
- отриманий результат, виражений в грошових одиницях, буде єдиною важливою цільовою величиною [16,с.36].

Здійснюючи оцінювання, приймаючи рішення в умовах ризику, зумовленого невизначеністю, розпливчастістю, конфліктністю, відсутністю повної (числової) інформації, неможливо повністю уникнути певного суб'єктивізму. А тому прийняття оптимальних (раціональних) економічних рішень має здійснюватися за умов мінімального рівня суб'єктивізму і

раціонального (прийняттого) рівня ризику.

Для вибору оптимального рішення в ситуації ризику користуються правилом Байєса (критерій математичного сподівання), критерієм середнього значення і стандартного відхилення, критеріями Бернуллі, Лапласа, Гурвіца тощо. Якщо критерії свідчать, що необхідно прийняти одне й те саме рішення, то це підтверджує його оптимальність. У разі вказання на різні рішення пріоритет варто віддати тому з них, у якого більше математичне сподівання. У ситуації ризику він є основним [148, с.28].

Правило Байєса (критерій математичного сподівання) ґрунтується на припущенні, що відомі ймовірності настання можливих станів зовнішнього середовища (P_j).

Обов'язкова вимога – $\sum_{j=1}^n P_j = 1$. Вона означає, що використано всі можливі стани природи й інших бути не може. Критерієм вибору є значення математичного сподівання альтернативи j . Відповідно до правила Байєса оптимальною вважається альтернатива з більшим значенням математичного сподівання, ніж в інших альтернативах.

Критерій середнього значення і стандартного відхилення. Для оцінки розсіювання значень критерію (обраного параметра) щодо його середнього прогнозованого значення математичного сподівання доцільно використовувати таку характеристику, як дисперсія – стандартне відхилення результатів (вартості капіталу) як ступеня ризику у критерії прийняття рішень. Чим вище стандартне відхилення, тим більший ризик. Для запобігання ризику особа, яка приймає рішення, вибирає з двох альтернатив із однаковими математичними сподіваннями альтернативу з найменшим стандартним відхиленням (дисперсією).

Критерій Бернуллі. За обґрунтуванням Бернуллі можлива заміна значень математичних сподівань і моментів ризику цільових функцій (наприклад, вартості капіталу) на очікувану корисність (вигоду). Замість монетарних цільових функцій використовується корисність, і особа, яка приймає рішення,

пов'язує її з цілями, очікуваним ступенем їх досягнення, врахуванням ставлення до ризику. У цьому випадку виходять із того, що особа, яка приймає рішення, може оцінити вигоду (корисність) різних альтернатив і вибрати максимум «морального очікування» (MrO), розраховуючи його за такою формулою:

$$MrO = \sum_{i=1}^i f(KП_i)P_i, \quad (3.1)$$

де $f(KП_i)$ – регресійно зростаюча функція корисності; $KП_i$ – вартість капіталу за i -го стану середовища; P_i – імовірність настання i -го стану зовнішнього середовища. На відміну від критерію середнього значення та стандартного відхилення у величині корисності трансформуються можливі результати. Альтернатива з максимальним значенням математичного сподівання корисності є оптимальною. Якщо ставлення до ризику нейтральне, цей критерій відповідає правилу Байєса.

Критерій Лапласа дозволяє відокремити кращий варіант у тому випадку, якщо жодна з умов не має істотної переваги. Коли немає ніяких підстав вважати, що кожний окремий стан природи більш імовірний, порівняно з іншими, використовують припущення, що ймовірність виникнення кожного з можливих станів навколишнього середовища однакова. У такому випадку цінності кожної альтернативи можна обчислити за формулою звичайного середнього арифметичного всіх її можливих оцінок у різних станах природи. Оптимальною є та альтернатива, яка має найбільшу середню оцінку [294, с. 301].

Якщо імовірність P_j настання j -го стану зовнішнього середовища S_j невідома, то використовують критерії Вальда, Севіджа, Гурвіца. Оптимальною за критерієм Вальда вважається чиста стратегія A_i , при якій найменший виграш $\min_j a_{ij}$ особи, яка приймає рішення, буде максимальним, тобто їй забезпечується максимум $\alpha = \max_i \min_j a_{ij}$ ($\alpha = \min_i \max_j a_{ij}$ якщо матриця складена за даними про витрати) [293, с.80; 226, с.9].

Для цього у кожному рядку матриці фіксують альтернативи з мінімальним значенням і з відзначених мінімальних вибирають максимальне. Альтернативі α з

максимальним значенням із усіх мінімальних надається пріоритет. Він використовується в тих ситуаціях, коли обирається стратегія управління, виходячи з вимоги отримання максимально можливого прибутку (виграшу) у найгірших умовах. Можна застосовувати у випадках, коли:

- помилки у виборі стратегії поведінки можуть призвести до катастрофічних наслідків;
- рішення можна застосовувати лише один раз, і в майбутньому його вже не вдасться змінити [148,с.29].

Для змішаних стратегій *критерій Вальда* перетворюється на критерій Гермейєра і формулюється так: оптимальною вважається та змішана стратегія, за якої мінімальний середній виграш особи, котра приймає рішення, буде максимальним.

Одним із критеріїв крайнього оптимізму є максимаксний критерій. За цих умов особа, яка приймає рішення, передбачає, що навколишнє середовище перебуватиме у найсприятливішому для неї стані, і, як наслідок, поводитиметься легковажно. Разом із тим у деяких випадках цим критерієм користуються свідомо, наприклад коли перед особою, яка приймає рішення, постає дилема: або одержати найбільший виграш, або стати банкрутом. Оптимальною за максимаксним критерієм вважається чиста стратегія A_i , при якій найбільший виграш $\max_j a_{ij}$ особи, яка приймає рішення, буде максимальним, тобто їй забезпечується максимум $\alpha = \max_i \max_j a_{ij}$ ($\alpha = \min_i \min_j a_{ij}$, якщо матриця складена за даними про витрати) [171].

Критерій Севіджа (правило мінімакс) орієнтований на мінімізацію жалю із приводу втраченого прибутку й допускає розумний ризик заради отримання додаткового прибутку. Розрахунок критерію складається з чотирьох етапів:

- 1) знаходимо кращий результат кожної графи ($\max_j a_{ij}$);
- 2) визначаємо відхилення від кращого результату кожної окремої графи,

тобто $\square \max_j a_{ij} - a_{ij}$. Отримані результати складуть матрицю ризику (жалю), тому що її елементи – це недоотриманий прибуток від невдало прийнятих рішень через помилкове оцінювання можливої реакції ринку;

3) для кожного рядка матриці ризику знаходимо максимальне значення;

4) обираємо рішення, за якого максимальний жаль буде меншим, ніж за інших рішень.

Критерій використовується тоді, коли необхідно обрати стратегію захисту об'єкта від занадто великих втрат. Використання критерію Севіджа доцільне тільки за умови достатньої фінансової стабільності підприємства, коли є впевненість, що випадковий збиток не призведе до повного краху [152,с.18].

За мінімаксного підходу особі, як суб'єкту ризику, особі, яка приймає рішення, пропонується відреагувати на ситуацію так, щоб досягти найкращих (у певному сенсі) результатів за найгірших умов. Вважається, що така поведінка є оптимальною в умовах невизначеності й породженого нею ризику. Опонуючи мінімаксімним підходам, учені (дослідники) зазначають, що очікування найгірших сценаріїв може виявитися вкрай обережним (коли особа є гранично несхильною до ризику), і це налаштуватиме систему прийняття рішень на найнесприятливіші результати, що призведе, у свою чергу, до «паралічу» економічних інновацій, виникнення ризику невикористаних можливостей («закопаних» талантів).

Компромісом щодо мінімаксімних підходів є *метод Гурвіца*, коли два екстремальних сценарії (найгірший і найкращий) враховуються спільно, а ваговим коефіцієнтом у згортці сценаріїв є параметр k ($0 \leq k \leq 1$), значення якого задається особою, яка приймає рішення із суб'єктивних міркувань. Чим більшого значення набуває k , тим оптимістичніше налаштована особа, яка приймає рішення [120].

Оптимальною за критерієм Гурвіца вважається чиста стратегія A_i , знайдена з умови:

$$\max_i \left[k \min_j a_{ij} + (1 - k) \max_i a_{ij} \right] \quad (3.2)$$

або

$$\min_i \left[k \max_j a_{ij} + (1 - k) \min_i a_{ij} \right] \quad (3.3)$$

Для пошуку оптимальної стратегії за критерієм Гурвіца рекомендують два підходи:

– знаходять рекомендовані стратегії за умов, відповідно. оптимізму ($0,1 \leq k \leq 0,2$) і песимізму (відповідно $0,8 \leq k \leq 0,9$). Якщо в обох випадках отримана одна стратегія, то вона є оптимальною. Якщо отримують дві стратегії, то на основі схильності чи несхильності гравця до ризику формується чиста (оптимістична чи песимістична) або змішана стратегія;

– розглядають варіанти крайнього оптимізму ($k = 0$) і песимізму ($k = 1$). Якщо розрахунки пропонують дві стратегії, то визначають момент зміни стратегій, прирівнявши вирази ($\max_i \min_j a_{ij} = \max_i \max_j a_{ij}$), і розв'язують рівняння відносно k .

Критерій Ходжа-Лемана ґрунтується на поєднанні критеріїв Байєса та Вальда за допомогою λ ($0 \leq \lambda \leq 1$): оптимальною вважається стратегія, що

відповідає умові

$$\max_i \left[\lambda \sum_{j=1}^n a_{ij} q_j + (1 - \lambda) \min_j a_{ij} \right] \quad (3.4)$$

При $\lambda=0$ отримують критерій Вальда, при $\lambda=1$ – критерій Байєса [101; 124].

Таким чином, для вибору оптимального рішення в ситуації невизначеності та ризику використовують кілька критеріїв, кожен із яких передбачає за оптимальне рішення використовувати тільки один конкретний метод.

За наявності кількох альтернативних станів зовнішнього середовища і

внутрішніх умов підприємства їм відповідають належні значення цільових функцій. Якщо жодна з альтернатив не домінуватиме, то постає задача вибору рішення із застосуванням правил і критеріїв теорії прийняття рішень.

3.3. Прогнозування прибутку підприємства залежно від методів облікової політики

Прогнозування – це самостійна, причому первинна, функція управління, нерозривно пов'язана з усіма іншими функціями. Прогнозування – обов'язковий передплановий етап, виступає як джерело необхідної інформації для розробки стратегії розвитку і цілей виробництва та як метод визначення кількісних характеристик розробленого стратегічного плану розвитку.

Беручи до уваги важливу роль облікової політики в господарській діяльності підприємства, актуальним стає завдання створення моделей, які адекватно відображають процеси впливу задекларованих в ній методів бухгалтерського обліку. Моделі повинні бути: цілеспрямованими; повними з погляду можливостей вирішення головних завдань; надійними та достовірними; адаптивними; простими і зрозумілими користувачеві; зручними в управлінні та використанні.

Одним зі шляхів формування інформаційної системи є розробка економетричних моделей, тому що коефіцієнти регресії при факторах-аргументах за своєю суттю є коефіцієнтами ефективності, які пов'язують фактори з досліджуваним результативним показником [64]. Економетричні моделі полегшують обробку великих масивів інформації та оцінювання різних сценаріїв і альтернативних варіантів розвитку. Використання економетричних моделей дозволяє одержати внутрішні погоджені прогнози.

Економетрична модель являє собою систему регресійних (стохастичних) рівнянь і тотожностей. Коефіцієнти рівнянь визначаються методами математичної статистики на основі конкретної статистичної інформації, а найпоширенішим методом кількісного оцінювання коефіцієнтів є метод найменших квадратів з його модифікаціями.

Економетричні рівняння виражають залежність досліджуваних змінних від

зміни інших показників, у тому числі і від стану цих змінних у минулому. Тотожності ж встановлюють взаємозалежність між змінними, що відображають структуру використовуваної статистики.

Математичною платформою економетричних моделей є методи кореляційного і регресійного аналізів. Кореляційний аналіз дозволяє відібрати фактори, які мають істотний характер, і побудувати відповідне рівняння регресії.

Кореляційний аналіз забезпечує: вимірювання ступеня зв'язку двох чи більше змінних; відбирання чинників, що найбільш суттєво впливають на залежну змінну; віднаходження раніше невідомих причинних зв'язків (кореляція безпосередньо не розкриває причинних зв'язків між явищами, але визначає числове значення цих зв'язків та ймовірність суджень щодо їх існування). Основними засобами аналізу є парні, частинні і множинні коефіцієнти кореляції.

Регресійний аналіз дозволяє розв'язувати такі завдання:

– встановлення форм залежності між однією ендогенною та однією або кількома екзогенними змінними (додатна, від'ємна, лінійна, нелінійна). Ендогенна змінна звичайно позначається Y , а екзогенна (екзогенні), яка ще інакше називається регресором, – X ;

– визначення функції регресії. Важливо не тільки вказати загальну тенденцію зміни залежної змінної, а й з'ясувати, який був би вплив на залежну змінну головних чинників, якби решта (другорядні, побічні) чинників не змінювалася (перебували на тому самому середньому рівні) і були вилучені випадкові елементи;

– оцінювання невідомих значень залежної змінної.

Відповідно до мети прогнозування визначається сукупність і структура змінних, які входять у модель. На основі теоретичного аналізу взаємозв'язків змінних формується система рівнянь і оцінюються параметри рівнянь регресії. У результаті розгляду різних варіантів структур рівнянь у системі залишаються ті з них, які мають найкращі якісні характеристики і не суперечать економічній теорії. І останній етап побудови моделі містить перевірку її здатності відтворювати динаміку минулого економічного розвитку, тобто імітацію на моделі базового періоду, що дозволяє оцінити її якість. Варто зазначити, що ще одна важлива перевага економетричних моделей полягає в одержанні різних

взаємоузгоджених прогнозів за великою кількістю показників [30]. На основі проведених досліджень розроблено методичний підхід до прогнозування прибутку кондитерських фабрик, який забезпечує заданий рівень надійності, із врахуванням вказаних в обліковій політиці методів нарахування амортизації основних засобів та методів оцінки виробничих запасів.

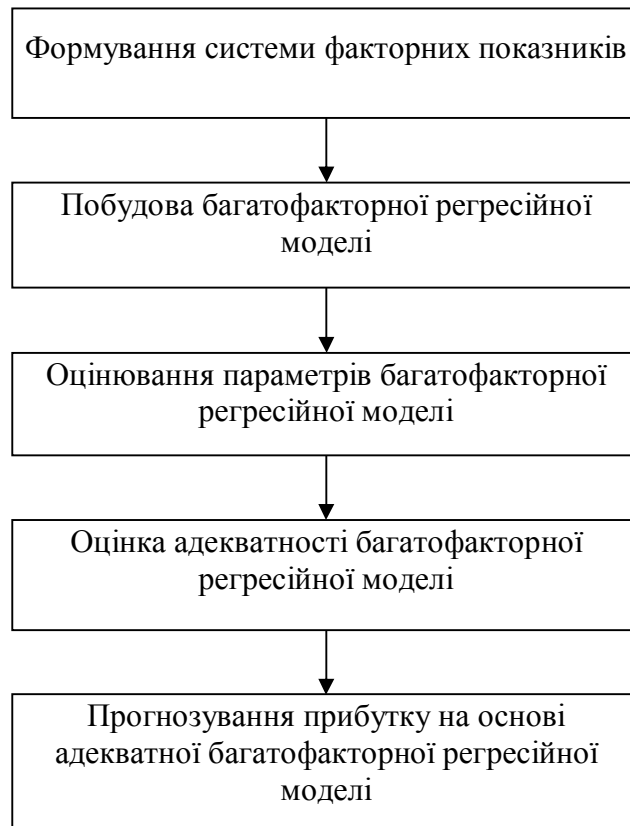

Рис. 3.2. Алгоритм побудови моделі прогнозування прибутку

На рис. 3.2 наведено розроблений алгоритм побудови моделі прогнозування прибутку.

Побудову багатфакторної моделі здійснимо на основі даних про прибуток 10 кондитерських підприємств та факторних показників.

Для цього була сформована таблиця статистичних даних, яка містить два показники, що характеризують основні засоби, два – матеріальні ресурси, для підприємства. Загальне призначення множинної регресії полягає в аналізі зв'язку між декількома незалежними змінними (регресорами або предикторами) і залежною змінною

Визначення прибутку $\Pi(t)$ підприємств $K_1, \dots, K_{10}$ здійснювалося за технологією багатфакторного регресійного аналізу із застосуванням на стадії

моделювання та реалізації, відповідно, методу найменших квадратів та табличного процесора Microsoft Excel.

Метод найменших квадратів дозволяє визначити коефіцієнти рівняння регресії таким чином, щоб значення, побудовані за вхідним даними (x_i, y_i) , лежали якнайближче до значень лінії регресії. Формально це записується як мінімізація суми квадратів відхилень (похибок) функції регресії й вхідних точок

$$S = \sum_{i=1}^n (y_i^p - y_i)^2 \rightarrow \min, \quad (3.5)$$

де y_i^p – значення, обчислене за рівнянням регресії;

$(y_i^p - y_i)$ – відхилення ε (похибка, залишок);

n – кількість пар вхідних даних.

При побудові регресійного рівняння виникає питання, які саме з факторів слід вводити в модель. При чому, при використанні моделі для прогнозу бажано включити якомога більше факторів. З іншого боку, збирання та обробка великої кількості інформації потребують значних витрат часу, тому кількість факторів доцільно зменшити, але при цьому необхідно врахувати найбільш впливові. Для вибору компромісного рішення не існує єдиної процедури. Тому для побудови «найкращого» рівняння застосовують один із описаних нижче методів.

1. Метод усіх можливих регресійних рівнянь – історично один із перших методів побудови регресійної моделі – найбільш громіздкий, тому що передбачає побудову регресій, які містять усі можливі комбінації факторів впливу. Іншими словами, якщо розглядається m факторів, то досліджується 2^m регресій, які порівнюються між собою за значеннями коефіцієнта детермінації та стандартною похибкою рівняння. Хоча цей метод і дає змогу дослідити всі можливі рівняння, однак при великій кількості факторів він, звичайно, неприйнятний.

2. Метод вилучень економніший щодо обчислень і базується на дослідженні часткових F-критеріїв, які дають змогу встановлювати статистичну значимість співвідношення між залишками моделі з найбільшою кількістю факторів і залишками моделі з одним вилученим фактором. Якщо для деякого

вилученого фактора таке співвідношення не є значущим (приймається нульова гіпотеза), то він до моделі не повертається. Таке дослідження проводиться також для рівняння з меншою кількістю факторів, але з більшим числом ступенів свободи.

Покроковий регресійний метод діє у зворотному порядку порівняно з попереднім методом, тобто до моделі послідовно вносяться фактори, що мають найбільший коефіцієнт кореляції із залежною змінною. Модель аналізується за значеннями коефіцієнта детермінації та частковими F-критеріями. Фактори, що не задовольняють критерії, з моделі вилучаються. Процес припиняється, якщо жоден з факторів рівняння вилучити не вдається, а новий претендент на внесення не відповідає частковому F-критерію. На практиці цей метод найпоширеніший [166, с.39].

Для побудови множинної регресії введемо такі умовні позначення змінних: залежна змінна:

y_i – прибуток від реалізації продукції, тис. грн.,

незалежні змінні:

x_1 – фондівіддача;

x_2 – коефіцієнт зносу основних засобів, %;

x_3 – матеріаловіддача;

x_4 – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу.

Дані для розрахунку наведені в таблиці 3.3.

Для перевірки наявності мультиколінеарності (властивість тісного зв'язку) між вибраними змінними специфікації моделі проаналізовано кореляційну матрицю у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Кореляційна матриця

	Стовбець 1	Стовбець 2	Стовбець 3	Стовбець 4	Стовбець 5
Рядок 1	1				
Рядок 2	0,9132543	1			
Рядок 3	0,5910342	0,9753097	1		
Рядок 4	0,8973108	0,2781151	0,1043242	1	
Рядок 5	0,6242316	0,2118221	0,2704996	0,15800161	1

З кореляційної матриці видно, що між досліджуваними змінними відсутній тісний зв'язок. Коефіцієнти кореляції між змінними *менше 0,3*, тому в подальших дослідженнях можна використовувати всі змінні.

Для розрахунків параметрів і характеристик рівнянь регресії рекомендується використати табличний процесор MS Excel 2007 в режимі «Регресія» надбудови «Пакет аналізу» MS Excel.

Таблиця 3.4

Вхідна інформація для побудови багатofакторної моделі

№ п/п	Підприємство	Прибуток від реалізації продукції на одиницю виробничої площі (в тис грн.)	Фондовіддача	Коефіцієнт зносу основних засобів	Матеріало віддача	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу
		y_1	x_1	x_2	x_3	x_4
1	Маріупольська кондитерська фабрика (Корпорація РОШЕН)	5,1	0,28	0,54	1,51	1,75
2	Кременчуцька кондитерська фабрика (Корпорація РОШЕН)	4,8	3,16	0,46	1,71	14,56
3	Київська кондитерська фабрика ім. Карла Маркса (Корпорація РОШЕН)	7,6	3,85	1,2	1,8	6,90
4	Вінницька кондитерська фабрика (Корпорація РОШЕН)	7,8	2,56	0,83	1,3	5,8
5	ВАТ «Кондитерська фабрика АВК, м. Донецьк»	7,1	2,89	0,62	1,32	2,9
6	ВАТ «Кондитерська фабрика АВК, м. Дніпропетровськ»	3,6	0,92	1,1	1,81	5,6
7	ЗАТ «Кондитерська фабрика АВК, м. Луганськ»	6,7	1,62	1,2	1,67	3,6
8	ВАТ «Кондитерська фабрика АВК, м. Мукачеве»	2,9	2,98	0,89	1,89	5,8

Продовження табл. 3.4

9	ВАТ Херсонська кондитерська фабрика	4,1	3,09	0,78	2,0	4,1
10	Кондитерська Фабрика «Яричів»	3,1	2,56	0.76	1,01	2,8

Джерело: узагальнено автором

Режим роботи «Регресія» служить для розрахунку параметрів рівняння лінійної регресії і перевірки його адекватності досліджуваному процесу. Результати розрахунків параметрів багатofакторної регресії приведені в таблиці 3.6.

Величина R-Квадрат, яку називають також мірою визначеності, характеризує якість отриманої регресійної залежності. Ця якість виражається ступенем відповідності між вхідними даними і регресійною моделлю (розрахунковими даними).

Міра визначеності завжди перебуває в межах інтервалу [0;1]. У нашому випадку міра визначеності дорівнює 0,89208, що говорить про адекватність побудованої регресійної моделі вхідним даним.

Таблиця 3.5

Параметри багатofакторної регресії

Регресійна статистика	
Множинний R	0,892082242
R-Квадрат	0,795810727
Нормований R-Квадрат	0,753288728
Стандартна помилка	1,325659156
Спостереження	10

Таким чином, регресійна модель пояснює 79,6% варіації прибутку, що означає правильність вибору факторів. Не пояснюється

$$100\% - 79,6\% = 20,4\%$$

варіації прибутку, які обумовлені іншими факторами, що не ввійшли в лінійну модель регресії.

Розрахований рівень значимості $\alpha_p = 1,16 \cdot 10^{-5} < 0,05$ (показник значимість F у таблиці «Дисперсійний аналіз») підтверджує значимість R -Квадрат..

Таблиця 3.6

Дисперсійний аналіз багатofакторної регресії

Дисперсійний аналіз					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимість F</i>
Регресія	7	0,012370413	0,002862603	38,37298768	1,16 E-05
Залишок	2	0,016276187	0,007674793		
Разом	9	0,0286466			

Коефіцієнт множинної кореляції R виражає ступінь залежності незалежних змінних (x_i) і залежної змінної (y) та дорівнює квадратному кореню з коефіцієнта детермінації, ця величина набуває значень в інтервалі від нуля до одиниці. У простому лінійному регресійному аналізі множинний R дорівнює коефіцієнту кореляції Пірсона.

У таблиці 3.7 наведені розраховані значення коефіцієнтів багатofакторної регресії та їх оцінки.

Таблиця 3.7

Коефіцієнти багатofакторної моделі

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення	Нижні 95%	Верхні 95%
Y-перетинання	5,679162533	0,214948154	7,28634863	0,0046621	-5,6698229	17,0281486
Змінна x_1	0,315933326	0,184654013	6,40264029	0,0038504	-1,7010841	2,33295067
Змінна x_2	2,214036261	0,339685314	8,66294756	0,0066992	-6,3708981	10,7989706
Змінна x_3	-1,215689233	0,311154905	-0,69240191	0,0095193	-9,499051	5,46767268
Змінна x_4	0,04036368	0,267296554	3,15100710	0,0058733	-0,6467439	0,72747134

Виходячи з розрахунків, можемо записати рівняння регресії в такий спосіб:

$$y = 5,679 + 0,32x_1 + 2,21x_2 - 1,22x_3 + 0,04x_4 \quad (3.6)$$

Напрямок зв'язку між результативним та факторами, що пояснюють його

визначається на підставі знаків («+» чи «-») відповідного коефіцієнта регресії (коефіцієнта a_i). У даному випадку знаки коефіцієнтів регресії a_1 , a_2 , a_4 позитивні, отже, зв'язок також є позитивним, а коефіцієнт регресії a_3 від'ємний, що говорить про зворотний зв'язок між прибутком і матеріаловіддачею.

Далі перевіримо значимість коефіцієнтів регресії: a_0 і a_i . Порівнюючи попарно значення стовпців «Коефіцієнти» і «Стандартна помилка» в таблиці результатів розрахунків, бачимо, що абсолютні значення коефіцієнтів більші, ніж їхні стандартні помилки. До того ж ці коефіцієнти є значимими, про що можна судити за значеннями показника "Р-значення", які менше заданого рівня значимості $\alpha=0,05$. На основі отриманих характеристик побудованої регресійної моделі залежності прибутку кондитерських підприємств від показників ефективності використання основних засобів і виробничих запасів можна зробити висновок, що модель адекватна і може бути використана для подальшого прогнозування.

Значний позитивний вплив на прибуток від реалізації продукції є збільшення коефіцієнта зносу основних засобів за рахунок своєчасного оновлення технологічного обладнання з метою інтенсифікації виробництва (впровадження новітніх технологій виробництва, оновлення продукції за ринкових умов, впровадження сучасних інформаційних технологій управління тощо), залучення інвестицій (здійснення технологічної підготовки виробництва з метою своєчасного, за умови ринку, оновлення продукції та збільшення обсягів її випуску тощо).

Для побудови множинної регресії введемо такі умовні позначення змінних:
залежна змінна:

y_i – прибуток підприємства (тис.грн),

незалежні змінні:

x_1 – матеріаломісткість продукції, грн.;

x_2 – собівартість продукції;

x_3 – коефіцієнт накопиченої амортизації;

x_4 – витрати на утримання і модернізацію НА (тис.грн).

Дані для розрахунку приведені в таблиці 3.8

Для перевірки наявності мультиколінеарності (властивість тісного зв'язку) між вибраними змінними специфікації моделі проаналізовано кореляційну матрицю (додаток 1). З кореляційної матриці видно, що між досліджуваними змінними відсутній тісний зв'язок. Коефіцієнти кореляції між змінними *менше 0,3*, тому в подальших дослідженнях можна використовувати всі змінні.

Для розрахунків параметрів і характеристик рівнянь регресії рекомендується використати табличний процесор MS Excel 2007 в режимі "Регресія" надбудови "Пакет аналізу" MS Excel.

Таблиця 3.8

Вхідна інформація для побудови багатofакторної моделі

№ п/п	Підприємство	Прибуток підприємства (тис.грн)	Методи оцінки вибуття запасів	Методи калькулювання собівартості продукції	Методи нарахування амортизації необор. активів	Рівень капіталізації витрат (на обслуговування й модернізацію активів)
			Матеріаломісткість продукції, грн.	Собівартість продукції	Коефіцієнт накопиченої амортизації	Витрати на утримання і модернізацію НА (тис.грн)
		y1	x1	x2	x3	x4
1	Корпорація АВК Підприємство 1	2012389	0,567	1357933	0,61	20 000
2	Підприємство 2	1765438	0,675	1258900	0,49	37 000
3	Підприємство 3	1678900	0,591	987654	0,69	23000
4	Підприємство 4	1509876	0, 564	653289	0,56	10 000

Режим роботи "Регресія" служить для розрахунку параметрів рівняння лінійної регресії і перевірки його адекватності досліджуваному процесу. Результати розрахунків параметрів багатofакторної регресії приведені в таблиці 3.9

Величина R-квадрат, яку називають також мірою визначеності, характеризує якість отриманої регресійної залежності. Ця якість виражається ступенем відповідності між вхідними даними і регресійною моделлю (розрахунковими даними).

Міра визначеності завжди перебуває в межах інтервалу [0;1]. У нашому випадку міра визначеності дорівнює 0,9312, що говорить про адекватність

побудованої регресійної моделі вхідним даним.

Таблиця 3.9

Параметри багатофакторної регресії

Регресійна статистика	
Множинний R	0,931285411
R-Квадрат	0,867292516
Нормований R-Квадрат	0,824770517
Стандартна помилка	1,941613156
Спостереження	4

Таким чином, регресійна модель пояснює 86,7% варіації прибутку, що означає правильність вибору факторів. Не пояснюється

$$100\% - 86,7\% = 13,3\%$$

варіації прибутку, які обумовлені іншими факторами, що не ввійшли в лінійну модель регресії.

Розрахований рівень значимості $\alpha_p = 1,25 \cdot 10^{-5} < 0,05$ (показник значимість F у таблиці "Дисперсійний аналіз") підтверджує значимість R^2 .

Таблиця 3.10

Дисперсійний аналіз багатофакторної регресії

Дисперсійний аналіз					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимість F</i>
Регресія	7	0,037692114	0,009423028	108,37298768	0,98 E-05
Залишок	2	0,086530875	0,008653087		
Разом	9	0,124222989			

Коефіцієнт множинної кореляції R виражає ступінь залежності незалежних змінних (x_i) і залежної змінної (y) та дорівнює квадратному кореню з коефіцієнта детермінації, ця величина приймає значення в інтервалі від нуля до одиниці. У простому лінійному регресійному аналізі множинний R дорівнює коефіцієнту кореляції Пірсона.

В таблиці 3.11 приведені розраховані значенні коефіцієнтів багатофакторної регресії та їх оцінки.

Коефіцієнти багатфакторної моделі

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення	Нижні 95%	Верхні 95%
Y-перетинання	2665611,94	384,8081433	7,216355089	0,0176607	-2027867,058	7359090,938
Змінна x_1	-2606909,33	361,2763951	-5,338075428	0,0068937	-8812127,692	3598309,032
Змінна x_2	0,690685801	0,008011993	7,76214119	0,0055667	-0,445025015	1,842396617
Змінна x_3	-322685,2107	477,5547434	-1,373844389	0,0065587	-3307087,509	1452083,44
Змінна x_4	3,751369352	0,0257873562	1,162931383	0,0021344	-37,23614523	44,73888393

Виходячи з розрахунків, можемо записати рівняння регресії в такий спосіб:

$$y = 2665611,94 - 2606909,33x_1 + 0,69x_2 - 322685,21x_3 + 3,75x_4 .$$

Напрямок зв'язку між результативним та факторами, що пояснюють його визначається на підставі знаків ("+" чи "-") відповідного коефіцієнта регресії (коефіцієнта a_i). У даному випадку знаки коефіцієнтів регресії a_2 , a_4 позитивні, отже, зв'язок також є позитивним, а коефіцієнт регресії a_1 , a_3 від'ємні, що говорить про зворотний зв'язок між прибутком і матеріаломісткістю продукції та коефіцієнтом накопиченої амортизації.

Далі перевіримо значимість коефіцієнтів регресії: a_0 і a_i . Порівнюючи попарно значення стовпців "Коефіцієнти" і "Стандартна помилка" в таблиці результатів розрахунків, бачимо, що абсолютні значення коефіцієнтів більші, ніж їхні стандартні помилки. До того ж ці коефіцієнти є значимими, про що можна судити за значеннями показника "P-значення", які менше заданого рівня значимості $\alpha=0,05$. На основі отриманих характеристик побудованої регресійної моделі залежності прибутку кондитерських підприємств від показників, які характеризують методи облікової політики: оцінки вибуття запасів, калькулювання собівартості продукції, нарахування амортизації необоротних активів, рівень капіталізації витрат (на обслуговування й модернізацію активів) можна зробити висновок, що модель адекватна і може бути використана для подальших досліджень при формуванні облікової політики підприємства.

Значний позитивний вплив на прибуток від реалізації продукції має показник витрат на утримання і модернізацію НА, що свідчить, що підвищення

ефективності виробництва можливе за рахунок своєчасного оновлення технологічного обладнання з метою інтенсифікації виробництва (впровадження новітніх технологій виробництва, оновлення продукції за ринкових умов, впровадження сучасних інформаційних технологій управління тощо), залучення інвестицій (здійснення технологічної підготовки виробництва з метою своєчасного за умови ринку оновлення продукції та збільшення обсягів її випуску тощо);

3.4. Моделі прийняття рішень в процесі розробки облікової політики підприємства

Об'єктом облікової політики є засоби виробництва, джерела їх формування, господарські події та фінансові результати, які можна детально класифікувати і достовірно визначити особливості їх обліку та складання звітності. Тобто, це конкретизація суб'єктом господарювання предмета обліку і визначення методів первинного, поточного і підсумкового обліку господарських подій відповідно до завдань, пов'язаних з розвитком виробничої системи [108, с.19]. Більш детально елементи облікової політики досліджено у додатку Ж.

Складно не погодитись з автором, що «вибір конкретного елемента при формуванні облікової політики впливає на кінцевий результат діяльності підприємства» [79].

Так П(С)БО 7 «Основні засоби» передбачено самостійний вибір підприємством методів нарахування амортизації [157].

Звичайно, за допомогою всіх методів нарахування амортизації вартість об'єкта в кінцевому підсумку списується на собівартість повністю. У той же час відбуваються інфляційні та інші процеси, які впливають на те, що підприємству вигідніше використовувати прискорені методи амортизації.

У деяких випадках, зокрема, на підприємствах з сезонним характером виробництва, саме застосування виробничого методу буде найбільш об'єктивно відображати фінансові результати конкретного періоду.

На фінансові результати може також впливати і визначена вартісна межа щодо об'єктів, які належать до основних засобів та метод нарахування амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів (МНМА). Так, якщо на підприємстві обраний метод 100 % списання МНМА, то у період введення їх у експлуатацію також буде збільшена собівартість, тоді як у наступних періодах вони ніякої участі у формуванні витрат підприємства брати не будуть, хоча фізично будуть використовуватися.

Значний вплив на фінансові результати має також вибір методів оцінки вибуття запасів [157]. Найбільш об'єктивним з точки зору визначення фінансових результатів є метод ідентифікованої собівартості, але він є неприйнятним для застосування на підприємствах із значною номенклатурою запасів.

Найбільш доцільним та таким, що враховує зміни вартості запасів, є метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю, який і використовує більшість підприємств. Метод оцінки ФІФО викривлює фінансовий результат в умовах інфляції, адже при цьому занижується собівартість внаслідок списання запасів з нижчою собівартістю, ніж вони реально коштують на момент їх списання.

Оцінка вибуття запасів за нормативними витратами взагалі рідко застосовується внаслідок відсутності реального механізму його використання.

Значний вплив на формування фінансових результатів має також вибір методу визначення резерву сумнівних боргів. Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» передбачені три методи нарахування такого резерву: на підставі платоспроможності дебітора; на основі класифікації дебіторської заборгованості, на основі коефіцієнта сумнівності, який визначається шляхом розподілу фактичної суми втрат від списання безнадійної заборгованості за останні роки на загальну суму реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) [157]. Від того, який метод буде обраний, залежить сума витрат підприємства.

При цьому необхідно відзначити, що застосування будь-якого з трьох методів нарахування резерву сумнівних боргів є чи не найбільш суб'єктивним

моментом, адже будь-які норми чи базові показники, наприклад, для визначення коефіцієнта сумнівності, зовсім відсутні. І у цьому випадку особи, які використовують ці методи, покладаються тільки на свою інтуїцію та власний досвід, що зовсім неприйнятно для формування облікової інформації, на підставі якої здійснюються управлінські рішення.

Ці недоліки призводять до того, що у випадку відмови підприємством від використання методів створення резерву сумнівних боргів, воно буде мати кращі показники прибутковості, а це може не відповідати реальному стану такого підприємства.

Необхідно також зупинися ще на одному елементі облікової політики, який стосується створення забезпечень наступних витрат і платежів. Як і у попередньому елементі, тут існує повністю суб'єктивний підхід. Якщо керівництвом не передбачено створення, наприклад, резерву для оплати відпусток, то у даному випадку витрати на підприємстві у різні періоди будуть відображені нерівномірно.

Отже, вибір конкретних методів стосовно елементів облікової політики зумовлює те, що рівень фінансових результатів можна змінити через методи оцінки. У кінцевому підсумку це веде до того, що на розмірі прибутку позначається суб'єктивний характер, оскільки він залежить від вибору процедур і методів обліку.

Підприємства повинні здійснювати докладний аналіз доцільності застосування певних елементів облікової політики. Але це правило ніде не регламентовано, відповідно, методи облікової політики обираються за принципом легкості вживання або звичності, що і призводить до викривлення фінансового результату.

Розглянемо задачу вибору методу оцінки вибуття запасів як задачу прийняття управлінських рішень на методичному рівні, підтримуючи окремі етапи його економіко-організаційними та аналітичними засобами, моделями та розрахунками.

Задача прийняття рішення за умов невизначеності та ризику полягає у

виборі оптимальної альтернативи, успіх реалізації якої залежить також від деяких невизначених факторів, що не підвласні особі, яка приймає рішення, та невідомі в момент прийняття рішення. Розрізняють невизначеності стохастичної та нестохастичної природи.

Так, невизначеності не стохастичної природи можуть спричинятися дією таких факторів:

– стратегічні невизначеності – зумовлені протидією кількох активних учасників, що мають різні цілі (наприклад, діями конкурентів). Тут невизначеність зумовлена тим, що ОПР (оптимальне рішення, далі ОПР) приймається за умов, коли невідомі майбутні дії або стратегії інших учасників (у термінах теорії ігор – гравців).

– концептуальні невизначеності – невизначені фактори, що зумовлені прийняттям особливо складних рішень; рішень, що мають довгострокові наслідки або можуть бути пов'язані з нечітким усвідомленням ОПР як власних цілей та можливостей, так і цілей і можливостей інших гравців. Окрім цього, концептуальні невизначеності можуть бути пов'язані з труднощами кількісного оцінки складних цілей та якісних критеріїв, що важко формалізуються.

Задачу прийняття рішення з невизначеністю нестохастичного типу розв'язують методами теорії ігор та теорії мінімаксу.

Невизначеності стохастичного типу зумовлені об'єктивною дійсністю, яку називають природою. Природа розглядається як незацікавлена сторона. У такому разі задача прийняття рішення розв'язується за допомогою теорії статистичних рішень.

Розглянемо постановку задачі прийняття рішення за умов невизначеності стохастичного типу.

При виборі рішення в умовах невизначеності, а саме в умовах гри з природою, керуються вирішальними правилами, що дозволяють визначити рішення, яке має перевагу над іншими за певним критерієм. Вони відображають поінформованість відповідальної особи про можливі наслідки вибраних рішень і про переваги тих чи інших наслідків.

Для оцінки вибуття запасів є декілька методів, які визначено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 23.07.99 р. за № 4999/3792, зі змінами та доповненнями).

Для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, які мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується лише один із наведених методів. Одиницею ж обліку запасів є найменування запасів або однорідна група запасів (вид).

За методом ідентифікованої собівартості оцінюються запаси, які відпускаються для виконання спеціальних замовлень і проектів, а також запаси, які не можуть замінити один одного.

Цей метод може застосовуватись за умов незначної номенклатури матеріалів або товарів, що використовуються на підприємстві, при продажу товарів, які мають високу ціну, і у тому випадку, коли помітну питому вагу у вартості товару становить вартість сировини, що використовувалась для його виробництва. Облік надходження матеріалів, їх відпуску та залишків за цим методом здійснюється за конкретними одиницями запасів.

За методом середньозваженої собівартості може бути оцінено кількість запасів конкретного найменування, що вибули за місяць, або кількість запасів за кожною окремою операцією з вибуття запасів. У цьому випадку визначатиметься середньозважена собівартість окремої операції шляхом ділення сумарної вартості запасів на дату операції на сумарну кількість таких запасів на дату операції.

Оцінка запасів за методом собівартості перших за часом надходження запасів (метод ФІФО) базується на припущенні, що запаси використовуються в тій послідовності, в якій вони надходили на підприємство, і, відповідно, запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів.

Методи середньозваженої собівартості ФІФО можуть застосовуватись для оцінки будь-яких запасів.

Суть методу нормативних затрат полягає в тому, що для оцінки запасів

застосовують норми витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлено підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і чинних цін. Для забезпечення максимального наближення нормативних затрат до фактичних норми затрат і ціни у нормативній базі підприємства повинні регулярно перевірятися і переглядатися.

Такий метод доцільно застосовувати на виробничих підприємствах, але за умови налагодженого нормативного господарства. У цьому випадку відхилення між нормативними і фактичними витратами на запаси (матеріали, сировина) є несуттєвими і списуються в момент придбання таких запасів. Сума перевищення фактичної собівартості запасів над їх нормативною собівартістю включається до складу собівартості реалізованої продукції звітного року.

Останній метод оцінки запасів – метод ціни продажу – може застосовуватись на підприємствах роздрібною торгівлі. Суть цього методу полягає в тому, що при оцінці запасів застосовується середній відсоток торговельної націнки товарів. Придбані товари зараховуються за ціною продажу, що складається з витрат на їх придбання та доставку і торговельної націнки.

Згідно з цим методом собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю реалізованих товарів і сумою торговельної націнки на ці товари. У свою чергу, сума торговельної націнки на реалізовані товари визначається як добуток продажною (роздрібною) вартості реалізованих товарів і середнього відсотка торговельної націнки.

Окрім того, цей метод може застосовуватись підприємствами, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки у тому випадку, якщо застосування інших методів оцінки вибуття запасів не виправдано.

Вибір методу оцінки вибуття запасів підприємством залежить від напрямку його діяльності, номенклатури запасів, особливостей виробництва продукції тощо.

Водночас важко визначити, який з методів є кращим для оцінки вибуття

запасів. Вибір методу зумовлює різний розмір оподаткованого прибутку. Так, п.5.9 ст.5 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.94 р. № 334/94-ВР (у редакції Закону від 22.05.97 р. № 283/97-ВР, зі змінами та доповненнями) встановлено, що у разі вибуття запасів платник податку може здійснювати оцінку їх вартості за методом ФІФО або за методом ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів.

Обрані методи оцінки вибуття запасів обов'язково зазначаються в наказі підприємства про облікову політику. Метод оцінки вибуття запасів не може змінюватись протягом звітного року. У випадку коли метод оцінки вибуття запасів змінюється, його зміну повинно бути обґрунтовано і розкрито у примітках до фінансової звітності підприємства з оцінкою наслідків змін облікової політики.

Як зазначалося вище, кожен з методів по-різному впливає на розмір оподаткованого прибутку, тому, насамперед, доцільно зробити розрахунки за кожним з них. Після проведення підприємством аналізу отриманих результатів обирається той метод, показники якого найбільше відповідають його обліковій політиці.

Відомо, що вартість виробничих запасів значною мірою залежить від інфляційних процесів, змін чинного законодавства т. ін. Отже, вибір конкретного методу оцінки вибуття запасів відбувається в умовах невизначеності. Функції розподілу параметрів (собівартості і цін на продукцію тощо) невідомі. Однак з доволі високою точністю можна визначити ці параметри для відповідних ситуацій. Виокремимо S ($S= 1, 2, 3, 4, 5$) станів зовнішнього середовища. Для кожного з них на підставі статистичної інформації або експертними методами визначають вартість виробничих запасів. Нехай S_1 – стан зовнішнього середовища, коли вартість виробничих запасів найбільша.

Відповідно маємо: S_2 – вартість виробничих запасів, менша за найвищу, але більша від середньої; S_3 – середня вартість виробничих запасів; S_4 – вартість виробничих запасів, менша від середньої, але більша за найнижчу; S_5 – найнижча

вартість виробничих запасів. Розрахунки проведено на матеріалах Корпорації АВК. Згідно з цими даними маємо вартість виробничих запасів, яку наведено у табл. 3.12

Таблиця 3.12

Вартість виробничих запасів в залежності від стану зовнішнього середовища та застосування різних методів оцінки

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	Стани зовнішнього середовища				
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921

Розглянемо різні гіпотези про вплив (стан) зовнішнього й внутрішнього середовищ в момент прийняття ризикованого ОПР.

Гіпотеза 1. Зовнішнє середовище поводитьсь найгіршим (агресивним) способом. У постановці, яка диктується умовами гіпотези 1, оптимізований критерій F відповідає принципу найбільшого гарантованого результату й визначає позицію песимізму ОПР. Застосовується максимінний критерій Вальда (ММ-критерій).

Алгоритм обчислення цільової функції F визначається такою послідовністю дій: у кожному з рядків матриці перебуває найменша оцінка $\min a_{ij}$; $i = \overline{1, n}$, яка гарантує успіх у найгіршому випадку і є оцінкою альтернативи A_i , $j = \overline{1, m}$; далі вибирається альтернатива, яка забезпечує найбільше значення цієї оцінки:

$$F(A_i) = \max_j \min_i a_{ij} \quad (3.7)$$

Обрана таким чином стратегія дозволяє повністю уникнути ризику. Це означає, що ОПР не може прийти до гіршого результату, ніж той на який орієнтується. Це дозволяє вважати ММ-критерій одним з фундаментальних. Результати обчислень зведені в табл. 3.13.

Відповідно до ММ-критерію слід використовувати метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю.

Критерій Вальда є критерієм крайнього песимізму, оскільки орієнтує ОПР на найгірший стан зовнішнього середовища i , відповідно. на дуже обережну, обачливу поведінку при виборі стратегії. Цей критерій прийнятний у тих випадках, коли ОПР не стільки хоче виграти, скільки не хоче програти.

Застосування ММ-критерію виправдано, якщо ситуація, в якій приймається рішення, така:

1. Про прояв стану навколишнього середовища нічого не відомо;
2. Рішення реалізується лише один раз;
3. Необхідно уникнути будь-якого ризику.

Таблиця 3.13

Розрахунок за максимінним критерієм Вальда (ММ-критерій)

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	S_1	S_2	S_3	S_4	S_5	ММ – критерій	
						$\min a_{ij}$ по i	$\max a_{ij}$ по j
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	4993	
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	8584	8584
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921	6921	

Проте недолік цього критерію полягає в тому, що він хоча й мінімізує ризик, однак при його застосуванні високоефективні альтернативи будуть необґрунтовано відхилені. Цей метод штучно занижує ефективність стратегій, тому його використання доцільне, коли мова йде про необхідність досягнення гарантованого результату.

Гіпотеза 2. Зовнішнє (внутрішнє) середовище поводить ся не найгіршим чином. ОПР у таких випадках не впадає в повний песимізм, знаючи, що критичні (у гіршому сенсі) умови зовнішнього середовища можна компенсувати наявними внутрішніми резервними ресурсами.

В цьому випадку для вибору оптимальної стратегії застосовують критерій Севіджа. Алгоритм його розрахунку було описано вище.

У випадку використання критерію мінімаксного ризику Севіджа величина $\max_j a_{ij} - a_{ij}$, де $\max_j a_{ij}$ – максимальний елемент j -го стовпця, може бути інтерпретована як додатковий виграш, який досягається в умовах станів навколишнього середовища S_j при виборі ОПР найбільш вигідної стратегії, в порівнянні з виграшем, який отримує ОПР при виборі в тих же умовах будь-якої іншої стратегії. Ця різниця може бути інтерпретована як величина можливого програшу при виборі ОПР I_i -ї стратегії в порівнянні з найбільш вигідною стратегією.

На основі даної інтерпретації різниці виграшів здійснюється визначення найбільш вигідної стратегії по критерію мінімаксного ризику.

Для визначення оптимальної стратегії за даним критерієм розраховується матриця ризиків, кожен коефіцієнт якої (r_{ij}) визначається за формулою: $r_{ij} = \max_j a_{ij} - a_{ij}$. Матриця ризиків доповнюється стовпцем, який містить максимальне значення коефіцієнтів r_{ij} по кожній зі стратегій ОПР: $R_i = \max_j r_{ij}$.

Оптимальною за даним критерієм вважається та стратегія, в якій значення R_i мінімальне. Розрахунки за даним критерієм зведені в табл. 3.14.

Розрахунки за критерієм Севіджа

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	Критерій Севіджа	
						$\max_j r_{ij}$	min R _i
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	4080	
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	0	0
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921	1889	

Відповідно до критерію Севіджа слід використовувати метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю.

Гіпотеза 3. Зовнішнє середовище поводить ся нейтрально. В умовах даної гіпотези ОПР приймає позицію нейтралітету.

Для розв'язку такої задачі доцільно застосувати усереднений критерій Лапласа [73]. Алгоритм рішення припускає два кроки обчислень:

1. За кожної альтернативи A_i , $i = \overline{1, m}$ визначається середньоарифметична оцінка за всіма можливими методами:

$$A_i = \frac{\sum_{j=1}^n a_{ij}}{n} \quad (3.8)$$

2. Обирається альтернативний розв'язок, який забезпечує найбільше значення усередненої оцінки:

$$F(A) = \max_i \left(\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n a_{ij} \right) \quad (3.9)$$

Розрахунки за даним критерієм зведені в табл. 3.15

Розрахунки за критерієм Лапласа

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	Критерій Лапласа	
						$\frac{\sum_{i=1}^n a_{ij}}{n}$	$\max_i \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_{ij} \right)$
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	5334	
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	9169	9169
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921	7393	

Відповідно до критерію Лапласа слід використовувати метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю. Критерій недостатнього обґрунтування Лапласа використовується при наявності неповної інформації про ймовірності станів оточуючого середовища в задачі прийняття рішення.

Використання даного критерію виправдано в такій ситуації:

1. ОПР не має інформації або має неповну інформацію про ймовірності станів оточуючого середовища;
2. Ймовірності станів оточуючого середовища близькі за своїми значеннями;
3. Мінімізація ризику програшу здається ОПР менш істотним фактором прийняття рішення чим максимізація середнього виграшу.

Гіпотеза 4. Зовнішнє середовище поводить ся найкращим чином, тобто вплив зовнішнього середовища сприятливий для досягнення найбільшої урожайності. Така ситуація визначає позицію повного оптимізму ОПР. Для вибору кращої альтернативи в умовах гіпотези 4 використовуємо принцип максимакса [51]. Алгоритм рішення містить два обчислювальних етапи:

1. В кожному з рядків матриці a_{ij} знаходиться найбільша оцінка $\max_j a_{ij}$,

$i = \overline{1, m}$, яка є оцінкою альтернативи A_i , $i = \overline{1, m}$.

2. Вибирається альтернатива, що забезпечує найбільше значення цієї оцінки, тобто визначається краща альтернатива з реалізації поставленої мети:

$$F(A) = \max_i \max_j a_{ij} \quad (3.10)$$

Розрахунки за даним критерієм зведені в табл. 3.16

Таблиця 3.16

Розрахунки за критерієм максимаксу

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	Критерій максимаксу	
						$\max_j a_{ij}$	$\max a_{ij}$ по j
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	5674	
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	9754	9754
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921	7865	

Відповідно до критерію максимаксу слід використовувати метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю.

Гіпотеза 5. Зовнішнє середовище поводитьсь випадковим чином. При цьому керована система працює в умовах повної невизначеності зовнішнього середовища. Особа, що приймає рішення, ризикуючи, вводить у дію припущення про різні розподіли ймовірностей можливих виходів, тобто особа, що приймає рішення здійснює вибір найбільш надійного результату лише з врахуванням додаткової інформації.

Для реалізації такої багатоальтернативної задачі в умовах повної невизначеності зовнішнього середовища використовується процедура оптимізації за критерієм Гермейєра [7], що є аналогом критерію максимуму в умовах ризику:

$$F(A_i) = \max_i \cdot \min_j \{P_i a_{ij}\}, \quad (3.11)$$

де P_i – імовірність появи i -го прояву зовнішнього середовища.

Задамо додаткову інформацію до умов розглянутого нами прикладу. Надійшла додаткова інформація про прогноз стану зовнішнього середовища: стан зовнішнього середовища, коли вартість виробничих запасів найбільша очікується з імовірністю $P_1 = 0,2$; стан зовнішнього середовища, коли вартість виробничих запасів менша за високу, але нижча від середньої $P_2 = 0,3$; середня – із імовірністю $P_3 = 0,5$; вартість виробничих запасів, менша від середньої, але більша за найменшу $P_4 = 0,4$; найменша вартість виробничих запасів очікується з імовірністю $P_5 = 0,2$.

Обчислимо максимум критерію Гермейєра в умовах нашого завдання. Розрахунки за даним критерієм зведені в табл. 3.17

Таблиця 3.17

Розрахунки за критерієм Гермейєра

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	Критерій Гермейєра	
						$\min_j P_i a_{ij}$	$\max a_{ij}$ по j
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	999	
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	1717	1717
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921	1384	

Відповідно до критерію Гермейєра слід використовувати метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю.

Застосування критерію Гермейєра, таким чином, доцільно, якщо ситуація, в якій приймається рішення наступна:

1. Особі, що приймає рішення відомі ймовірності всіх станів оточуючого середовища.

2. Мінімізація ризику програшу представляється ОПР менш істотним фактором прийняття рішення, ніж максимізація середнього виграшу.

Необхідність мати інформацію про ймовірності станів оточуючого середовища обмежує область застосування даного критерію.

В практиці прийняття рішень особа, що приймає рішення, керується не тільки критеріями, пов'язаними з крайнім песимізмом або врахуванням максимального ризику.

Намагаючись зайняти найбільш врівноважену позицію, особа, що приймає рішення може ввести оцінний коефіцієнт (критерій песимізму-оптимізму Гурвіца), який ще називається коефіцієнтом песимізму, що знаходиться в інтервалі $[0,1]$ і відображає ситуацію, проміжну між точкою зору крайнього оптимізму і крайнього песимізму.

Даний коефіцієнт визначається на основі статистичних досліджень результатів прийняття рішень або особистого досвіду прийняття рішень в подібних ситуаціях.

В разі застосування критерію Гурвіца матриця доповнюється стовпцем, коефіцієнти якого розраховуються за формулою:

$$A_i = \left[k \min_j a_{ij} + (1-k) \max_i a_{ij} \right] \quad (3.12)$$

де k – коефіцієнт песимізму.

Оптимальною за даним критерієм вважається та стратегія, в якій значення A_i максимальне:

$$A = \max A_i \quad (3.13)$$

Знайдемо рекомендовану стратегію за умов оптимізму, прийємо $k=0,2$.

Розрахунки за даним критерієм зведені в табл. 3.18

Таблиця 3.18

Розрахунки за критерієм Гурвіца

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	Критерій Гурвіца	
						$\left[k \min_j a_{ij} + (1-k) \max_i a_{ij} \right]$	maxA _i
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	5537,8	
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	9520	9520
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921	7676	

Знайдемо рекомендовану стратегію за умов песимізму, прийємо $k=0,8$.

Розрахунки за даним критерієм зведені в табл. 3.19

Розрахунки за критерієм Гурвіца

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	Критерій Гурвіца	
						$\left[k \min_j a_{ij} + (1-k) \max_i a_{ij} \right]$	maxA _i
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	5129,2	
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	8818	8818
Метод оцінки ФІФО	7865	7629	7393	7157	6921	7110	

Відповідно до критерію Гурвіца слід використовувати метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю.

При $k=1$ критерій Гурвіца перетворюється в ММ-критерій, при $k=0$ він перетворюється в критерій «азартного гравця», який робить ставку на те, що «випаде» найкращий випадок.

Критерій Гурвіца застосовується в ситуації, коли:

1. Інформація про стан оточуючого середовища відсутня або недостовірна.
2. Необхідно враховувати появу кожного стану оточуючого середовища.
3. Реалізується тільки мала кількість рішень.
4. Допускається деякий ризик.

Результати застосування розглянутих вище критеріїв оптимальності зведемо в табл. 3.20

Вибір методу оцінки вибуття запасів

Альтернативні методи оцінки вибуття запасів	Стан природи					Критерії вибору оптимального рішення						
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	Вальда	Севіджа	Лапласа	Макси-маку	гермеєра	Гурвіца	
											k=0,2	k=0,8
Метод ідентифікованої собівартості	5674	5504	5334	5163	4993	4993	4080	5334	5674	999	5537,8	5129,2
Метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю	9754	9461	9169	8876	8584	8584	0	9169	9754	1717	9520	8818
Метод оцінки ФФО	7865	7629	7393	7157	6921	6921	1889	7393	7865	1384	7676	7110

Отже, приходимо до висновку, що, застосовуючи будь-який критерій вибору оптимального рішення при будь-якому стані зовнішнього середовища для оцінки вибуття виробничих запасів слід обрати метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю. Процес прийняття рішення за умов невизначеності стохастичного типу є певною мірою суб'єктивним, але в будь-якому разі є сенс проаналізувати ситуацію з погляду різних критеріїв.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [257; 259]

Висновки до 3 розділу

Проведений аналіз знову акцентує увагу на актуальності та економічній доцільності методів багатофакторного регресійного аналізу в процесі розробки облікової політики підприємства; на впровадженні новітніх технологій економіко-організаційного управління на основі функціонування автоматизованих систем управління, охоплюючи підсистеми підтримки

прийняття управлінських рішень.

Побудовані економетричні залежності можуть слугувати базою для складання інших типів економіко-математичних моделей, застосовуватися з метою прогнозування основних показників діяльності кондитерських підприємств. Результати дослідження можуть бути використані при розрахунку резервів господарської діяльності й бути підставою при прийнятті управлінських рішень.

1. Для вибору положень облікової політики підприємства доцільним є моделювання майбутніх результатів діяльності на основі минулих подій та дозволених альтернативних облікових методик. Вибір облікової політики повинен здійснюватися на основі моделювання, центральною ланкою якого є система обліково-аналітичного забезпечення.

Моделювання процесу вибору облікової політики включає дані бухгалтерського обліку, статистичного дослідження, маркетингову інформацію. У цьому проявляється нерозривний зв'язок бухгалтерського обліку з прийняттям управлінських рішень. При цьому інформація, яка досліджується, підлягає перетворенню шляхом її аналітичної обробки. Під моделюванням вибору облікової політики слід розуміти сукупність ресурсів і методів їх використання.

2. Розроблено методику багатофакторної моделі залежності прибутку підприємств від виробничих факторів. Проведені розрахунки виявили значний позитивний вплив на прибуток від реалізації продукції коефіцієнта зносу основних засобів. Регресійна модель залежності прибутку від пояснюючих факторів дозволяє адекватно моделювати вибір напрямків формування облікової політики.

3. Застосування економетричних залежностей слугує базою для складання інших типів економіко-математичних моделей, що підвищує точність, ефективність й обґрунтованість управлінських рішень і може застосовуватися з метою прогнозування основних показників діяльності кондитерських підприємств. Результати дослідження можуть бути використані при розрахунку резервів господарської діяльності й бути підставою при прийнятті управлінських

рішень.

4. Рекомендовано використовувати багатокритеріальну математичну модель прийняття оптимальних рішень при формуванні облікової політики за умов невизначеності зовнішнього середовища та ризику, яка дозволяє обрати оптимальний варіант вибору плану формування фінансового результату, виходячи з конкретних умов виробничої діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення проблеми, що полягає в розробці методичних та практичних рекомендацій з удосконалення облікової політики на підприємствах кондитерської промисловості України. Загальні висновки, що одержані в результаті дослідження, такі:

1. В теорії обліку необхідно відображати принципи формування облікової політики, що дасть змогу уточнити її трактування як моделі організації та методики ведення обліку й отримання інформації, яка відповідає особливостям діяльності підприємства та інтересам його власників.

Крім того, зазначено, що в економічній літературі недостатньо висвітлено роль облікової інформації (обсяг, структура, вимоги менеджерів тощо) для відображення господарської діяльності в контексті минулих, сучасних і майбутніх подій. Доцільним є доповнення існуючого трактування поняття «економічна інформація». В роботі запропоновано внести уточнення до дефініції, яке полягає в повідомленні користувачам про ресурси підприємства та господарські процеси, які відбуваються у просторово-часовому вимірі й дають уявлення про ефективність функціонування підприємства, події, ситуації, чинючу діяльність, з метою коригування і зміни умов діяльності при невідповідності їхніх фактичних станів передбачуваним.

2. При розробці національних стандартів потрібно враховувати те, що облікова політика поширюється не лише на фінансову звітність, а й на фінансовий, управлінський та стратегічний обліки, що є логічним для підсистем обліку. Водночас уточнено функції облікової політики і рівні суб'єктів внутрішнього контролю облікової політики підприємства, що дає змогу контролювати не лише минулу, а й поточну та стратегічну діяльність, яка стимулюватиме аналіз і пошук шляхів утримання підприємством частки ринку, в умовах конкуренції за споживача.

3. Облікова політика на підприємстві має бути оформлена одним із організаційно-розпорядчих документів: положенням, наказом чи розпорядженням. Положення про облікову політику встановлює основні правила організаційної діяльності підприємств, організацій, установ та їхніх структурних підрозділів і рекомендується для оформлення облікової політики великих підприємств. Для середніх підприємств доцільно видати наказ про облікову політику з урахуванням специфіки діяльності та потреб управління. Розпорядження про облікову політику підприємства запропоновано використовувати для документального оформлення облікової політики малих підприємств, оскільки воно стосується вузького кола посадових осіб і практично не застосовується для затвердження інших документів підприємства.

4. Використання моделей облікової політики для підприємств різних масштабів діяльності: малих, середніх та великих, що дає змогу врахувати особливості їхньої економічної роботи й вибрати адекватний для них набір економічних показників моніторингу, аналізу і контролю для системи управління. Структурно-логічну схему розкриття змісту облікової політики доповнює методика формування облікової політики. В розробленій у роботі методиці ключову роль відведено власнику підприємства, який ініціює розробку облікової політики, забезпечуючи захист своїх інтересів через реалізацію процедури вибору суб'єкта її формування. Така схема передбачає ряд етапів: підготовчий, основний та завершальний, в яких відображено принципи формування облікової політики підприємств (законності, адекватності, гласності, ефективності, єдності) з урахуванням характеру впливу факторів, які зумовлюють вибір її об'єктів і елементів.

5. У положеннях про облікову політику підприємства визнано за доцільне моделювати майбутні результати діяльності на основі минулих подій та облікових методик. Моделювання процесу вибору облікової політики базується на використанні даних фінансового обліку, статистичних досліджень, маркетингової інформації й ін. При цьому інформація, яка досліджується, підлягає перетворенню шляхом її аналітичної обробки з розрахунком

задоволення інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів.

6. Методика багатофакторної моделі залежності прибутку підприємств від виробничих факторів дає змогу виявити позитивний вплив зміни облікової політики на фінансовий результат. Ця модель допомагає адекватно моделювати вибір напрямку формування облікової політики. Застосування наведених у роботі залежностей слугує базою для складання різних типів економіко-математичних моделей, що сприяють підвищенню точності, ефективності та обґрунтованості управлінських рішень і можуть використовуватись з метою прогнозування основних показників діяльності кондитерських підприємств. Їхні ж результати можна застосовувати при розрахунку резервів виробництва й взяти за основу при прийнятті управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алборов Р.А. Выбор учетной политики предприятия в 1997 году. Принципы и практические рекомендации. - 2-е изд., доп. и перераб./ Р.А. Алборов– М: ДИС, 1997. – 128 с.
2. Алборов Р.А. Выбор учетной политики предприятия. Принципы и практические рекомендации / Р.А. Алборов – М.: 1995 – 80 с.
3. Амбросов В.Я. Облікова політика в агроформуваннях/ В.Я. Амбросов// Економіка АПК. – 2004. – № 7. – С.96 – 100.
4. Андросов А.М., Бухгалтерский учет / А.М. Андросов, Е.В.Викулов. – М. : Филинь, 2000. – 1024 с.
5. Антопольский А.А. Правовое регулирование информационных объектов А.А. Антопольский // Проблемы информатизации – 1999. – Вып. 3. – С. 51.
6. Бабаев Ю.А. Теория бухгалтерского учета : учеб. для вузов. / Ю.А.Бабаев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 304 с.
7. Баєвська Л.Л. Особливості облікової політики та її вплив на фінансову звітність інтегрованих підприємств / Л.Л. Баєвська //Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 5 . – С. 16–21.
8. Барановська Т.В. Облікова політика як елемент системи внутрішнього контролю/ Барановська Т.В. // Матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф. “Україна наукова – 2003”. – Д. : Наука і освіта, 2003. – Том 21. Економіка. – С. 35–36.
9. Барановська Т.В. Облікова політика : рівні, суб’єкти, складові / Т.В. Барановська // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2003. – № 3 (25). – С. 18–26.
10. Барановська Т.В. Облікова політика : політологічний аспект / Т.В. Барановська // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – 2002. – № 20. – С. 15–19.

11. Барановська Т.В. Актуальність наукових досліджень з питань облікової політики // Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. “Наука і освіта – 2003”. – Д. : Наука і освіта, 2003. – Том 25. Економіка. – С. 3–5.
12. Барановська Т.В. Структура наказу про облікову політику / Т.В. Барановська // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – 2001. – № 14. – С. 190–196.
13. Барановська Т.В. Використання облікової політики при здійсненні внутрішнього контролю / Т.В. Барановська // Науковий журнал. Вісник технологічного університету Поділля. Економічні науки. Ч II, Т.1. – 2003. – № 5. – С. 89–94.
14. Барановська Т.В. Вплив факторів на облікову політику / Т.В. Барановська // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – 2002. – № 20. – С. 207–211.
15. Барановська Т.В. Порядок внесення змін до облікової політики та їх документальне оформлення / Т.В. Барановська // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2003. – № 4 (26). – С. 12–18.
16. Бардачов Ю. М. Дискретна математика / Ю. М. Бардачов, Н. А. Соколова, В.Є. Ходаков – Херсон, 2004. – 287 с.
17. Бачило И.Л. Информация как объект отношений, регулируемых Гражданским кодексом РФ. / И.Л. Бачило // Научно-техническая информация : Серия 1. – 1999. – № 5. – С. 8.
18. Бачевський Б. Є. Відшкодування зносу основних виробничих фондів : навч. посіб. / Б. Є. Бачевський, О. О. Решетняк, І. В. Заблудська. – К. : Центр учб. л-ри, 2007. – 176 с.
19. Безродна Т. Облікова політика бюджетних установ : проблеми становлення / Т. Безродна // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №8. – С. 27–29.
20. Беляєва Л.А. Облікова політика та її юридична оцінка / Л.А. Беляєва // Матеріали VII Міжнарод. наук.-практ. конф. “Наука і освіта – 2004”. – Д. : Наука і освіта, 2004. – Том 17. Бухгалтерський облік і аудит. – С. 5, 6.

21. Берднікова Т.М. Облікова політика як інструмент впливу на величину фінансового результату / Т.М. Берднікова // Науковий вісник НАУ. – 2007. – №11. – С. 353–356.
22. Біленчук П.Д. Комп'ютерна злочинність : Навч. посіб. / П.Д. Біленчук, Б.В. Романюк, В.С. Цимбалюк та ін. – К. : Атіка, 2002. – С. 10.
23. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. / Т.М. Білуха. – К., 2000. – 692 с.
24. Білуха М. Т. Основні напрямки розвитку науки з бухгалтерського обліку і фінансового контролю / М. Т. Білуха // Вісний Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2001. – Вип. 51. – С. 13–17.
25. Бірюкова О. Складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства / О. Бірюкова // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. – №22. – С. 2–9.
26. Богатая И.Н. Аудит / И.Н. Богатая. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – Серия «Высшее образование». – 608 с.
27. Богатко А.Н. Основы экономического анализа хозяйствующего субъекта / А.Н. Богатко. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 208 с.
28. Бойко С.В. Застосування моделювання при калькулюванні собівартості / С.В. Бойко // Матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф. “Динаміка наукових досліджень – 2004” // Бухгалтерський облік і аудит. – Д. : Наука і освіта, 2004. – Том 42. – С. 13, 14.
29. Бойко С.В. Моделювання організації калькулювання на промислових підприємствах / С.В. Бойко // Удосконалення системи обліку, аналізу та аудиту як складової інформатизації суспільства : зб. матеріалів Міжнарод. міжвуз. наук.-практ. конф. – Тернопіль ; Мукачеве : ТАНГ, 2004.– С. 71–76.
30. Божко В. П. Информационные технологии в статистике / В. П. Божко. – М. : Финстатинформ, 2002. — 346 с.
31. Большой бухгалтерский словарь / под ред. А.Н. Азрилияна. – М. : Институт новой экономики, 1999. – 574 с.

32. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2001. – 895 с.
33. Бородкін О.С. Про формування та облік собівартості продукції в ринкових умовах / О. С. Бородкін // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 3. – С. 32—41.
34. Бортнік Н.А. Основні засоби: сутність, визнання, оцінка та облікова політика/ Н.А. Бортнік // Економіка та підприємництво. – 2007. – №4. – С. 258–261.
35. Боярко Н. Облікова політика підприємства / Н. Боярко // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2006. – № 18. – С. 19–21.
36. Брадул О.М. Проектування комп'ютерної моделі організації обліку матеріальних ресурсів корпорацій / О.М. Брадул // Вісник КНТЕУ. – № 5. – 2008. – С. 193 – 200.
37. Бромберг Г.В. Интеллектуальная собственность: действительность переходного периода и рыночные перспективы / Г.В. Бромберг, Б.С. Розов. – М. : ИНИЦ, 1998. – 208 с.
38. Булатов М.А. Теория бухгалтерского учета: учеб. пособ. М.А. Булатов. – 2-е изд., перераб. и доп. / – М. : Экзамен, 2003. – 256 с.
39. Бутинець Ф.Ф. та ін. Організація бухгалтерського обліку / Ф.Ф. Бутинець та ін. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 576 с.
40. Бутинець Ф. Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. для студ. спец. 7. 050106 «Облік і аудит» / Ф. Ф. Бутинець, І. В. Жиглей. – Житомир : ЖІТІ, 1999. – 620 с.
41. Бутинець Ф. Ф. Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії : монографія / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2005. – 324 с.
42. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підруч. [для студ. спец. 7.050106 "Облік і аудит" вищ. навч. закл.] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 640 с.
43. Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи і технології в обліку: підруч. [для студ. спец. 7.050106 "Облік і аудит" вищ. навч. закл.] /

- Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, В.В. Євдокімов, С.Ф. Легенчук; ред. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2007. – 528 с.
44. Бухгалтерский учет : учеб. пособ. / О.А. Левкович, И.Н. Бурцева; под общ. ред. О.А. Левковича. – Мн. : Амалфея, 2003. – 640 с.
45. Бухгалтерський фінансовий облік / за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – 5-е вид., допов. і перероб. – Житомир : Рута, 2003. – 726 с.
46. Бухгалтерський словник / за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – Житомир : Рута, 2001. – 224 с.
47. Бычков М.Ф. К вопросу об учетной политике предприятия / М.Ф. Бычков // Экономика с.-х. и перерабатывающих предприятий. – 2000. – № 2. – С. 22, 23.
48. Валуев Б.И. Некоторые актуальные направления развития учёта – управленческий аспект / Б.И. Валуев // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. – К., 2006. – С. 89–94.
49. Валуєв Б.І. Деякі напрямки розвитку інформаційної функції обліку – системний підхід / Б.И. Валуєв, Н.О. Лоханова // Фінансові аналітичні інструменти реформування економічної системи України : наук. зб. – Л., 2001. – Спецвип. 7. – С. 225–231.
50. Васильєва Л.М. Методологічні основи формування облікової політики підприємства / Л.М. Васильєва // Держава і регіони. – 2007. – №3. – С. 35, 36.
51. Ващенко Л.О. Моделювання управлінських рішень на підставі результатів аналізу інформації, відображеної у фінансовій звітності / Л.О. Ващенко // Торгівля і ринок України. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2003. – С. 8 – 14.
52. Ващенко Л.О. Методика прогнозування комплексної оцінки фінансового стану підприємств / Л.О. Ващенко // Торгівля і ринок України. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2004. – С.140 – 147.
53. Вдовенко Н. Облікова політика та її вплив на фінансові результати діяльності рибницьких господарств / Н. Вдовенко // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2003. – № 21 (102).– С. 18–21.

54. Венгеров А.Б. Категория „информация” в понятийном аппарате юридической науки / А.Б. Венгеров // Советское государство и право. – 1977. – № 10. – С. 70, 71.
55. Верига Ю.А. Еккаунтинг ефективності вкладення капіталу в торговельну сферу : монографія / Ю.А. Верига, С.М. Деньга. – Полтава : ПУСКУ, 2002. – 355 с.
56. Верига Ю.А. Вибір облікової політики підприємства : зб. мат. наук. конф. за результатами досліджень проф.-викл. складу, асистентів та студентів ПКУ / Ю.А. Верига, Н.В. Фірсова. – Полтава, 1999. – С.96–98.
57. Верига Ю.А. Предмет бухгалтерського обліку у суспільно-господарському бутті / Ю.А. Верига, С.М. Деньга // Фінансові аналітичні інструменти реформування економіки України : наук. зб. – Л., 2001. – Спецвип. 7. – С. 118—128.
58. Виговська Н.Г. Удосконалення обліку амортизації: стан, проблеми, перспективи / Н.Г. Виговська; Ін-т змісту і методів навчання, Житомир. інж.-технол. ін-т. – Житомир : ЖІТІ 1998. – 340 с.
59. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Сов. радио, 1958. – С. 31.
60. Винокуров Д. Учетная политика – минимизация налоговых платежей / Д. Винокуров // Аудит и налогообложение. – 1999. –№ 9. – С. 2.
61. Вихорев С.В. Что есть что в информационном праве. – Режим доступа : http://www.sbcinfo.ru/articles/doc/gtc_doc/FILOSOF.html
62. Власова А.В. Амортизаційна політика як інструмент вдалого керівництва / А.В. Власова, А.О. Тимошенко // Держава і регіони. Серія . Економіка та підприємництво. – 2007. – №3. – С. 45–48.
63. Власов М.П. Моделирование экономических процессов / М.П. Власов, П.Д. Шимко. – Ростов н/Д : Феникс, 2005. – 409 с.
64. Вовк В.М. Математичні методи дослідження операцій в економіко-виробничих системах / В.М. Вовк. — Л. : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 584 с.

65. Войтенко Т. Елементи облікової політики / Т. Войтенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2008. – №3. – С. 14–35.
66. Войтенко Т. Наказ про облікову політику – 2008 / Т. Войтенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2008. – №3. – С. 36–40.
67. Внешнеэкономический толковый словарь / под ред. И.П. Фаминского. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 512 с.
68. Внутризаводской анализ эффективности производства / В.Ф. Палий, А.Н. Журлов, М.Р. Ковбасюк [и др.]. – К. : Техніка, 1976. – 184 с.
69. Вреден Э. Курс политической экономии / Э. Вреден. – СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1880. – 156 с.
70. Гаврилюк В.М. Методичні рекомендації щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства / В.М. Гаврилюк // Справочник економіста. – 2008. – №3.
71. Герасименко Т.О. Інформаційно-методологічні проблеми аналізу фінансового стану споживчих товариств (на прикладі споживчих товариств системи Укоопспілки) : дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Львів. комерц. академія. – Львів, 1995. – 175 с.
72. Глухов В.В. Математические методы и модели для менеджмента / В.В. Глухов, В.В. Медников, С. Б. Коробко. — СПб. : Лань, 2000. — 320 с.
73. Глушаченко А.І. Облікова політика як елемент підвищення ефективності управлінського обліку/ А.І. Глушаченко // Облік і фінанси АПК. – 2006. – №12. – С. 89–91.
74. Гуйда Л. Як підготувати наказ про облікову політику / Л. Гуйда // Дебет-кредит. – 2001. – № 3. – С.17–35.
75. Голов С. Підготовка і подання фінансових звітів згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 1998. – № 10. – С. 7—18 ; № 11. – С. 14—23 ; № 12. – С. 8—16.
76. Голов С. Ретроспективний погляд на реформування бухгалтерського обліку в Україні / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. –

- № 1. – С. 42—54.
77. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами : приклади та коментарі / С. Ф. Голов. – К. : Лібра, 2001. – 840 с.
78. Голов С. Ретроспективний взгляд на реформирование бухгалтерского учёта в Украине / С. Голов // Бухгалтерский учёт и аудит. – 2005. – № 11. – С. 5—10 ; № 12. – С. 10—20 ; 2006. – № 1. – С. 42—54 ; № 2. – С. 3—19.
79. Голов С.Ф. Фінансовий облік [Текст] : підруч. / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко. – К. : Лібра, 2005. – 976 с.
80. Грачова Р. Інвестиції та капітал. Бухгалтерський облік. Нова бухгалтерія / Р. Грачова // Бібліотека “Дебета–Кредита”. – К.: 2001. – 130 с.
81. Гуцайлюк З. Деякі питання реформування системи бухгалтерського обліку: концепція та реалізація / З. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 10. – С. 11—17.
82. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. – СПб. : Диамант, 1996. – 560 с.
83. Дебіторська заборгованість [Текст] : П(С)БО 10, затвердж. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 // Дебет–кредит. – 2007. – С. 50–53.
84. Деньга С.М. Розвиток інформаційних систем управління за бюджетами / С.М. Деньга // Актуальні проблеми економіки [Текст] : наук.-екон. журн. / ВНЗ "Національна академія управління". – К., 2008. № 10. – С.41–48.
85. Деньга С.М. Комп'ютеризація обліку на підприємствах різних масштабів та галузей / С.М. Деньга / Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". – 2007. №576. Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. праць / відповід. ред. О.Є. Кузьмін. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2007. – С. 409–414.
86. Деньга С.М. Трансформація облікових систем підприємств в умовах постіндустріального (інформаційного) суспільства / С.М. Деньга // Економіка і регіони : Науковий вісник Полтавського нац.

- техн. ун. ім. Юрія Кондратюка. – 2008. – №3. – С. 116–119.
87. Деньга С.М. Організація облікової політики в комп'ютерних інформаційних системах [Текст] / С.М. Деньга, Н.В. Костяник // Становлення облікової політики в Україні : тези доп. Всеукр. наук. конф. 18–19 трав. 2007 р. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – С. 88–90.
88. Деньга С.М. Концептуальна модель організації внутрішньогосподарського обліку в торгівлі [Текст] / С. М. Деньга, Н.О. Філоненко // Економіка : проблеми теорії та практики : міжвуз. зб. наук. праць. – Д. : Наука і освіта, 2000. – Вип. 59. – С. 22–28.
89. Дерев'янка С. Формування облікової політики на підприємстві / С. Дерев'янка // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. – №12. – С. 2–10.
90. Дерій В. Облікова політика в Україні : реалії та перспективи / В. Дерій, Н. Мельник // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №7. – С. 64,65.
91. Дик В.В. Методология формирования решений в экономических системах и инструментальные среды их поддержки / В.В. Дик. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 300 с.
92. Діагностика сектора кондитерських виробів / Київське представництво США з міжнародного розвитку (USAID). – К., 2007. – С. 95.
93. Дозорцев В.А. Информация как объект исключительного права / В.А. Дозорцев // Дело и право. – 1996. – № 4. – С. 27.
94. Дозорцев В.А. Система правового регулирования товарных информационных отношений / В.А. Дозорцев // Научно-техническая информация. Серия 1. – 1997. – № 9. – С. 3.
95. Донцова Л.В. Комплексный анализ бухгалтерской отчетности / Л.В. Донцова, Н.А. Никифоров. – М. : Дело и Сервис, 2001. – 304 с.
96. Дубонос Е.С. Судебная бухгалтерия : учеб. пособ. / Е.С. Дубонос, О.Л. Петрухин. – М. : ЮИ МВД РФ, Книжный мир, 2001. – 176 с.
97. Эддоус М. Методы принятия решений / М. Эддоус, Р. Стенсфилд; пер.

- с англ. – М. : ЮНИТИ, Аудит, 1997. – 590 с.
98. Євдокимов В.В. Теоретико-методологічна основа моделювання облікового процесу при застосуванні комп'ютерних технологій / В.В. Євдокимов // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2004. – № 3 (29). – С. 49–57.
99. Євдокимов В.В. Моделювання господарських процесів : обліково-управлінський аспект / В.В. Євдокимов // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2004. – № 4 (30). – С. 69–79.
100. Євдокимов В.В. Застосування методу моделювання в бухгалтерському обліку / В.В. Євдокимов // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2003. – № 4.
101. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / під заг. ред. М.І. Молдованова. – К. : Техніка, 1993. – 856 с.
102. Єршова О.Л. Моделі, методи та засоби інформаційної технології прийняття управлінських рішень в соціально-економічних системах / О. Л. Єршова. – К. : Либідь, 2006. – 21с.
103. Ефремова А.А. Учетная политика предприятия: содержание и формирование / А.А. Ефремова. – М. : Книжный мир, 2000. – 478 с.
104. Житний П. Організаційно-методологічні засади формування облікової політики підприємства / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 3. – С. 3–10.
105. Житный П.Е. Методика анализа организационно-технического уровня производства / П.Е. Житный, И.П. Житная, М.А. Мельник, А.А. Садовников // Вісник Східноукр. держ. ун-ту. – Луганськ, 1998. – Вип. 3 (13). – С. 165– 167.
106. Житний П. Є. Облікова політика в умовах розвитку фінансово-промислових систем: методологія та організація : монографія / П. Є. Житний. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.
107. Житний П.Є. Організаційні аспекти формування облікової політики в умовах глобалізації / П.Є. Житний // Становлення облікової політики в Україні : тези доп. Всеукр. наук. конф., 18–19 трав. 2007. – Тернопіль, 2007. – С. 94–96.

108. Житный П. Е. Проблемы формирования учетной политики и пути их решения / П. Е. Житный // Бухгалтерский учет и аудит. – 2005. – № 3 – С. 19–22.
109. Житный П.Е. Оптимизация параметров модели управления запасами хлебопекарных предприятий / П.Е. Житный, И.И. Афанасьева // Вісник Східноукр. нац. ун-ту ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2005. – № 1 (83). – С. 57–61.
110. Житный П. Принципы формирования учётной политики / П. Житный // Бухгалтерский учёт и аудит. – 2005. – № 4. – С. 25–28.
111. Житний П.Є. Організаційно-методологічні аспекти облікової політики фінансово-промислових систем : дис. д-ра екон. наук 08.00.09/ К-, 2009-508 с.
112. Журавель Г.П. Облікова політика підприємства в ринкових умовах : навч. посіб. / Г.П. Журавель, В.Б. Клевець, П.Я. Хомин – Тернопіль : Професіонал, 2009. – 320 с.
113. Журавель Г.П. Теорії бухгалтерського обліку: студії : Монографія / Г.П. Журавель, П.Я. Хомин. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 400 с.
114. Заболотский В.П. Математические модели в управлении : учеб. пособ. / В.П. Заболотский, А.А. Оводенко, А.Г. Степанов – СПб. : СПбГУАП, 2001. – 196 с.
115. Завгородній В.П. Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту / В.П. Завгородній. – К. : А.С.К., 1998. – 768 с.
116. Завгородній В.П. Бухгалтерський облік в Україні / В.П. Завгородній. – К. : А.С.К., 2001. – 846 с.
117. Загородній А.Г. Облік і аудит : Термінологічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин. – Л. : Центр Європи, 2002. – 671 с.
118. Загородній А.Г. Бухгалтерський облік : основи теорії та практики : навч. посіб. / А.Г. Загородній, Г. О. Партин. – К. : Знання, 2003. – 327 с.
119. Загородній А.Г. Облікова політика та її вплив на фінансові результати діяльності підприємства / А.Г. Загородній, Г.О. Партин // Фінанси України. – 2001. – № 1. – С.54 – 60.

120. Зайченко Ю.П. Дослідження операцій / Ю.П. Зайченко. – К. : Віпол, 2001. – 688 с.
121. Закон України “Про захист інформації в автоматизованих системах” // Галицькі контракти . –1996. № 47 – С.44–50.
122. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” № 996 – ХІУ від 16 липня 1999 року.
123. Закон України “Про інформацію”// Галицькі контракти. –1996. –№47. – С. 44–48.
124. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність”, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Частина 2 / укл. : к.е.н. доц. С.М. Лайчук, доц. Л.Л. Горецька, В.Д. Гусаріна. – Житомир : ЖІТІ, 2002. – 104с.
125. Запаси [Текст] : П(С)БО 9, затвердж. наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 // Дебет–кредит. – 2007. – С. 45–49.
126. Захарьин В.Р. Как правильно оформить учетную политику организации / В.Р. Захарьин. – М. : Налоговый вестник, 2000. – 144 с.
127. Захарьин В.Р. Теория бухгалтерского учета : учеб. / В.Р. Захарьин – М. : ИНФРА-М: ФОРУМ, 2003. – 304 с.
128. Звітність підприємств : навч. посіб. / Ю.А. Верига, Д.М. Фесенко, З.М. Левченко, В.В. Писаренко и др. – К. : ЦНЛ, 2005. – 656 с.
129. Зубко А.Б. Особливості облікової політики акціонерних товариств / А.Б. Зубко // Вісник технологічного університету Поділля. – Ч. 2. – Т. 1, Економічні науки. – Хмельницький : Техн. ун-т поділля, 2003. – С. 117–119.
130. Івахненко С.В. Проблеми моделювання в бухгалтерському обліку / С.В. Івахненко // Регіональні перспективи. – 2001. №2–3 (15–16). С. 48–51.
131. Івахненко С.В. Інформаційні технології аудиту та внутрішньогосподарського контролю в контексті світової інтеграції : наук. видання / С.В. Івахненко. – Житомир : Рута, 2010. – 432 с.
132. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навч. посіб. / С.В. Іваненко. 4-те вид., випр. і допов. – К. :

- Знання, 2008. – 343 с.
133. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С. В. Івахненко. – К. : Знання – Пресс, 2003. – 349 с.
134. Ільяш Л. Формування облікової політики підприємства / Л. Ільяш // Головбух. – 2001. – № 5 (107). – С. 67–77.
135. Ільяш Л. Облікова політика підприємства: від аналізу до наказу / Л. Ільяш // Головбух. – 2001. – № 51 (153). – С. 46–50.
136. Камышанов П.И. Современная бухгалтерия и аудит на предприятиях и в банках / П.И. Камышанов, А.П. Камышанов, Л.И. Камышанова. : – М : Джангар, 2000. – 720 с.
137. Карзаева Н.Н. Оценка и ее роль в учетной политике организации / Н.Н. Карзаева. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 224 с.
138. Карев В. Розрахунок амортизації / В. Карев // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 2. – С. 19—32.
139. Карпенко І.Л. Облікова політика: від стандартів до практики / І.Л. Крапенко // Держава та регіони. Серія : "Економіка та підприємництво". – 2002. – № 4. – С. 222 – 227.
140. Кирилов С. Наказ про облікову політику [Електронний ресурс] / С. Кирилов // Податки та бухгалтерський облік. – 2005. – Режим доступу : http://www.vs.com.ua/usr/templates/files/89.Prikaz_2005-12_Nalogi_i_buhuchet.doc.
141. Киян И. С. чего начать бухгалтерский учет в новом году? / И. Киян // Баланс. – 2001. – № 1 (334). – С. 49–53.
142. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках: методологія і практика : монографія / Л. М. Кіндрацька. – К. : КНЕУ, 2002. – 286 с.
143. Кіндрацька Л.М. Взаємодія фінансового та управлінського обліку у господарському механізмі комерційного банку / Л.М. Кіндрацька // Фінансові аналітичні інструменти реформування економічної системи України : наук. зб. – Л., 2001. – Спецвип. 7. – С. 180–188.

144. Кіндрацька Л. М. Роздуми практика над проблемами теорії бухгалтерського обліку / Л. М. Кіндрацька // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць. – К., 2006. – Спецвип. — С. 196—202.
145. Кіндрацька Л.М. Система бухгалтерського обліку в комерційних банках: методологія та практика : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.06.04 / Киев. нац. екон. ун-т – К., 2002. – 32 с.
146. Клевець В.Б. Облікова політика за стандартами : монографія / В.Б. Клевець. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 313 с.
147. Кондраков Н.П. Учетная политика организации / Н.П. Кондратов. – М. : Главбух, 1999. – 136 с.
148. Конюховский П.В. Математические методы исследования операций в экономике / П.В. Конюховский. – СПб. : Питер, 2000. — 208 с.
149. Копійка О.В. Особливості формування облікової політики сільськогосподарських підприємств/ О.В. Копійка // Держава і регіони. Серія "Економіка та підприємництво". – 2007. – №3. – С. 113, 114.
150. Копылов В.А. К вопросу об информационной собственности. // Научно-техническая информация. Серия 1. – 1998. – № 3. – С. 3.
151. Костенко Н. Політика підприємства щодо обліку/ Н. Костенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2008. – №3. – С. 5–13.
152. Кохановська О.В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин : монографія / О.В. Кохановська. – К., 2001. – С. 15.
153. Кохановська О.В. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин та право на інформацію за чинним законодавством і за проектом Цивільного кодексу України / О.В. Кохановська // Вісник Київ. нац. ун-ту імені Т. Шевченка. Юридичні науки. – Випуск 54. – С. 25.
154. Краснова В. 7 нот менеджмента : настольная книга руководителя / І.В. Краснов, А. Привалов и др. // Эксперт. – М. : ЭКСМО, 2002. – 656 с.
155. Краткая философская энциклопедия. – М.: Издательская группа „Прогресс” – „Энциклопедия”, 1994. – С. 449

156. Крупка Я. Д. Облік інвестицій : монографія / Я. Д. Крупка. : – Тернопіль : Екон. думка, 2001. – 302 с.
157. Крупка Я.Д. Бухгалтерський облік за національними стандартами / Я.Д. Крупка, З.В. Задорожний. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 145 с.
158. Кузнецова Е.В. Актуальные вопросы формирования учетной политики организации / Е.В. Кузнецова // Современный бухгалтер. – 2001. – №1. – С. 36–43.
159. Кірейцев Г.Г., Виговська Н.Г., Петрук О.М., Александрова М.М., Бардаш С. В. Фінансовий менеджмент: Посібник для студ. вищ. навч. закладів. - Житомир, 2001. – 431 с.
160. Кузьмінський Ю. А. Місце бухгалтера в управлінні економікою в Україні / Ю.А. Кузьмінський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 5. – С. 8–14.
161. Кузьмінський Ю. А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій : монографія / Ю. А. Кузьмінський. – К. : КНЕУ, 2001. – 268 с.
162. Кузьмичов А. І. Математичне програмування в EXCEL / А. І. Кузьмичов, М.Г. Медведєв. — К. : ЕУ, 2005. — 311 с.
163. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К. : КНЕУ, 2001. – 334 с.
164. Кужельний М. В. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку: сучасний стан, процеси відпрацювання та впровадження / М.В. Кужельний, Н.М. Пархоменко // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2001. – Вип. 52. – С. 12 – 18.
165. Кулиев И.О. Информационное обеспечение деятельности органов местного самоуправления (муниципалитетов) в сфере правопорядка / И.О. Кулиев. – М., 2002. – С. 26, 27.
166. Кулян В.Р. Математическое программирование с элементами информационных технологий / В.Р. Кулян, Е.А. Юнькова., А. Б. Жильцов. –

- К. : МАУП, 2000. – 124 с.
167. Куницина Н.Н. Методология прогнозирования развития экономических систем / Н.Н. Куницина // Сб. науч. Тр. СевКавГТУ. Серия "Экономика". – 2005. – № 1. – С. 125–141.
168. Лаговська О.А. Облікове моделювання фінансових наслідків визнання доходів: оптимізаційний підхід / О.А. Лаговська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : Міжнарод. зб. наук. праць. – Серія "Бухгалтерський облік, контроль і аналіз" / відповід. ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир : ЖДТУ, 2006. Випуск 3 (6). – С. 231–238.
169. Лаговська О.А. Місце обліку в економічній інформаційній системі підприємства / О.А. Лаговська // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. Економічні науки. – Хмельницький. – 2005. – № 6. – Т. 3 (75). – С. 130–135.
170. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л.А. Лахтіонова. К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
171. Левина Н. С. MS Excel и MS Project в решении экономических задач / Н.С. Левина, С.В. Харджиева, А.Л. Цветкова. – М. : СОЛОН-Пресс, 2006. – 112 с.
172. Левітан О. Наказ про облікову політику: основні моменти / О. Левітан // Податкове планування. – 2001. – № 1. – С. 69.
173. Лузин А.Л. Автоматизированные системы управления и бухгалтерский учет / А.Л. Лузин // Бухгалтерский учет в управлении хозяйством : сб. ст. / Свердлов. ин-т нар. хоз-ва. - 1973. – Вып. 3. – С. 80–88.
174. Лузин А.Л. Бухгалтерский учет в условиях автоматизированных систем управления / А.Л. Лузин, М.А. Дергач. – Свердловск : Урал. ун-т, 1977.– С. 108.
175. Лукінова О. Організація бухгалтерського обліку. Облікова політика / О. Лукінова // Баланс. – 2005. – № 5. – С. 19–23.
176. Мазуркевич Н.В. Проблеми дефініцій калькуляції та калькулювання / Н.В. Мазуркевич, С.В. Бойко // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – 2001. – №

18. – С. 58– 64.
177. Малюга М.Н. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні: теоретично-методологічні основи : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.04 / М.Н. Малюга; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2006. – 531 с.
178. Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : монографія / Н.М. Малюга . – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 548 с.
179. Малюга Н. М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи / Н. М. Малюга; ред. Ф.Ф. Бутинець; Ін-т змісту і методів навчання, Житомир. інж.-технол. ін.-т. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 384 с.
180. Малюга Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи / Н.М. Малюга. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 284 с.
181. Малюга Н.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні: теоретико-методологічні основи: дис. ... д-ра екон. наук. 08.06.04/ Малюга Н. М. – Житомир, 2006 . – 397с.
182. Матвеева В.М. Самоучитель по ученой политике организации и индивидуальных предпринимателей В.М. Матвеева, Г.В. Тимофеева. – М. : Дело и Сервис, 2000. – 160 с.
183. Метьюс М.Я. Теория бухгалтерского учета: учеб. / М.Я. Метьюс, М.Х.Б. Перера; под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой; пер. с англ.– М. : Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
184. Мехрейштейн В. Е. Экономико-математическое моделирование / В. Е. Мехрейштейн, В. И. Павлов. – М. : РГГУ, 2001. – 446 с.
185. Микитенко Т.В. Облікова податкова політика підприємства, її формування та удосконалення // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2003. – № 4 (26) – С. 156–158.

186. Михайлов М.Г. Облікова політика підприємства. / М.Г. Михайлов, М.І. Гордієнко, В.М. Жук. – Суми : Козацький вал, 2002. – 50 с.
187. Мица Є.В. Місце і роль облікової політики у формуванні витрат на оплату праці/ Є.В. Мица // Економіка та держава. В.М. – 2008. – № 5. – С. 91–93.
188. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / пер. з англ.; за ред. С.Ф. Голова. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. – 1272 с.
189. Міщенко С.М. Облікова політика в системі управління банком: автореф. дис. ... к-та екон. наук: 08.06.04 / Нац. аграр. ун-т. – К., 2004. – 21 с.
190. Міщенко С. М. Облікова політика як елемент підвищення ефективності діяльності банку / С.М. Міщенко // Вісник Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – 2003. – № 2 (60). – С. 152–158.
191. Мних Є.В. Економічний аналіз на промисловому підприємстві : навч. посіб. для екон. спец. / Є.В. Мних. – К. : ІЗМН, 1996. – 236 с.
192. Мних Є.В. Аналіз економічного зростання у діяльності господарюючих суб'єктів / Є. В. Мних, Н. М. Пелешко // Вісник Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – 2005. – № 1 (83). – С. 206–212.
193. Мних Є. В. Обліково-аналітичне забезпечення в інформаційній системі управління корпораціями / Є.В. Мних, О.М. Брадул // Вісник Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2009. – Вип. № 647. – С. 129 – 136.
194. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі і аудиті : навч. посіб. для студентів спец. 7.050106 "Облік і аудит" / за ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця, к.е.н. М. М. Шигун. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 352 с.
195. Мякота В. Облікова політика підприємства / В. Мякота // Податки та бухгалтерський облік. – 2004. – № 2 (98) – С. 6–28.
196. Николаева С.А. Учётная политика организации: Принципы формирования, содержание, практические рекомендации, аудиторская проверка / С.А. Николаева. – М. : Аналитика-Пресс, 1998. – 168 с.
197. Новий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад.: Радченко І.О., Орлова О.М.-К.:ПП голяка В.М.,2010.-768с.

198. Ноубс К. Карманный словарь-справочник бухгалтера / М.С. Киселева, С.А. Табалина; пер. с англ. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1993. – 200 с.
199. Облікова політика // Податки та бухгалтерський облік. – 2005. – № 100. – С. 23–43.
200. Облікова політика. – Режим доступу : <http://www.004.ru/pagied-581-2.html>.
201. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. –12-е. изд. – М. : Русский язык, 1978.
202. Онишко Д. Облікова політика підприємства / Д. Онишко // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 11. – С. 4–6.
203. Організація бухгалтерського обліку : підруч. для студ. спец. “Облік і аудит” вищ. навч. закл. / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2002. – 592 с.
204. Основні засоби [Текст] : П(С)БО 7 затвердж. наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 // Дебет–кредит. – 2007. – С. 34–39.
205. Палий В.Ф. Современный бухгалтерский учет / В.Ф. Палий. – М. : Бухгалтерский учет, 2003. – 792 с.
206. Палий В.Ф. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета / В.Ф. Палий, Я.В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1981. – 224 с.
207. Палий В.Ф. Техничко-экономический анализ производственно-хозяйственной деятельности машиностроительных предприятий : учеб. для вузов по специальности «Экономика и управление в машиностроении» / В.Ф. Палий, Л.П. Суздальцева. – М. : Машиностроение, 1989. – 272 с.
208. Пантелійчук Л. Облікова політика підприємства / Л. Пантелійчук // Праця і зарплата. – 2002. – № 3 (395). – С. 20–23.
209. Папковская П.Я. Курс теории бухгалтерского учета : учеб. пособ. / П.Я. Папковская. – М. : Информпресс, 2000. – 216 с.
210. Петровский С.В. Интеллектуальная собственность и исключительное право / С.В. Петровский // Интеллектуальная собственность. – 1999. – № 3. – С. 58.

211. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін. – К., 2002. – С. 17.
212. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та Інструкція про його застосування : наказ МФУ від 30.11.99 р. № 291.
213. Подолянчук О.А. Облікова політика та її вплив на доходи сільськогосподарських підприємств / О.А. Подолянчук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 103–108.
214. Положение по бухгалтерскому учету «Учетная политика организации» ПБУ 1/98, утв. приказом Минфина РФ от 9 декабря 1998г. № 60.
215. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» із змінами та доповненнями : наказ М-ва фінансів України від 30 листопада 2000 р. № 304, від 25 листопада 2002 р. № 989 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 12. – С. 33—36.
216. Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій підприємств державного, комунального секторів економіки і господарських організацій, які володіють та/або користуються об'єктами державної, комунальної власності : затв. наказом М-ва фінансів України від 19 грудня 2006 р. № 1213 зареєстровано в М-ві юстиції України 26 грудня 2006 р. за № 1363/13237. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
217. Попова Н.И. Технология информационных и организационных связей управленческой бухгалтерии с системным бухгалтерским учетом / Н.И. Попова // Финансы, учет, банки : сб. науч. трудов. – Донецк : КИТИС, ДонГУ, 1999. – С. 187–191.
218. Попова Н.І. Проблеми гармонізації систем управлінського обліку // Вісник Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2001.–№52.– С. 58 – 61.
219. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : [підруч. для студ. вищ. навч. зал.] / П. Я. Попович. – Тернопіль : Екон. думка, 2001. – 454 с.

220. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
221. Правдюк Н.Л. Формування облікової політики в управлінні сільсько-господарськими підприємствами / Н.Л. Правдюк // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 79–84.
222. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV (із змінами та доповненнями).
223. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України у редакції Закону від 22.05.97 р. із змінами та доповненнями.
224. Про облікову політику : лист М-ва фінансів України від 21.12.2005 р. №31-34000-10-5/27793. –Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
225. Програма та матеріали круглого столу “Інформаційне право : стан та перспективи розвитку в Україні” від 1 квітня 2004 р. – К., 2004. – С. 14.
226. Проскура К.П. Модель управління податкового навантаження на макрорівні / К.П. Проскура // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 5. – С. 9 – 16.
227. П(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджений Міністерством фінансів України від 31.03.99 р. № 87.
228. П(с)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», затверджений Міністерством фінансів України від 28.05.1999 р. №137.
229. П(с)БО 19 «Об’єднання підприємств», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 28.04.2001 р. №205.
230. П(с)БО 20 «Консолідована фінансова звітність», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.07.1999 р. № 176.
231. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність : навч. посіб. / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2003. – 141 с.
232. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) / М.С. Пушкар; Тернопіл. акад. нар. госп-ва. – Тернопіль : Екон. думка, 1999. – 422 с.

233. Пушкар М.С. Управлінський облік : навч. посіб. для студ. екон. вузів та ф-тів України / М.С. Пушкар. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Тернопіль : Поліграфіст, 1998. – 164 с.
234. Пушкар М.С. Філософія обліку / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2002. – 157 с.
235. Пушкар М.С. Фінансовий облік : підруч. для студ. вищ. закл. освіти України / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2002. – 628 с.
236. Пушкар М.С. Фінансовий облік у системі управління : монографія. / М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 178 с.
237. Пушкар М.С. Теорія і практика формування облікової політики : монографія / М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2010. – 260 с.
238. Пушкар М.С. Фінансовий облік : підруч. / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 628 с.
239. Рашитов Р.С. Логико-математическое моделирование в бухгалтерском учете / Р.С. Рашитов. – М. : Финансы, 1979. – 128 с.
240. Рожнова О.В. Учетная политика предприятия. Формирование и раскрытие / О.В. Рожнова, С.Н. Гришкина. – М. : Экзамен, 2001. – 160 с.
241. Рузмайкіна І.В. Формування облікової політики підприємства : принципи, проблемні питання, критерії оцінки варіантів / І.В. Рузмайкіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 7/8. – С. 32–37.
242. Самигуллин А.А. Моделирование в системе управленческого учета / А.А. Самигуллин // Бухгалтерский учет. – 2005. – № 5. – С. 43 – 45.
243. Савченко О. Облікова політика: принципи формування / О.Савченко // Податки та бухгалтерський облік. – 2001. – № 6. – С. 33–36.
244. Семилетов С.И. Информация как особый объект права / С.И. Семилетов // Проблемы информатизации. – 1999. – Вып. 3. – С. 57.
245. Сидельникова Л.Б. Налоговый учет и учетная политика организаций для целей налогообложения / Л.Б. Сидельникова, Е.Н. Назарьян. – М. : Омега – Л, 2002. – 208 с.

246. Сидюк О.В. Аналитические процедуры аудиторской оценки качества информации в финансовой отчетности / О.В. Сидюк // Вісник Донецького університету, Сер. В "Економіка і право". – 2007. вип.2. – С. 308 – 316.
247. Сидюк О.В. Аналитические технологии в аудите и принятии управленческих решений / О.В. Сидюк, Н. И. Попова // Трансформація курсу “Економічний аналіз діяльності підприємства” : тези доповідей на Міжнарод. конф. 16-17 травня 2002 р. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 457–461.
248. Сисоєва І.М. Облікова політика як конституція підприємства щодо генерування інформаційних ресурсів / І.М. Сисоєва // Науковий вісник Буковинської держ. фін. акад. – Чернівці : БДФА, 2008.- –Випуск.4(13). Економічної науки. – Ч.1. – С. 404–409.
249. Сисоєва І.М. Особливості аудиту облікової політики підприємств / І.М. Сисоєва // Галицький економічний вісник : наук. зб. – Тернопіль, 2007. – Випуск №4. – С. 188–192.
250. Сисоєва І.М. Облікова політика як елемент організації інформаційних ресурсів підприємства / І.М. Сисоєва // Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України : Між народ. наук.-практ. конф. 21 – 22 листопада 2007 р. – Тернопіль : ТНЕУ, 2007 – С. 368–371.
251. Сисоєва І.М. Облікова політика як складова інформаційних ресурсів підприємства / І.М. Сисоєва // Актуальні проблеми розвитку регіону : наук. зб. Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника. – Івано- Франківськ, 2008. Випуск №1. – С. 236– 240.
252. Сисоєва І.М. Межа суттєвості як елемент облікової політики підприємства / І.М. Сисоєва, Н.В. Гордополова // Теорія та практика ринкових перетворень : економічний та соціальний контекст : Всеукр. наук.-практ. конф. 20 – 22 березня 2008 р. – Вінниця : ВІЕ ТНЕУ, 2008. – С. 15–18.
253. Сисоєва І.М. Передумови виникнення облікової політики : історичний аспект / І.М. Сисоєва // Галицький економічний вісник : наук. зб. – Тернопіль, 2008. Випуск №2(17). – С. 143–146.

254. Сисоєва І.М. Облікова політика – важлива інформаційна база для управління підприємством / І.М. Сисоєва // Фінансова система України в сучасних умовах та напрями її удосконалення: Міжвуз. наук.-практ. конф. 11 квітня 2007 р. – Вінниця : ВІЕ ТНЕУ, 2007. – С. 10–15.
255. Сисоєва І.М. Облікова політика в умовах глобалізації української економіки / І.М. Сисоєва // Проблеми формування нової економіки ХХІ століття : зб. наук. пр. Між народ. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2008. – Том VII. – С. 77–80.
256. Сисоєва І.М. Облікова політика: принципи формування та призначення / І.М. Сисоєва // Галицький економічний вісник : наук. зб. – Тернопіль, 2008. – Випуск №6(21). – С. 139–143.
257. Сисоєва І.М. Особливості моделювання облікової процесів / І.М. Сисоєва // Ефективна економіка.– К., 2010. – Випуск №10. – С.45-51
258. Сисоєва І.М. Фактори впливу на вибір облікової політики / І.М. Сисоєва // Інвестиції: практика та досвід.– К., 2010. – Випуск №12. –С. 86-90
259. Сисоєва І.М. Прогнозування прибутку в залежності від методів облікової політики / І.М. Сисоєва // Економіка та держава. –К., 2010. – Випуск №10. – С.67-74
260. Смачило Т.В. Значення інформаційного забезпечення в умовах підтримки прийняття управлінських рішень Т.В. Смачило // Наукові записки Тернопільського пед. ун-ту. Серія "Економіка". – Тернопіль, 2001. – № 7. – С. 169–173.
261. Смачило Т.В. Про нові інформаційні технології в організаційному управлінні / Т.В. Смачило, С.В. Бабій, А.М. Чирка // Проблеми розбудови державності України : зб. наук. пр.– Тернопіль : ТІНГ, 1993. – Випуск 6. – С. 69–71.
262. Смачило Т.В. Інструментальні засоби підтримки прийняття рішень у виробничо-економічній системі / Т.В. Смачило // Україна наукова' 2001 : Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 5 – 7 листопада

- 2001 р. – Д. : Наука і освіта, 2001. – С. 20, 21.
263. Советский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1987г. – С. 495.
264. Современный философский словарь / под ред. В.Е. Кемерова. – М., 1996. – С. 529.
265. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : учеб. пособие для вузов / Я. В. Соколов. — М. : Аудит : ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
266. Соколов Я.В. Принципы бухгалтерского учета / Я. В. Соколов // Бухгалтерский учет. – 1996. – № 2. – С. 18—23.
267. Соколов Я.В. Учетная политика – новое слово в хозяйственной жизни нашей страны / Я.В. Соколов // Торговля. – 1993. – № 3. – С. 4–7.
268. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета : учеб. пособ. / Я.В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
269. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет : учеб. пособ. для вузов / Я.В. Соколов. — М. : Проспект, 2008. – 771 с.
270. Соколов П.А. Составление рабочего плана счетов как элемент организации бухгалтерского учета / П.А. Соколов // Бухгалтерский учет. – 2000. – № 5. – С. 9–13.
271. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
272. Соколов Я.В. Регламентация бухгалтерского учета: прошлое и будущее / Я.В. Соколов. // Бухгалтерский учет. – 1991. – № 3. – С. 61–65.
273. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: основи теорії та концептуальні засади побудови : навч.-метод. посіб. / В. В. Сопко, О. В. Сопко. – К. : Знання України, 2002. – 231 с.
274. Стефанюк І. Про національну облікову політику в Україні / І. Стефанюк, Л. Ловінська // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 22–29.
275. Сторожук О. Реформування облікової політики і податкової системи України / О. Сторожук // Вісник податкової служби України. – 2006. – № 36. – С. 56–58.

276. Суков Г.С. Управление развитием персонала на машиностроительном заводе. Теория и практика : монография / Г. С. Суков, И. Я. Тупик ; [под науч. ред. В. М. Данюка]. – К. : КНЕУ, 2008. – 232 с.
277. Сук П. Облікова політика підприємства / П. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2005. – № 1. – С. 2–4.
278. Сухарева Л.А. Внутренний аудит: организация и методология : науч.-практ. пособ. / Л.А. Сухарева, И.Н. Дмитренко. – Донецк : Дон ГУЭТ, 2000. – 75 с.
279. Твердомед А. Установите учетную политику / А. Твердомед // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2000. – № 7. – С. 5–10.
280. Твердохліб М.Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: навч. посіб. / М.Г. Твердохліб. –К. : 2000. –367 с.
281. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підруч. / Н.М. Ткаченко. – К. : Алерта, 2006. – 1080 с.
282. Трусков А.И. Судебное доказывание в свете идей кибернетики / А.И. Трусков // Вопросы кибернетики и права. – М., 1976. – С. 20.
283. Тучак О. Наказ про облікову політику/ О. Тучак // Баланс. – 2008. – №5/6. – С. 55–58.
284. Фаріон І. Державна політика і малий бізнес в Україні / І. Фаріон, Т. Гук, Л. Трач // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. – Тернопіль, 2006. – № 14. – С. 160, 179.
285. Фридланд А.Я. Учётная политика предприятия / А.Я. Фридланд, Л.С. Ханамирова. – М. : ПРИОР, 1999. – 96 с.
286. Хамидуллина Г.Р. Анализ построения учетной политики организации // Все для бухгалтера. – 2002. – № 22 (94). – С. 2–8.
287. Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета / Э.С. Хендриксен, Ван Бреда М.Ф.; под ред. проф. Я.В. Соколова; Пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 576 с.
288. Цал-Цалко Ю.С. Проблеми контролю та ревізії підприємства / Ю.С. Цал-Цалко // Вісник Житомир. інж.-техн. ін-ту. – 1997. – № 6. – С. 49.

289. Цимбалюк В. Інформація як об'єкт культурного усвідомлення та пізнання в суспільних відносинах / В. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2004. – № 2. – С. 25.
290. Цивільне право України : підруч. : у 2 кн. / О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 1. – С. 540.
291. Чебанова Н.В. Бухгалтерський фінансовий облік : посіб. / Н.В. Чебанова Ю.А. Василенко. – К. : Академія, 2002. – 62 с.
292. Чиж В.І. Методологія облікових процедур в управлінні витратами : монографія / В.І. Чиж. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2004. – 296 с.
293. Чиж В.І. Інформаційне забезпечення управління витратами підприємств житлово-комунального господарства (теорія і практика) : монографія. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2005. – 288 с.
294. Чиж В.И. Информационная система управления экологическими затратами / В.И. Чиж, М.Б. Харьковский // Вісник Східноукр. держ. ун-ту. – 2000. – № 4 (26). – Ч. 2. – С. 300–302.
295. Чиж В.І. Інформаційні моделі в управлінні затратами підприємств житлово-комунального господарства / В.І. Чиж // Экономика и управление. – 2005. – № 6. – С. 24–27.
296. Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік: розвиток методології, професійне навчання : монографія / Л.В. Чижевська. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 304 с.
297. Чумаченко М.Г. Бухгалтерський облік і система національних рахунків / М.Г. Чумаченко // Формування ринкової економіки в Україні : наук. зб. – Л., 2001. – Спецвип. 7. – С. 129–134.
298. Чумаченко Н.Г. Бухгалтерский учёт: прошлое, настоящее... будущее?! / Н.Г. Чумаченко // Світ бухгалтерського обліку. – 1997. – № 1. – С. 2–6.
299. Чумаченко Н. Г. Управленческий учёт нуждается в поддержке / Н. Г. Чумаченко // Бухгалтерский учёт и аудит. – 2003. – № 5. – С. 3–7.

300. Швець В.Г. Реформування національного рахівництва в умовах переходу до ринкових відносин / В. Г. Швець // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 5–8.
301. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. / В. Г. Швець. – К. : Знання-Прес, 2003. – 414 с.
302. Шевченкова Л. Бухгалтерський облік: новий рік – нові накази чи як?.. / Л. Шевченкова // Баланс. – 2002. – № 1-2 (386–387). – С.61–65.
303. Шидловская М.С. Финансовый контроль и аудит : учеб. пособ. / М.С. Шидловская. – Мн.: Выш.шк., 2001. – 495 с.
304. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. / В.Д.Шквір, А.Г. Загороній, О.С. Височан. – К. : Знання, 2007. – 434с.
305. Шнейдман Л.З. Основы формирования учётной политики в условиях перехода к рынку / Л.З. Шнейдман // Бухгалтерский учёт. – № 8. – 1994. – С. 33–35.
306. Шнейдман Л. . Учётная политика при переходе России к рыночной экономике : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.12 / Л.З. Шнейдман. – М., 1995. – 41 с.
307. Шнейдман Л.З. Как пользоваться МСФО / Л.З. Шнейдман. – М. : Бухгалтерский учёт, 2003. – 96 с.
308. Шнейдман Л.З. Бухгалтерский учёт на совместных предприятиях / Л.З. Шнейдман. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 78 с.
309. Шнейдман Л.З. Учётная политика : формирование и реализация / Л.З. Шнейдман // Бухгалтерский учёт. – 1995. – № 9. – С. 5–11.
310. Юридична енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 1999. – Т.2. – С. 276–277.
311. Якубенко Г.А. Актуальные проблемы организации учета затрат по центрам ответственности на консервных предприятиях / Г.А. Якубенко // Актуальные проблемы современной экономики : материалы респуб. конф. молодых ученых. – Мн., 2005. – Вып. 2. – С. 336–337.

312. Яновська Н. Облікова політика підприємства з позиції П(С)БО / Н. Яновські // Податки та бухгалтерський облік. – 2000. – № 4. – С. 39–42.
313. Kamiński R. Polityka bilansowa w kształtowaniu wartości księgowej przedsiębiorstwa. – Poznań, 2001. – С. 16.
314. Claude E. Shannon, Warren Weaver. The Mathematical Theory of Communication. – Univ of Illinois Press, 1963.
315. Режим доступу : www.ukrstar.gov.ua
316. Режим доступу : www.rada.kiev.ua

ДОДАТКИ

Додаток А

Трактування інформації в різних літературних джерелах

№	Автор	Сутність інформації	Економічна інформація	Класифікація
1	2	3	4	5
1	Ф.Ф. Бутинець Т.В. Давидюк В.В. Євдокимов С.Ф. Легенчук	Інформація — це відомості, повідомлення про будь-який факт, подію, явище тощо.	Економічна інформація — це всі відомості в сфері економіки, які необхідно фіксувати, обробляти і зберігати для використання в процесах планування, обліку, контролю і аналізу.	за функціями управління; за стадіями утворення; за часовим періодом виникнення; за стабільністю; за відношенням до структурних підрозділів; за ступенем обробки; за відношенням до персоналу; за об'єктом; за стабільністю способу передачі; за способом передачі; по відношенню суб'єкта управління до його об'єктів; з позиції об'єктивного відображення дійсності; за ознакою насиченості; за належністю до сфери виробництва; за галузями економіки; за стадіями управління; за повнотою; за технологією вирішення економічних завдань.
2	В.Д. Шквір А.Г. Загородній О.С. Височан	Інформація — певна сукупність відомостей про навколишній світ, подій, чию-небудь діяльність.	Економічна інформація — це сукупність різних повідомлень економічного характеру, що виникають при підготовці виробництва, під час виробничо-господарської діяльності та в управлінні цією діяльністю.	за місцем виникнення і напрямком руху; за стадіями формування; за відношенням до процесу обробки; за способом відображення даних; за функціями управління; за стабільністю.

Продовження додатка А

1	2	3	4	5
3	Л.Г. Дідковська П.Л. Гордієнко	Інформація — це сукупність різних повідомлень про зміни, що відбуваються в системі й оточуючому середовищі.	Автор не розглядає	науково-технічна інформація; управлінська інформація; обліково-статистична інформація.
4	А.В. Козловський Б.В. Погріщук	Інформація— сукупність відомостей (даних), які сприймають з навколишнього середовища (вхідна інформація), видають в навколишнє середовище(вихідна інформація) або зберігають всередині певної системи	Економічна інформація— один із найбільш масових різновидів інформації, що відображає процеси виробництва розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг.	прогнозна; планово-договірна; облікова; нормативна; розцінкова; довідкова.
5	М.Г.Твердохліб	Інформація— інформування повідомлення про будь-що, про будь-який факт, явище тощо, роз'яснення чого-небудь.	Автор не розглядає	Автор не розглядає
6	М.С. Пушкар Р.М. Пушкар	Інформація— означає, пояснення викладання, повідомлення	Економічна інформація— сукупність відомостей (даних), які відображають стан, або визначають напрям змін і розвитку підприємства та його ланок.	за стадіями виникнення; за повнотою охоплення; за стабільністю; з позицій технології.

Продовження додатка А

1	2	3	4	5
7	Г.Ф. Шепітко	Не розглядає автор	Автор не розглядає	за часовим виміром; за просторовим виміром; за доступністю; за способом отримання; за способом передання; за напрямом руху;
8	В. Португал	Информация применительно к процессу управления экономическими системами подразумевают входные и выходные данные, то есть любые сведения, используемые при решении экономических и в частности управленческих задач.	Автор не розглядає	автор не розглядає
9	А.И.Мишенин	Информация - новые сведения, позволяющие улучшить процессы, связанные с преобразованием вещества, энергии и самой информации.	Автор не розглядає	автор не розглядає
10	В.С Пономаренко	Інформація-сукупність відомостей (даних), які сприймають з навколишнього середовища	Економічна інформація- один з найбільш	

Продовження додатка А

1	2	3	4	5
		(вхідна інформація), видають в навколишнє середовище (вихідна інформація) або зберігають всередині певної системи.	масових різновидів інформації, що відображає процеси виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг.	
10	В.С Пономаренко	Інформація-сукупність відомостей (даних), які сприймають з навколишнього середовища (вхідна інформація), видають внаколишнє середовище (вихідна інформація) або зберігають всередині певної системи.	Економічна інформація- один з найбільш масових різновидів інформації, що відображає процеси виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг.	
11	А.Н. Романов	Информация – изложение, разъяснение какого либо факта, события, явления. В широком смысле информация определяется как сведения о той или иной стороне материального мира и происходящих в	Экономическая информация- совокупность различных сведений экономического характера, которые можно фиксировать, передавать, обрабатывать, хранить и использовать в процессе планирования,	

Продовження додатка А

1	2	3	4	5
		нем процессах.	учета, контроля анализа на всех уровнях отраслевого и регионального управления народным хозяйством.	
12	Б.Д. Гаврилишин	Інформація-повідомлення, відомості про щось, які передає людина відомості втілені у матеріальній структурі (матеріалізована інформація); зменшення невизначеності завдяки отриманню повідомлення про щось; відображен а різноманітність у будь-яких об'єктах та процесах	Автор не розглядає	Автор не розглядає
13	С.И. Ожегов Н.Ю. Шведова	Информация - сведения об окружающим мире и протекающим в нем процессах воспринимаемые человеком или специальным устройством	Автор не розглядає	Автор не розглядає
14	Л.П. Крысин	Информация – осведомление, осведомляющее положения дел, о состоянии чего ничуть	Автор не розглядає	Автор не розглядає

Додаток Б
Визначення мети обліку

№	Автор	Назва роботи автора	Визначення мети обліку
1	2	3	4
1	Сопко В.В.	Бухгалтерський облік в промисловості та інших галузях народного господарства: Навч. посібник. - Вища школа, 1992. - 463 с	Всебічне та повне охоплення та систематизація господарської діяльності підприємства, забезпечення управління інформацією, здатною контролювати господарську діяльність.
2	Лишиленко О.В.	Бухгалтерський управлінський облік. Навчальний посібник. - Київ: Видавництво навчальної літератури, 2004. - 254 с.	Узагальнення і подання облікової інформації у формі звітності для зовнішніх споживачів
3		Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства
4	Голов С.Ф.	Фінансовий облік: Підручник. — К.: Лібра, 2005. — 976 с.	Мета обліку – основна (основоположна) ознака відмітної характеристики. Призначення фінансового обліку – складання фінансової звітності зовнішнім користувачам інформації. Мета рахується досягнутою, якщо документи складені і представлені (доставлені, подані) за призначенням.
5	Ткаченко Н.М	Бухгалтерський облік на підприємствах України з різними формами власності: Навч. посібник. - К.: А.С.К., 1998. - 784 с.	Бухгалтерський облік-це система безперервного та взаємопов'язаного спостереження і контролю за господарською діяльністю окремого підприємства, організації, установи з метою одержання про них поточних і підсумкових показників

Продовження додатка Б

1	2	3	4
5	Лень В.С.	Облік і аудит. Вступ до фаху: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 265 с.	Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух коштів підприємства
7	Швець В.Г.	Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. - К.: Знання-Прес, 2003. - 444 с.	Метою бухгалтерського обліку є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства

Додаток В

Систематизація трактування облікової політики в літературних джерелах

№ з/п	Автори	Визначення облікової політики підприємства
1	2	3
1	Алборов Р.А.	«Облікова політика підприємства є сукупністю принципів та правил (варіантів) організації та технології реалізації способів (метода) бухгалтерського обліку на підприємстві з метою формування максимально оперативної, повної, об'єктивної та достовірної фінансової та управлінської інформації.»
2	Андросов А.М., Викулов Е.В.	«Під обліковою політикою організації розуміють прийняту нею сукупність способів ведення та організації бухгалтерського обліку: первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності»
3	Бакаев А.С..	«Облікова політика підприємства є регламентацією прийомів побудови бухгалтерського обліку, яка включає первинне спостереження (документування та інвентаризація), вартісний вимір (оцінка та калькуляція), поточне групування (рахунки та подвійний запис) та підсумкове узагальнення (балансове узагальнення та звітність) фактів економічних подій господарської діяльності.»
4	Барановська Т.В	«Облікова політика підприємства – це вибір самим підприємством конкретних методик, форм і техніки організації бухгалтерського обліку»
5	Безродна Т	«Облікова політика є вибором підприємства конкретних методик, форми, техніки ведення та організації бухгалтерського обліку виходячи з встановлених правил та особливостей діяльності»
6	Білуха М.Т.	«Облікова політика підприємства – це вибір суб'єктом господарювання методичних прийомів відображення в бухгалтерському обліку фінансово-господарських операцій на конкретний період із числа легалізованих державними органами управління (переважно на рік)»
7	Борисов А.Б.	«Облікова політика підприємства – сукупність обраних підприємством способів ведення бухгалтерського обліку (первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності)»

Продовження додатка В

1	2	3
8	Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку:/ Вид. 2-е доп. і перероб. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640 с.	«Облікова політика – це сукупність конкретних методів і форм ведення бухгалтерського обліку, що обирається підприємством виходячи із загальноприйнятих правил та особливостей своєї діяльності для підготовки та надання фінансової звітності»
9	Бірюкова О.	«Облікова політика підприємства – це вибір суб'єктом господарювання методичних прийомів відображення в бухгалтерському обліку фінансово-господарських операцій на конкретний період із числа легалізованих державними органами управління (переважно на рік)»
10	Бухгалтерський словник / За ред проф. Ф.Ф. Бутинця	«Політика облікова – обрана підприємством сукупність способів ведення бухгалтерського обліку (первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської (статутної) діяльності) у відповідності з особливостями його господарської діяльності та застосовується ним на постійній основі протягом всього звітного періоду»
11	Бухгалтерский учет: учеб. пособие / О.А. Левкович, И.Н. Бурцева/ Под общ. ред. О.А. Левковича. – Мн.: Амалфея, 2003. – 640 с.	«Облікову політику можна визначити як набір методик, форм, способів ведення та організації бухгалтерського обліку, які впливають на оцінку та прийняття рішень користувачами інформації (первинне спостереження, вартісний вимір, поточне групування, підсумкове узагальнення»
12	Большой бухгалтерский словарь	«Політика облікова – обрана підприємством сукупність способів ведення бухгалтерського обліку (первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської (статутної) діяльності) у відповідності з особливостями його господарської діяльності та застосовується ним на постійній основі протягом всього звітного періоду»
13	Бухгалтерский учет	«Облікову політику можна визначити як набір методик, форм, способів ведення та організації бухгалтерського обліку, які впливають на оцінку та прийняття рішень користувачами інформації (первинне спостереження, вартісний вимір, поточне групування, підсумкове узагальнення»
14	Бухгалтерский учет	«Облікова політика – це вибір методик, форм, способів ведення бухгалтерського обліку, які впливають на оцінку прийняття рішення користувачами інформації»

Продовження додатка В

1	2	3
16	Бухгалтерский учет в организациях	«Під обліковою політикою організації розуміється обрана нею сукупність способів ведення бухгалтерського обліку: первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування і поточного узагальнення фактів господарської (статутної чи іншої) діяльності»
17	Бухгалтерско-аудиторский портфель	«Облікова політика підприємства система, що централізовано встановлює загальні правила бухгалтерського обліку; їх конкретизація та механізм виконання розробляються на кожному підприємстві, виходячи з умов діяльності, ступеня усвідомлення її особливостей (в порівнянні з загальною моделлю), кваліфікації персоналу, наявності технічної бази управління»
18	Бухгалтерський словник	«Облікова політика система способів та прийомів організації та ведення обліку на конкретному підприємстві, закріплена відповідним нормативним актом на невизначений термін» [
19	Быков В.А., Бычкова С.М., Пятков М.Л., Семенова М.В., Соколов Я.В.	«Вибір одного з запропонованих нормативними документами варіантів методики обліку конкретних операцій, самостійна розробка способів ведення обліку та обґрунтування відхилень від приписів нормативних документів складають облікову політику підприємства»
20	Бычков М.Ф., Балашова Н.Н.	«Облікова політика підприємства – це прийнята підприємством сукупність способів (приймів) ведення бухгалтерського обліку – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності»
21	Вдовенко Н.	«Під обліковою політикою організації розуміється обрана нею сукупність способів ведення бухгалтерського обліку: первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування і поточного узагальнення фактів господарської (статутної чи іншої) діяльності»
22	Внешнеэкономический толковый словарь / Под ред. И.П. Фаминского.	Облікова політика – політика центрального банку щодо регулюванню облікового ринку
23	Голов С.Ф., Костюченко В.М.	«Методи оцінки та виміру, які окремі компанії обирають з тих, що звичайно застосовуються відповідно до законів, облікових стандартів та комерційної практики»

Продовження додатка В

1	3	2
24	Гуйда Л.	«Вибір (можливість вибору) одного із запропонованих способів або розробка власної оригінальної системи обліку в рамках загальної концепції розвитку бухгалтерського обліку в країні»
25	Дерій В	«Засіб, що дозволяє адміністрації підприємства (фірми) легально маніпулювати фінансовими результатами»
26	Ефремова А.А.	«Облікова політика підприємства система, що централізовано встановлює загальні правила бухгалтерського обліку; їх конкретизація та механізм виконання розробляються на кожному підприємстві, виходячи з умов діяльності, ступеня усвідомлення її особливостей (в порівнянні з загальною моделлю), кваліфікації персоналу, наявності технічної бази управління»
27	Егорова С.К., Денисова К.Я.	«Під <i>обліковою політикою</i> прийнято розуміти сукупність способів ведення бухгалтерського обліку: первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності»
28	Економічна енциклопедія	« <i>Облікова політика</i> – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності»
29	Журавель Г.П Хомин П.Я	« <i>Обліковою політикою</i> -система взаємопов'язаних принципів, методів та процедур бухгалтерського обліку»
30	Житний П.Є	«Облікова політика – це надана законом можливість суб'єкту господарювання самостійно здійснювати у межах правового поля облікову діяльність, яка включає сукупність принципів, методів та процедур здійснення первинного спостереження, аналізу, поточного групування, підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності, складання та подання фінансової звітності»
31	Житний П.Є.	«Під обліковою політикою слід розуміти сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, прийняту підприємством – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та узагальнення фактів господарського життя»

Продовження додатка В

1	3	2
32	Загородній А.Г., Партин Г.О. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», 2003. – 327 с.	«Вибір одного з запропонованих нормативними документами варіантів методики обліку конкретних операцій, самостійна розробка способів ведення обліку та обґрунтування відхилень від приписів нормативних документів складають облікову політику»
33	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О.	«Облікова політика – сукупність принципів, методів, що їх використовує підприємство для складання та подання фінансової звітності»
34	Захарьин В.Р.	«Облікова політика організації – прийнята організацією сукупність способів ведення бухгалтерського обліку: первинне спостереження, вартісний вимір, поточне групування та підсумкове узагальнення фактів господарської діяльності»
35	Зубко А.Б.	«Облікову політику можна визначити, як сукупність засобів ведення бухгалтерського обліку на конкретному підприємстві, виходячи з конкретних умов його діяльності та загальноприйнятих стандартів. Це порядок здійснення первинного спостереження, вартісного виміру та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності підприємства або реалізація методу бухгалтерського обліку»
36	Ільяш Л.	«Сукупність правил, вимог і норм, що використовуються при складанні фінансової звітності, являє собою облікову політику підприємства»
37	Костенко Н. Політика підприємства щодо обліку/ Н. Костенко // Податки та бухгалтерський облік. - 2008. - №3. - С. 5-13.	«Під обліковою політикою підприємства розуміють сукупність конкретних методів та способів організації та форм ведення бухгалтерського обліку, прийнятих на підставі загальних правил та особливостей його роботи»
38	Калачева Е.А.	«Облікова політика – це сукупність конкретних методів та форм ведення бухгалтерського обліку, що оголошується підприємством виходячи з загальноприйнятих та особливостей своєї діяльності»
39	Клевець В.Б.	«Облікова політика-конкретизований кодекс правил, прийомів та процедур ведення бухгалтерського обліку, складання й подання всіх видів звітності»
40	Костылев В.А.	«Облікова політика – це сукупність способів ведення бухгалтерського обліку»

Продовження додатка В

1	3	2
41	Кужельний М.В., Лінник В.Г.	«Під обліковою політикою підприємства розуміють сукупність конкретних методів та способів організації та форм ведення бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством на підставі загальних правил та особливостей його роботи»
42	Любуцин Н.П., Жаринов В.В., Бородин Н.В.	«Облікова політика – сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, обраних підприємством у якості відповідних умовам господарювання, тобто порядок здійснення первинного спостереження, вартісного вимірювання, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності підприємства, або реалізація методу бухгалтерського обліку»
43	Мазур И. И., Шапиро В.Д. и др.	«Облікова політика – система методів та прийомів ведення бухгалтерського обліку, що розробляється на основі фінансово-економічного аналізу діяльності компаній та така, що відповідає фінансовим цілям компанії»
44	Матвеева В.М., Тимофеева Г.В.	«Облікова політика – це набір методик, форм та техніки ведення бухгалтерського обліку у відповідності з діючим законодавством»
45	Медведев М.Ю.	«Облікова політика – можливість вибору конкретних прийомів обліку із деякого числа дозволених. Облікова політика – це одночасно: сукупність способів ведення бухгалтерського обліку; приказ по організації, в якому викладені ці способи»
46	Микитенко Т.В.	«Облікова політика підприємства – це вибір суб'єктом господарювання методичних прийомів відображення в обліку фінансово-господарських операцій на конкретний період (переважно) на рік з числа легалізованих державними органами управління з метою складання фінансової звітності»
47	Наумчук О.А	«Під обліковою політикою слід розуміти сукупність обраних підприємством способів і процедур ведення бухгалтерського обліку, які не суперечать законодавчо встановленим принципам обліку й забезпечують отримання достовірної інформації про фінансовий стан і результати діяльності суб'єкта господарювання»

Продовження додатка В

1	3	2
48	Нестерова Е.А., Балакирева Н.М., Гущина И. Э.	«Облікова політика організації – це обрана ним сукупність способів ведення бухгалтерського обліку: первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та оцінки фактів господарської діяльності»
49	Никитин В.М., Никитина Д.А.	«Облікова політика – сукупність конкретних елементів організації бухгалтерського обліку, що визначаються підприємством на основі загальноприйнятих правил»
50	Николаева С.А.	«Під обліковою політикою підприємства приймається обрана ним сукупність способів ведення бухгалтерського обліку – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської (статутної чи іншої) діяльності»
51	Ноубс К	«Accounting policies: облікова політика. Методи оцінки та виміру, які окремі компанії обирають з тих, що звичайно застосовуються у відповідності з законом, обліковими стандартами та комерційною практикою»
52	Папковская П.Я.	«Облікова політика суб'єкта господарювання є регламентованою сукупністю способів ведення обліку, за якими дозволена варіантність їх використання, виходячи з особливостей діяльності»
53	Пипко В.А., Булавина Л.Н.	«Під обліковою політикою організації розуміється прийнята нею сукупність способів ведення бухгалтерського обліку – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності»
54	Полковский Л.М.	«Облікова політика організації – прийнята організацією сукупність способів ведення бухгалтерського обліку: первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності»
55	Пушкар М.С. Щирба М.Т.	«Облікова політика – механізм управління обліком, який здійснюють на основі вибору та розробки суб'єктом господарювання способів, правил і процедур щодо організації і методики ведення обліку, складання і подання звітності»

Продовження додатка В

1	3	2
56	Райс Э.	«Бухгалтерська облікова політика – визначені методи бухгалтерського обліку за статтями господарської діяльності (наприклад, обліку товарно-матеріальних запасів, зносу тощо), що використовуються компанією та повинні відповідати стандартам бухгалтерського обліку»
57	Селезнева Н.Н., Скоблева И.П.	«Під обліковою політикою підприємства розуміють обрану ним з допущених стандартів сукупність способів введення бухгалтерського обліку або сукупність принципів та правил, що регламентують методикку, техніку та організацію бухгалтерського обліку на підприємстві та які витікають із змісту діючих на даний момент часу нормативних документів»
58	Сигел Дж., Шим Дж.	«Accounting policies: облікова політика. Методи ведення звітності, системи виміру та розкриття даних, що прийняті в конкретній компанії. Бухгалтер повинен оцінити прийнятність облікової політики, встановленої керівництвом»
59	Соколов Я. В	«Облікова політика – засіб, що дозволяє адміністрації підприємства (фірми) легально маніпулювати фінансовими результатами»
60	Справочник бухгалтера и аудитора	«Під обліковою політикою організації розуміється прийнята нею сукупність способів ведення бухгалтерського обліку – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності»
61	Троян З.В.	«Облікова політика – сукупність принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності з метою надання користувачам правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства»
62	Учетная политика на 2002 год: Бухгалтерский учет. Налоговый учет	«Облікова політика організації – вибір одного з запропонованих способів або розробка власної оригінальної системи обліку в рамках загальної концепції розвитку бухгалтерського обліку в країні»
63	Финансовый учет	«Облікова політика є сукупністю принципів, допущень, правил и способів, що прийняті керівництвом підприємства для ведення та складання фінансових звітів»

Продовження додатка В

1	3	2
64	Финансово-кредитный словарь	«Дисконтна (облікова) політика одна з форм грошово-кредитної політики центральних банків капіталістичних країн, спрямована на державно-монополістичне регулювання економіки»
65	Фриланд А.Я., Ханамірова Л.С.	«Облікова політика підприємства – це сукупність способів ведення бухгалтерського обліку»
66	Хабарова Л.П.	«Під обліковою політикою організації розуміється прийнята сукупність способів ведення бухгалтерського обліку – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності»
67	Цал-Цалко Ю.С.	«Сукупність найбільш доцільних методичних, організаційних та технічних прийомів відображення господарських операцій в обліку, формування фінансових результатів підприємницької діяльності та звітності, визначених підприємством в межах діючих нормативних положень, складає його облікову політику»
68	Чмель А.В.	«Accounting policies: облікова політика, що формується компанією у відповідності з особливостями її господарської діяльності та застосовується нею на постійній основі протягом звітного періоду»
69	Швец В.Г.	«Облікову політику можна розглядати, з одного боку, як сукупність прийомів і методів, за допомогою яких здійснюється керівництво бухгалтерським обліком в Україні в особі уповноважених на те законодавчих та виконавчих органів влади, з іншого — як сукупність конкретних методів і способів організації та форм бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством на підставі загальних правил і особливостей господарської діяльності»

Додаток Д

Нормативно-правове регулювання облікової політики

№з\п	Назва нормативного документу, дата його затвердження	Короткий зміст документа	Сфера застосування
1	2	3	4
1	Конституція (Основний Закон) України	Права, обов'язки при організації підприємницької діяльності на території України, права і свободи громадян	Організація господарської діяльності
2	Господарський кодекс України від 16.01.03р.	Встановлює правові основи здійснення підприємництва, визначає види господарюючих суб'єктів та порядок їх створення і діяльності, відповідальність. Визначає основні принципи господарювання і регулює господарські відносини здійснення діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками.	Організація обліку та складання звітності
3	Цивільний Кодекс України від 5.04.01 р. №2341 –III.	Містить загальні правила цивільно-правових відносин, що стосуються: права власності та особливостей реалізації прав різними суб'єктами права; розуміння сутності прав спільної власності.	Забезпечення діяльності підприємства
4	Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV.	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Облікова політика – сукупність принципів, методів і	Для організації обліку і складання фінансової звітності в Україні

Продовження додатка Д

1	2	3	4
		процедур, що використовуються підприємством для складання та подання звітності	
5	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його застосування. Наказ Мінфіну України від 30.11.99 р. №291	Операції з обліку діяльності підприємства знаходять своє відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб, а також виділення на окремий баланс філій, та інших відособлених підрозділів.	Для обліку фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб
6	П(С)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 р.	Визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.	Фінансова звітність підприємства
7	П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Мінфіну України №137 від 28.05.99р.	Представлено порядок внесення змін та виправлення помилок у фінансовій звітності. Дане Положення призначено для розв'язання протиріч, що виникли в результаті виявлення неточностей у фінансових звітах, подано орієнтовний перелік подій, що виникли після дати балансу.	Для відображення інформації про помилки та виправлення.
8	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби”: Наказ Мінфіну України № 92 від 27.04.00р	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні	Облік та фінансова звітність

Продовження додатка Д

1	2	3	4
8	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби”: Наказ Мінфіну України № 92 від 27.04.00р., із змінами і доповненнями	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні активи та незавершені капітальні інвестиції в необоротні активи, а також розкриття інформації про них у обліковій політиці та фінансовій звітності.	Облік та фінансова звітність
9	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 „Нематеріальні активи”: Наказ Мінфіну України № 242 від 18.10.99р., із змінами і доповненнями	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи, а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності. Визначені умови визнання нематеріальних активів, порядок оцінки, методи амортизації.	Облік та фінансова звітність
10	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Мінфіну України №751/4044 від 2.11.99р. .	Це П(С)БО визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси, застосування підприємствами норм даного Положення і розкриття інформації у обліковій політиці та фінансових звітах.	Облік та фінансова звітність
11	П (С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Мінфіну України № 237 від 08.10.1999 р..	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності підприємств незалежно від форм власності.	Для організації обліку товарних операцій
12	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Мінфіну України № 20 від 31.01.2000 р..	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності: визнання зобов'язань, їх види.	Для організації обліку операцій з дебіторами і кредиторами

Продовження додатка Д

1	2	3	4
13	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Мінфіну України №91 від 26.04.2000р.	Положення визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції із спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності. П(с)БО визначає умови первісної оцінки фінансових інвестицій, їх оцінку на дату балансу, облік спільної діяльності та розкриття інформації про фінансові інвестиції у примітках до звітності.	Для відображення в обліку та звітності інформації по обліку фінансових інвестицій
14	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Мінфіну України №559 від 30.1.2001р.	Визначає теоретичні засади формування в обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності. Представлена класифікація фінансових інструментів, визнання та оцінка, хеджування..	Для обліку та звітності фінансових інструментів
15	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»:Наказ Міністерства фінансів України №181 від 28 липня 2000 р.	Визначає методологічні засади формування в обліку інформації про орендні операції, зокрема основних засобів, а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності. Наведений перелік вимог щодо відображення оренди в орендаря та орендодавця, умови продажу активу, переданого в оренду, його поліпшення.	Облік та фінансова звітність
16	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України № 290 від 29 листопада 1999р.	Визначено порядок визнання та оцінки доходу, який виникає в результаті звичайної діяльності Під доходами розуміють збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу.	Облік і аудит, контроль

Продовження додатка Д

1	2	3	4
17	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Мінфіну України №318 від 31.12.99р.	Визначає склад та класифікацію витрат виробництва і витрат діяльності, порядок визнання витрат в обліку та відображення їх у фінансовій звітності та примітках. Передбачає розмежування витрат за елементами, за видами діяльності, склад витрат:	Організація обліку та формування звітності
18	П (с) БО 17 „Податок на прибуток” Наказ Мінфіну України № 353 від 28.12.00р., із змінами і доповненнями	Положення визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності.	Для розрахунку податку на прибуток
19	П(С)БО 21 “Вплив зміни валютних курсів” Наказ Мінфіну України № 193 від 10.08.2000 р., зі змінами і доповненнями	Визначає методологічні засади впливу змін валютних курсів при операціях з іноземними кредиторами, постачальниками та підрядниками.	Для організації обліку операцій з розрахунків у валюті.
20	П(С)БО 22 “Вплив інфляції” Наказ Мінфіну України № 147 від 28.02.2002 р., зі змінами і доповненнями	Визначає порядок коригування фінансової звітності, яка оприлюднюється, на вплив інфляції та загальні вимоги до розкриття інформації про неї у примітках.	При оприлюдненні річної звітності
21	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 24 “Прибуток на акцію” Наказ Мінфіну України № 344 від 16.06.2001 р., зі змінами і доповненнями	Визначає методологічні засади формування інформації про чистий прибуток на одну просту акцію та її розкриття у фінансовій звітності. Наведена методика розрахунку чистого прибутку на просту акцію, скоригований чистий прибуток, перерахунок чистого прибутку при конвертації.	В акціонерних товариствах для формування звітних даних
22	П(С)БО 25 “Фінансовий звіт суб’єкта малого підприємництва” Наказ Мінфіну України № 39 від 25. 02.2001 р.	Визначає методологічні засади формування фінансової звітності суб’єктів малого підприємництва. Встановлює зміст і форму балансу та звіту	Для обліку та звітності СМП

Продовження додатка Д

1	2	3	4
22		про фінансові результати, порядок заповнення їх статей.	
23	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 Фінансова звітність за сегментами від 25.02 2004 №139	Визначає методологічні засади формування фінансової звітності за окремими сегментами. Виділені географічні, господарські, збутові та виробничі сегменти, між якими розмежовуються активи, доходи і витрати підприємства, що відображається у фінансовій звітності	Формування додатку до приміток до річної фінансової звітності
24	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 “Біологічні активи” Наказ Мінфіну України № 790 від 18.11.2005 р.	Визначає методологічні засади формування в обліку та звітності інформації про біологічні активи: визнання довгострокових та поточних біологічних активів, їх оцінка, вплив на фінансовий результат та відображення у основних звітних формах.	Облік біологічних активів у с.-г. підприємствах.
25	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 “Фінансові витрати” Наказ Мінфіну України № 415 від 28.04.2006 р.,	Передбачає альтернативні варіанти обліку фінансових витрат – віднесення всіх фінансових витрат до витрат звітного періоду або капіталізацію частини фінансових витрат за різних умов створення кваліфікаційних активів та отримання і використання позик на підприємстві	Облік та відображення у звітності фінансових витрат
26	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 “Інвестиційна нерухомість” Наказ Мінфіну України № 779 від 02. 07.2007 р.	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про інвестиційну та операційну нерухомість та її розкриття у фінансовій звітності.	Облік інвестиційної нерухомості та її відображення у звітності
27	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 33 “Витрати на розвідку запасів корисних копалин ” Наказ Мінфіну України № 1090 від 26. 08.2008 р	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати на розвідку та визначення обсягів і якості запасів корисних копалин	Облік витрат на розвідку та визначення обсягів і якості корисних копалин у фінансовій звітності

Продовження додатка Д

1	2	3	4
28	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 34 "Платіж на основі акцій" Наказ Мінфіну України № 1577 від 30. 12.2008 р	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції, платіж за якими здійснюється на основі акцій з використанням інструментів власного капіталу або коштів, а також розкриття її у фінансовій звітності.	Платіж на основі акцій та відображення у фінансовій звітності

Додаток Е

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В КОНДИТЕРСЬКІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ (УЗАГАЛЬНЕНІ ДАНІ АНКЕТУВАННЯ)

I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ ПРОБЛЕМАМИ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

<i>Назва</i>	<i>Кількість%</i>	<i>Чисельність працівників</i>
1. Структурний підрозділ, що займається всіма економічними проблемами в тому числі: кількість у ньому спеціалістів, що включно займаються проблемами обліку, звітності та контрольно-ревізійної роботи	25	10-15
2. Наявність структурного підрозділу, що займається виключно питаннями обліку, звітності та контрольно-ревізійної роботи	75	2-10

II. РІВЕНЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

2.1. Як часто керівник звертається за інформацією до бухгалтерського обліку:

Щодня	5
Щомісячно (підведення підсумків)	34
Перед річними зборами (для доповіді)	59
Не звертається взагалі	2

2.2. Ступінь залучення головного бухгалтера до управління:

Є членом правління /дирекції/	7
Постійно запрошується на поточні наради	21
Періодично запрошується на поточні наради /правління/	30
Зовсім не запрошується до управління	42

2.3. Чи залучається головний бухгалтер до договірних відносин:

Візує договори (проекти)	25
Залучається як радник-консультант	15
Не залучається	60

2.4. Чи входить у функції бухгалтерської служби доведення внутрішньогосподарських планів /бюджетів/ до структурних підрозділів

Ведеться управлінський облік за структурними підрозділами	10
Доводяться ліміти витрат до окремих структурних підрозділів	29
Управлінський облік відсутній	61

III. РІВЕНЬ ТА НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ БУХГАЛТЕРІВ (%)

3.1. Структура кондитерської галузі

Загальна кількість підприємств кондитерської галузі	800
Із загальної кількості кондитерських підприємств:	

Продовження додатка Е

Великі підприємства	28
Середні підприємства	50
Малі підприємства	10

3.2. Хто контролює дотримання положень (стандартів) при поданні фінансової звітності

▪ Управління АПР райдержадміністрацій	27
▪ Районні відділи держкомстату	11
▪ Ніхто не цікавиться	62

3.3. Яка звітність:	Перевіряється відповідними держорганами	Перевіряється ревізійною комісією власників
▪ Податкова	98	12

▪ Статистична	69	7
▪ Фінансова	24	11
▪ Адміністративна	71	-

3.4. Що є найважливішим у роботі бухгалтерії для керівника (власника) підприємства

1. Вчасне подання всіх видів звітності	37
2. Вирішення фінансових питань керівництва	28
3. Організація обліку і контролю на підприємства	35

3.5. Чи відображається в обліку підприємства

1. Нематеріальні активи (програми, товарні знаки, сорти, породи)	-
2. Земельні ділянки (нерухомість)	-
3. Аналітичні дані по власниках підприємства	-

3.6. Чи проявляє керівник підприємства інтерес до:

1. Формування облікової політики (наказу про облікову політику)	17
2. Підготовку розширеного річного звіту для повнішого надання інформації про підприємство для потенційних інвесторів	14

3.7. Наказ про облікову політику на Вашому підприємстві:

• оформляється щорічно	48
• поновлюється один раз на два-три роки	39
• відсутній	13

3.8. Наказ про організацію обліку (облікову політику) на Вашому підприємстві містить інформацію (в т.ч. у вигляді додатків) про:

Продовження додатка Е

• складу та структури бухгалтерської служби	+
• переліку посадових осіб з правом розпорядочного підпису	+/-
• переліку матеріально-відповідальних осіб	+/-
• робочу плану рахунків	-
• графіку документообороту	-
• складу постійно діючої інвентаризаційної комісії та графіка проведення інвентаризації	-
• положення про зберігання та утилізацію документів	-
• положення про порядок оцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції	-
• методичні засади обліку окремих видів активів та зобов'язань	-

IV. РОЗВИТОК ОБЛІКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ СТАТУСУ БУХГАЛТЕРІВ**4.1. Що на Вашу думку може поліпшити статус бухгалтера підприємства:**

1	Зміни в законодавстві щодо посилення статусу бухгалтера (в т.ч. і його відповідальності)	33
2	Відновлення контролю за веденням бухгалтерського обліку підприємств з боку держави (управління агропромислового розвитку)	18
3	Участь у дієвій професійній бухгалтерській організації, яка змогла б захищати і відстоювати інтереси, працевлаштування і т.п	2
4	Самостійна активна позиція в житті і на роботі	40
5	Наявність у бухгалтера окрім вищої освіти і сертифікатів міжнародного зразка	7

4.2. Як на Вашу думку має розвиватись система обліку кондитерської галузі:

1.	Як і зараз, визначати розвиток має виключно Мінфін через П(с)БО, які однакової для всіх галузей економіки	6
2.	Мають бути, в т.ч. і галузеві, стандарти з бухгалтерського обліку, що відображатимуть специфіку господарювання	41
3.	Має бути єдина галузева облікова політика, що визначала, методи калькулювання витрат на виробництво (позамовний, попередільний, попроцесний, нормативний) амортизаційну політику і т.п.	53

V. ОЦІНКА СТАНУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА КОНДИТЕРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**5.1. Найпоширеніші проблеми організації обліку на кондитерських підприємствах (%)**

Зміст проблеми	Частка всіх відповідей (%)
Послаблення чинним законодавством значення обліку та статусу головного бухгалтера на підприємстві	20
Недосконалість П(С) БО, відсутність галузевих стандартів (інструкцій)	35

Продовження додатка Е

Відсутність єдиної облікової політики по галузі	60
Відсутність спеціалістів з обліку належного рівня кваліфікації	50
Відсутність бланків первинного та зведеного обліку	10
Недостатній рівень галузевого інформаційно-методичного забезпечення (інструкцій, рекомендацій, журналів, баз даних)	35
Запущеність системи підвищення кваліфікації бухгалтерів	70

Додаток Ж

Елементи облікової політики

№ з/п	Елементи облікової політики	Варіанти вибору	Нормативний документ
1	2	3	4
1	Класифікація необоротних та оборотних активів	Визначаються критерії по строку корисного використання матеріальних активів	П. 5 ПБО 7 «Основні засоби»; п. 5 ПБО 8 «Нематеріальні активи»
3	Величина вартісного критерію розмежування необоротних активів на основні засоби та малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА)	Визначається підприємством самостійно, як правило, на рівні до 1000 грн. (без ПДВ) з метою зближення податкового та бухгалтерського обліку	П. 5.2 ПБО 7 «Основні засоби»
4	Методи амортизації основних засобів	- прямолінійний; - зменшення залишкової вартості; - прискореного зменшення залишкової вартості; - кумулятивний; - виробничий; - податковий метод (згідно з п. 8.6 Закону про прибуток)	П. 26 ПБО 7 «Основні засоби»
5	Методи амортизації інших необоротних матеріальних активів	- прямолінійний; - виробничий; - так звані «50 x 50» і 100 % способи амортизації МНМА при введенні їх в експлуатацію в першому місяці використання ²	П. 27 ПБО 7 «Основні засоби»
6	Переоцінка необоротних активів	- дооцінка; - зниження ціни	П. 16-21 ПБО 7 «Основні засоби»
7	Одиниця обліку запасів	- найменування; - однорідна група (вид)	П. 7 ПБО 9 «Запаси»
8	Класифікація запасів	- сировина, матеріали, комплектуючі; - незавершене виробництво; - готова продукція тощо	П. 6 ПБО 9 «Запаси»

Продовження додатка Ж

1	2	3	4
9	Метод оцінки вибуття запасів	<ul style="list-style-type: none"> - за ідентифікованою собівартістю відповідної одиниці запасів; - за середньозваженою собівартістю; - за собівартістю перших за часом надходження запасів (ФІФО); - нормативних витрат; - ціни продажу (для роздробу) 	П. 16 ПБО 9 «Запаси»
10	Розподіл транспортно-заготівельних витрат (ТЗВ)	<ul style="list-style-type: none"> - використовуючи окремий субрахунок обліку ТЗВ; - оцінка товарів за цінами продажу та окремий субрахунок обліку ТЗВ (на підприємствах роздрібною торгівлі) 	Додаток до ПБО 9 «Запаси»
11	Створення резерву сумнівних боргів	Нарахування суми резерву за звітний період відображається у звіті про фінансові результати в складі інших операційних витрат	П. 10 ПБО 10 «Дебіторська заборгованість»
12	Методи визначення величини резерву сумнівних боргів	<ul style="list-style-type: none"> - використання абсолютної суми сумнівної заборгованості; - використання коефіцієнта сумнівності 	П. 8 ПБО 10 «Дебіторська заборгованість»
13	Методи визначення коефіцієнта сумнівності	<ul style="list-style-type: none"> - виходячи з питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході; - виходячи з класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення; - виходячи з середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості в сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3—5 років 	П. 8 ПБО 10 «Дебіторська заборгованість» і додаток до даного ПБО
14	Класифікація зобов'язань	<ul style="list-style-type: none"> - довгострокові; - поточні; - забезпечення; - непередбачені обставини; - доходи майбутніх періодів 	П. 6 ПБО 11 «Зобов'язання»
15	Забезпечення	Зазначаються лише ті, які не перераховані в ПБО 11	П. 13-19 ПБО 11 «Зобов'язання»
16	Оцінка фінансових інвестицій на дату балансу	<ul style="list-style-type: none"> - за справедливою вартістю; - за собівартістю з урахуванням зменшення корисності інвестиції; - за амортизованою собівартістю фінансових інвестицій (для інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення); - за методом участі в капіталі (для інвестицій в асоційовані та дочірні підприємства) 	П. 8-15 ПБО 12 «Фінансові інвестиції»

Продовження додатка Ж

1	2	3	4
17	База розподілу витрат між інструментами власного капіталу	- кількість акцій; - сума операцій тощо	П. 27 ПБО 13 «Фінансові інструменти»
18	Розподіл фінансових витрат у складі орендних платежів за звітними періодами	Визначається підприємством самостійно	Додаток 1 до ПБО 14 «Оренда»
19	Розподіл одержаного орендодавцем фінансового доходу за звітними періодами	Визначається підприємством самостійно	Додаток 2 до ПБО 14 «Оренда»
20	Класифікація визнаних доходів	- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); - інші операційні доходи; - фінансові доходи; - інші доходи; - надзвичайні доходи	П. 7 ПБО 15 «Дохід»
21	Оцінка ступеня завершеності операцій з надання послуг	Проводиться виходячи з: - вивчення виконаної роботи; - визначення питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну дату, в загальному обсязі послуг, які має бути надано; - визначення питомої ваги витрат у зв'язку з наданням послуг у загальній очікуваній сумі таких витрат	П. 11 ПБО 15 «Дохід»
22	Перелік і склад статей калькуляції виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)	До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються: - прямі матеріальні витрати; - прямі витрати на оплату праці; - інші прямі витрати; - змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати	П. 11 ПБО 16 «Витрати»
23	Перелік і склад змінних та постійних загальновиробничих витрат, а також їх розподіл	Встановлюється підприємством самостійно	П. 16 ПБО 16 «Витрати» і додаток 1 до даного ПБО
24	База розподілу постійних загальновиробничих витрат на кожен об'єкт	- години роботи; - заробітна плата; - обсяг діяльності; - прямі витрати	П. 16 ПБО 16 «Витрати»

Продовження додатка Ж

1	2	3	4
25	Перелік адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат	Встановлюється підприємством самостійно	П. 17-20 ПБО 16 «Витрати»
26	Витрати операційної діяльності за елементами витрат	- матеріальні витрати; - витрати на оплату праці; - відрахування на соціальні заходи; - амортизація; - інші операційні витрати	П. 21-26 ПБО 16 «Витрати»
27	Періодичність відображення відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань	- у проміжній фінансовій звітності; - у річній фінансовій звітності	П. 15 ПБО 17 «Податок на прибуток»
28	Ступінь завершеності робіт за будівельними контрактами	Визначається за одним із методів: - вимірювання та оцінки виконаної роботи; - співвідношення обсягу завершеної частини робіт та їх загального обсягу за будівельним контрактом у натуральному вимірі; - співвідношення фактичних витрат на початок виконання будівельного контракту до дати балансу та очікуваної (кошторисної) суми загальних витрат за контрактом	П. 4 ПБО 18 «Будівельні контракти»
29	Застосування (незастосування) для перерахунку доходів, витрат і грошових потоків середньозваженого валютного курсу за відповідний місяць	Визначається підприємством самостійно	П. 10-11 ПБО 21 «Вплив змін валютних курсів»
30	Коригування фінансової звітності	Фінансова звітність підлягає коригуванню за умови досягнення значення кумулятивного приросту інфляції 90 і більше відсотків	П. 4 ПБО 22 «Вплив інфляції»
31	Способи коригування фінансової звітності	Із застосуванням: - коефіцієнта коригування; - середнього індексу інфляції	П. 12 ПБО 22 «Вплив інфляції»

Продовження додатка Ж

1	2	3	4
32	Перелік пов'язаних з підприємством сторін	Пов'язаними сторонами підприємства вважаються: - підприємства, що перебувають під контролем або суттєвим впливом інших осіб; - підприємства та фізособи, які прямо або опосередковано здійснюють контроль над підприємством або суттєво впливають на його діяльність, а також близькі члени родини такої фізособи	П. 3 ПБО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»
33	Методи оцінки активів і зобов'язань за операціями з пов'язаними сторонами	- порівняльної неконтрольованої ціни; - ціни перепродажу; - «витрати плюс»; - балансової вартості	П. 6 ПБО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»
34	Програми виплат працівникам	- поточні виплати (заробітна плата, відпускні, премії тощо); - виплати при звільненні; - виплати після закінчення трудової діяльності; - виплати інструментами власного капіталу; - інші довгострокові виплати	П. 4 ПБО 26 «Виплати працівникам»
35	Види сегментів, їх пріоритетність	- географічний (виробничий і збутовий); - господарський	П. 6-8 ПБО 29 «Фінансова звітність за сегментами» ³
36	Об'єкт бухгалтерського обліку біологічних активів	- окремий вид; - група	П. 6 ПБО 30 «Біологічні активи»
37	Методи амортизації довгострокових біологічних активів, справедливу вартість яких на дату балансу достовірно визначити неможливо	- прямолінійний; - зменшення залишкової вартості; - прискореного зменшення залишкової вартості; - кумулятивний; - виробничий; - податковий метод (згідно з п. 8.6 Закону про прибуток)	П. 11 ПБО 30 «Біологічні активи»
38	Перелік і склад статей калькуляції витрат, пов'язаних з біологічними перетвореннями біологічних активів	Самостійно визначається підприємством	П. 17 ПБО 30 «Біологічні активи»

Продовження додатка Ж

1	2	3	4
39	База розподілу загальновиробничих витрат на кожен об'єкт витрат рослинництва і тваринництва	Самостійно встановлюється підприємством	П. 17 ПБО 30 «Біологічні активи»
40	Формування фінансових витрат	- капіталізація фінансових витрат, пов'язаних з організацією кваліфікаційного активу; - визнання фінансових витрат витратами звітного періоду, в якому вони були нараховані	П.п. 6-14 ПБО 31 «Фінансові витрати»
41	Критерії розмежування інвестиційної та операційної нерухомості	Самостійно розробляються підприємством	П. 6 ПБО 32 «Інвестиційна нерухомість»
42	Оцінка інвестиційної нерухомості у фінансовій звітності на дату балансу	- за справедливою вартістю; - за первісною вартістю, зменшеною на суму нарахованої амортизації з урахуванням втрат від зменшення корисності та вигод від її відновлення	П. 16 ПБО 32 «Інвестиційна нерухомість»
43	Методи визначення справедливої вартості інвестиційної нерухомості за відсутності активного ринку	- за останньою ринковою ціною операції з такими активами; - за поточними ринковими цінами; - за додатковими показниками, що характеризують рівень цін на інвестиційну нерухомість	П. 20 ПБО 32 «Інвестиційна нерухомість»

